

ΡΝΘΜΟΣ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΝΕΩΝ
ΠΟΙΗΣΗ - ΔΙΗΓΗΜΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ - ΜΕΛΕΤΗ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ
ΑΡ. 10 - 11 - 12

ΓΡΑΦΟΥΝ:

ΑΙΜΙΛΙΑ ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ
ΝΙΚΗΤΑΣ ΡΑΝΤΟΣ
ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΕΒΑΝΤΑΣ
ΦΡΑΓΚ. ΛΕΒΕΝΤΗΣ
ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ
ΠΕΤΡΟΣ ΣΠΑΝΩΝΙΔΗΣ
ΜΑΡΙΑ ΜΑΚΡΗ
ΛΕΩΝ. ΜΑΞΙΜ
ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΛΑΟΥΡΑΣ
ΕΡΕΥΝΑ Ι.
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ
ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ἐλεγεία στὸ θάνατο τῆς Ἄννας γτὸ Νοαίγ.
Macbeth 1932
Φυγή.
Μιά ἱστορία στὰ 1550 τόσα...
Γιὰ φιλιὰ στὰρχιόνια. Πρωινό ἀπόβροχο.
Τὸ ἀθλητικὸ παιχνίδι.
Ἦρες τῆς δύσης...
Βατράχά (Μετ. Σ. Μαυροειδῆ—Παπαδάκη).
Φεύγοντας τὸ ἡλιοβασιλεμα...
Δρίβας—Τωμαδάκης—Κοτζιούλας—Παπατσώνης.
Ἄγρας—Μωραϊτης—Δοῦρος

ΡΥΘΜΟΣ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 1932

ΙΔΡΥΣΕΝ ΟΜΑΔΑ ΝΕΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΙ: Σ. Θ. ΣΠΑΝΙΔΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37 - ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟ Π. ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΥ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: } ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΓΙΑ ΟΛΟ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΔΡ. 50
                  } ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΓΙΑ ΕΞΗ ΜΗΝΕΣ ΔΡ. 30
                  } ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΓΙΑ ΟΛΟ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΔΟΛ. 1

ΓΡΑΜΜΑΤΑ: ΣΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ "ΡΥΘΜΟΣ", ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ ΣΤ' ΟΝΟΜΑ ΤΩΝ: Π. Σ. ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΥ

ΕΞΕΔΟΘΗ & ΠΩΛΕΙΤΑΙ
ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΛΕΩΝ. ΡΑΖΕΛΟΥ

ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ & ΠΕΡΑΣΜΕΝΑ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Τιμή Δραχ. 25

ΕΛΕΓΕΙΑ

ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΗΣ ΑΝΝΑΣ ΝΤΕ ΝΟΑΪΓ

Σὲ φέουδο πυργοδέσποινα κι' εὐγενικιά κοντέσσα,
στῆς Ποίησης τὸ βασίλειο τοῦ στίχου προγκηπέσσα,
τύλιγες καὶ ξετύλιγες σὲ μαγικιά ἠλακάτη
τῆς Τέχνης τῆ χουσή κλωστήν ἢ Μοῦσα ἐσὺ ἢ δεκάτη.
Ἡ λαγγεμένη Ἀνατολή κ' ἡ φλογισμένη Δύση
μὲ τῆς καρδιάς σου τῆ ζεστήν ὁρμὴ εἶχε τραγουδήση.
Πότε Νεραΐδα ἢ Γύφτισσα μὲ τ' ἀσημένιο ντέφι
τοὺς πόδους σου χορεύοντας ἀνέβαζες στὰ νέφη,
κ' ἢ τῆς Ἰθάκης παίροντας νοσταλγικά τὸ δρόμο
τὸν Ὀδυσσεά ὄνειρεύουσιν μὲ τὸ κουπί στὸν ὄμο...
Χῶμα στὸ χῶμα. Ρόδιος στὸν οὐρανὸν αἰθέρας.
Στῆ βρύση γάργαρο νερό. Στὰ στήθη τῆς ἡμέρας
ἄνθος λαμπρό, πὸν ἐλίγωνε μὲ τὸ βαρὺ ἄρωμά του
κι' ἔφερνε ὀράματα χαρᾶς κι' ὀράματα θανάτου!

*

Χαῖρε ἀδελφή! σ' ἀκολουθῶ σὰν ἴσκιος βῆμα-βῆμα
σὲ κάμπους καὶ σὲ ἀπάτητες κορφές, στὰ στενοροῦμα,
στὶς χῶρες πὸν σὲ μάγεψαν καὶ μ' ἔσερνες τὰ βράδια
χέρι μὲ χέρι στὰ πυκνὰ τῆς τέχνης σου λαγκάδια.
Χαῖρε ἀδελφή! σ' ἀκολουθῶ στοῦ δρόμου σου τὸ ἀχνάρι,
καθὼς κρατεῖς στὰ χέρια σου ψηλά τ' ὠραῖο φεγγάρι
καὶ πᾶς, καθρέφτης πὸν χουσὸς τῆ γῆν ἀντιφεγγίζει
καὶ στὴν αἰωνιότητα σὰ φλόγα λαμπαδίσει!

*

Γῆ Χαναάν, πὸν ἐκάρπιζε στὰ γόνιμά σου σπλάγνα
τσαμπὶ σταφύλι ὁ στίχος σου μὲ τοῦ μελιοῦ τὴν ἄχνα,
σύ, πὸν τὸν ἥλιο ἐκράτησες γιὰ λύρα σου στὰ χέρια,
«λυγμὲ τοῦ ἀπείρου, αὐγὴ θεῶν, νύχτα γιομάτη ἀστέρια»,
τώρα περνᾶς ἀπ' τῆ στενὴ, τὴν ὀριζόντια πόρτα,
καὶ δὲ βουλιάει τὸ πόδι σου μέσα σὲ ἄνθους καὶ χόρτα,
μὰ πᾶς βουβή, μὲς στοὺς θαμπούς σου πέπλους τυλιγμένη,
ἐσὺ, πὸν γιὰ τὸ θάνατο δὲν ἤσουνα πλασμένη.

*
 Ἡ Θλίψη, πὸν ἔχει μέσα μου στημένο ἐν' ἀργαστήρι,
 μαρμάρينو ἐπελέκησε στή μνήμη σου ἀγιαστήρι,
 κι' ἔρχονται οἱ Μοῦσες ἰσκιερές κ' οἱ χάρες πεπλοφόρες,
 τὰ Καλοκαίρια, οἱ Ἄνοιξες—παρθένες κανηφόρες—
 κι' ἄνθια σκορποῦν στοὺς ὤμους σου, στὰ χέρια σου, στὰ πόδια,
 καὶ τὰ μεστὰ χινόπωρα μῆλα χρυσὰ καὶ ρόδια.
 Μητέρα ἐσύ, μὲ τοὺς καρπούς στήν ἱερή σου ἀγκάλη,
 μὲ τὸ στεφάνι πὸν λαμπρὸν ἢ Τέχνη σοῦ ἔχει βάλει,
 στὰ Ἠλύσια φτάνεις, ὦ Μορφή τῆς γῆς εὐτυχημένη,
 γιατί εἶσαι τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν ἢ ἀγαπημένη.
 Κι' ὡς κρούεις τοῦ Δωδεκάθεου τὴ φωτισμένη πύλη,
 γέρνει ὁ Ἀπόλλων καὶ φιλεῖ τὰ ἐρωτικά σου χεῖλη!

ΑΙΜΙΛΙΑ ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ

MACBETH 1933

Ἄχ οἱ νύχτες δίχως ἔρωτα ὄλο γυμνάσματα σαρκικά σὲ οἶκους
 ἀνοχῆς

χαρμόσυνες νύχτες δίχως ἰκανοποίηση
 πῶς ἢ σκιά των ἀπλόνεται πάνου στίς κλίνες τῶν φετεινῶν μου
 ἐρώτων

ὄλο θλίψη καὶ ἰκανοποίηση
 πόσο μοιάζουν οἱ σκιές στὰ φαντάσματα
 καὶ τὰ σβυσμένα αἰσθήματα πὸν δὲν ἀνακαλοῦνται
 πόσες καταστροφές προκαλοῦνε στὰ κορμιά μας
 στίς τυχαῖες των συνάντησες—καταστροφές καὶ φθορές.

Δίχως ρήγισα νὰ τὸν ὠθεῖ στὸν φόνου
 ἀδύνατα πολὺ ἀκούγεται ἢ φωνὴ τοῦ βασιλιά
 —τόρα καλεῖ τὴν συνείδηση νὰ τοῦ' ρθει ἀρωγός.

Ὡ πότε θὰ θανατωθεῖ ἢ ἀμαρτία
 πότε θ' ἀντηγήσει δυνατὰ κρότος σφυριῶν
 ἀπ' τὸ Χόγγ—Κόγγ καὶ τίς ὄχθες τοῦ Νεῖλου
 ὡς τὸ σῆγχρονο κλίμα τοῦ Μανχάταν
 νὰ ἡσυχάσει ἐπὶ τέλους ὁ φονιάς—νὰ ἡσυχάσει!

ΝΙΚΗΤΑΣ ΡΑΝΤΟΣ

ΦΥΓΗ

Ἄνεβαινοντας τὸν πλατὺ τὸ δρόμο μὲ τὴ ξεχωριστὴ κίνηση, τίς μακρὲς σειρὲς τῶν αὐτοκινήτων πὸν πέρασαν βιαστικά, τίς πυκνὲς ομάδες τοῦ κόσμου πὸν γέμιζε τὰ πεζοδρόμια καὶ τὰ μαγαζιά μὲ τίς μεγάλες κρυσταλλένες βιτρίνες, τίς παραφορτωμένες ἀπ' ὅλα τὰ εἶδη τοῦ ἐμπορίου ὁ Βαλῆς ἐκεῖνο τὸ πρωὶ αἰθανότανε κάποια ἰδι-αίτερη ἡδονή...

Μιὰ εὐχαρίστηση πλημμύριζε τὴν ψυχὴ του. Τ' ἄρεζε νὰ περπα-τῆν ἀργά, ἀργά, νὰ στέκεται στίς διασταυρώσεις τῶν μεγάλων δρό-μων, νὰ χαζεύη μπροστὰ στοὺς γαντοφορεμένους κομποὺς ἀστρυφύ-λακες πὸν κανόνιζαν μὲ τίς ορθμικὲς κινήσεις τῶν χειρῶν τους καὶ τὸ βλέμμα τους (ἓνα ἀέτιο βλέμμα γεμάτο αὐτοκρατορικὴ μεγαλο-πρέπεια) τὸ πέρασμα τῶν αὐτοκινήτων, ἔπειτα πάλι νὰ ξεκινῆν νὰ σταματῆν μπροστὸ στίς στολισμένες βιτρίνες μὲ τὰ στιλπνὰ ἀντι-κείμενα, τίς ἀσημένιες ταμπакέρες, τὰ γιαπωνέζικα βάζα, τὰ θαν-μάσια σερβίτσια τοῦ τσαγιοῦ, τὰ σκωτσέζικα κουστουμιά, τίς μετα-ξωτὲς γραβάτες μὲ τὰ χτυπητὰ χρώματα, τίς κέρνες κοῦκλες πὸν πα-ρίσταναν ἐξαισίεις γυναικὲς μὲ κορόλλινα χεῖλη, καὶ κατὰξανθα μαλ-λιά, καὶ νὰ κοιτάξῃ ὅλα αὐτὰ νὰ προσέχῃ τὴν κάθε τους λεπτομέ-ρεια; νὰ τὰ βλέπῃ πολλὴν ὥρα, καὶ νὰ χαρίζεται ὀλόκληρος σ' αὐτὸ τὸ θέαμα.

Ὁ Βαλῆς ἦταν εὐχαριστημένος. Μιὰ παρᾶξενη ἡδονὴ κυλοῦσε στὸ αἷμα του, γέμιζε τίς φλέβες του, καὶ τοῦ γεννοῦσε μιὰ γλυκεῖα ἰκανοποίηση...

Ἀπ' τὴν ὥρα πὸν εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὸ σπίτι του, μιὰ πὸν τὸ γραφεῖο του ἦταν σφαλῆτο ὅπως ὅλα τ' ἀσφαλῆστικά γραφεῖα (ἦ-ταν ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα μιὰ ξεχωριστὴ γιορτὴ κι' ὅλα τὰ δημόσια καὶ τραπεζιτικά γραφεῖα ἦταν κλειστὰ) κι' εἶχε ἀρχίσει ν' ἀνεβαῖν τὸν μεγάλου αὐτὸν δρόμο ἐννοιωθε μέσα του μιὰ ἀλλόκοτη χαρὰ. Τοῦ φαινόταν πὸς ὅλα, ὁ λαμπρὸς οὐρανός, ὁ κόσμος πὸν πλημμύριζε τὰ πεζοδρόμια κι' ἀνεβοκατέβαινε ἀτέλειωτα, οἱ μακρὲς σειρὲς τῶν αὐ-τοκινήτων, οἱ γαντοφορεμένοι ἀστρυφύλακες, οἱ νεαροὶ μορτάκηδες πὸν πουλοῦσαν «ὅλα τὰ νέα τραγούδια» τοὺς «χάρτες τῆς Ἑλλάδας», τὰ σατυρικά φύλλα τῆς ἡμέρας, κι' ἔτρεχαν ἀδιάκοπα μ' ἓνα σωρὸ ξεφωνητὰ, εἶσαν πράγματα πὸν πρώτη φορὰ τὰ βλεπε, πὸν δὲν τὰ εἶχε ξαναῖδε ποτὲς ἄλλοτες, καὶ πὸν τὸν περιέμεναν ἐκεῖ ἀνυπόμονα γιὰ νὰ τοῦ χαρίσουν τὴ μυστικὴ γοητεία τους...

Τουρχότανε, ἔτσι καθὼς περπατοῦσε, νὰ σφυριζῆ κάποιο τρα-γούδι πὸν τοῦρε στὸ στόμα, ἓνα ἀλλέγκρο τραγούδι πὸν εἶχε ἀ-κούσει κάποια βραδιὰ σὲνα συνοικιακὸ θεατράκι, πὸν μιλοῦσε γιὰ τὰ πλάνα μάτια μᾶς θελκτικῆς γυναίκας, νὰ πῆ δυὸ κουβέντες σὲ μερικὲς πὸν στεκόντουσαν δίπλα του καὶ κοιτοῦσαν κι' αὐτοὶ τίς λα-

προστολισμένες βιτρίνες, να εκφράση σ' αυτούς, και να βγάλη ένα κομμάτι χαρᾶς από εκείνη που του βάραινε την ψυχή, και που τοῦ πλημιύριζε τὸ αἷμα.

Μὰ δὲ μιλοῦσε. Ἀνέβαιναν στὰ χεῖλη του μερικὲς λέξεις και σταματοῦσαν ἐκεῖ. Οἱ διπλανοὶ του μποροῦσαν νὰ ξαφνιασθοῦν, νὰ μὴ τ' ἀπαντήσουν, νὰ σηκωθοῦν και νὰ φύγουν ἀπὸ κοντὰ του νὰ τὸν κοιτάζουν παράξενα, και νὰ μὴ τὸν νοιώσουν...

Κι' ὁ Βαλῆς δὲ μιλοῦσε, μονάχα χάζευε, χάζευε, και τραβοῦσε τὸν ἀργὸ δρόμο του.

᾽Ω!... Βέβαια, βέβαια εἶχε μπεῖ σὲ κάποια σειρὰ τὸ τελευταῖο καιρό. Δούλευε σ' αὐτὸ τὸ ἀσφαλιστικὸ γραφεῖο, κι' ἔπαιρνε τὸ μιστὸ του. Δὲν ἦταν πολλὰ λεφτά, δὲν ἦταν. Κι' ἡ δουλειὰ ἦταν ἀρκετὰ κουραστική. Ὅλο μὲ λογαριασμοὺς εἶχε νὰ κάνη μὲ πιστο-χρεώσεις, κι' ἕνα σωρὸ εὐθύνες· γιατί εἶχε τὴν λογιστικὴ ὑπηρεσία. Ἦταν ὅμως εὐχαριστημένος!

Ἦταν. Βέβαια ἦταν ἀφοῦ μποροῦσε και δούλευε, ἀφοῦ τάχε καταφέρει κι' εἶχε τρυπώσει σ' αὐτὸ τὸ γραφεῖο, τὴν στιγμὴ που ἕνα σωρὸ ἀνθρώποι βρισκόntonταν χωρὶς δουλειὰ—μάλιστα χωρὶς δουλειὰ—και ὑπέφεραν ἀπὸ στερήσεις...

Στὴ σκέψη αὐτὴ χτύπησε χαρούμενα ἡ καρδιά του. Δὲν ἦταν μικρὸ πρᾶγμα. Εἶχε πάψει ν' ἀγκομαχᾷ νὰ πνίγεται στὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος. Εἶχε βρεῖ τὸ λιμανάκι του, κι' εἶχε ἀράξει ἐκεῖ γιὰ καλὰ.

Τουρχότανε νὰ τραγουδήσῃ ἔτσι καθὼς τὸ σκεφτότανε. Εἶχε μιὰ θαυμασία ὄρεξη. Σταμάτησε πάλι μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες μπροστὰ σὲ μιὰ μεγάλη βιτρίνα. Ἦταν ἐκεῖ ἐκτεθειμένα διάφορα πῆλινα ἀντικείμενα κάποιας διακοσμητικῆς ἐταιρείας. Ἀρχαῖα ἀγγεῖα μὲ ζωγραφιστὲς συνθέσεις στὶς πλευρὲς, ἐξαισία ἀνθοδοχεῖα, μικρὰ κύπελλα, δίσκοι, μερικὰ ἀγαλματάκια συμπλέγματα. Περιεργαζότανε μὲ λεπτομέρεια τὴν κάθε τους γραμμὴ. Τὸ σχῆμα τους, τὰ χρώματά τους, τὶς ἀρχαῖες συνθέσεις τους, κι' εὗρισκε σ' αὐτὴν ἀσχολία ξεχωριστὸ κέφι.

᾽Ω! βέβαια, βέβαια εἶχε βρεῖ τὸ λιμανάκι του κι' εἶχε ἀράξει ἐκεῖ μέσα γιὰ καλὰ.

Γιὰ καλὰ;

Μιὰ μικρὴ ἰδέα, τοσοδούλικη πῆγε χάπ και τρύπωσε στὸ μυαλό του. Ἄν αὔριο τὸ πρωὶ πῆγαινε στὸ γραφεῖο κι' εὗρισκε στὴ θέση του ἕναν ἄλλον, και ἕναν ἄλλον, ἕναν ἀπὸ ἐκείνους που τριγυρίζουν χωρὶς δουλειὰ και τρέχουν παντοῦ γιὰ νὰ χωθοῦν κάπου μὲ λιγώτερο μιστὸ, μὲ περισσότερες εὐθύνες και τούλεγε ὁ Διευθυντῆς του, ἐκεῖνος ὁ κοντοστούτης μὲ τὴν γιαλιστερὴ φαλάκρα και τὰ πονηρὰ μάτια (ποῖος ξέρεῖ πὼς και γιατί) ὅτι εἶναι ἀπελυμένος. Κόπηξαν τὰ πόδια του σ' αὐτὴ τὴ σκέψη, κι' ἕνα ῥίγος πέρασε τὸ κορμὶ του. Ἀπὸ τὰ μάτια του χάθηκε ἡ ὄψη τῆς βιτρίνας, κι' ἡ καρδιά του

χτύπησε δυνατὰ και γρήγορα... Θέλησε νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὸ μυαλό του, αὐτὴν τὴν τοσοδούλικη ἰδέα κι' ἔρριξε πάλι μιὰ ματιὰ στὰ προϊόντα τῆς διακοσμητικῆς ἐταιρείας.

Περίεργο πρᾶγμα... Τοῦ φάνηκε σὰν νάχαν ἀλλάξει. Δὲν ἦταν πιά ἐκεῖ τὰ ἐξαισία ἐκεῖνα ἀνθοδοχεῖα, τὰ ἀρχαῖα ἀγγεῖα μὲ τὶς συνθέσεις στὶς πλευρὲς και τοὺς ὄμοιους μαιάνδρους, στὸ βάθος τῆς βιτρίνας ὑπῆρχαν μερικὰ ψυχρὰ ἀντικείμενα που δὲν εἶχαν καμμιά ἰδιαίτερη ὁμορφιά...

Αὐτὴ ἡ μικρὴ, τοσοδούλικη σκέψη που ἦταν κάπου καταχωνιασμένη, και που λὲς παραφύλαγε σατανικὰ νὰ τρυπώσει στὸ μυαλό του πάνω σ' αὐτὴν τὴν ὥρα, τούχε χαλάσει ὀλοτετα τὸ κέφι.

Ὁ Βαλῆς τράβηξε πάλι τὸ δρόμο του. Μὰ καθὼς βιάδιζε στὸν πλατὺ τὸν δρόμο, ἐνοιώθε μέσα του μιὰ ταραχὴ, κάτι σὰν τρόμο, σὰν τύχανε νὰ πέσῃ τὸ βλέμμα του πάνω στὶς μεγάλες βιτρίνες μὲ τὰ σιλπνὰ εἶδη, τὶς ἀσημένιες ταμπακέρες, τὰ σερβίτσια τοῦ τσαγιοῦ, και τὰ πολύχρωμα γιαπωνέζικα βάζα...

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΕΒΑΝΤΑΣ

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤΑ 1550 ΤΟΣΑ

Θὰ σᾶς πῶ μιὰν ἱστορία. Μοῦ τὴν εἶπε αὐτὸς που θὰ δῆτε πάρα κάτω. Δὲν εἶναι δική μου. Ἄν τὴν ἔχετε ξανακούσει και δὲ σᾶς χορεύεται, γυρᾶτε τὸ φύλλο· πάρα κάτω. Κ' εἶναι ἡ ἱστορία τούτη τόσο ἀπλὴ, τόσο συνειθισμένη, μπορῶ νὰ πῶ, που θὰ λέτε πὼς δὲν εἶμαι καθόλου καλὰ που κάθουμαι νὰ λέω τέτοια πρᾶματα. Ἄς εἶναι ἔμένα μιὰ φορὰ μοῦ τὴν εἶπανε και θὰ τῆνε πῶ.

Κάθε καλοκαίρι και πολλὲς φορὲς και τὸ χειμῶνα, περῶ κάμποσο καιρὸ κάτω στὴν πατρίδα μου. Σ' ἕνα χωριουδάκι που θαρρεῖς πὼς ξεφύτρωσε μέσα ἀπ' τὴ θάλασσα. Ἐχει ἕνα λιμάνι πολὺ μεγάλο. Και μέσα κεῖ εἶναι πολλὰ μικρὰ—μικρὰ νησάκια. Ἀμμωνιδιὲς ἔχει πολλὲς που ἡ ὀλογάλανη θάλασσα πάντα τὶς γλυκοχαϊδεῖ. Ἦτανε κάποτε Ρούσικος νάσταθμος. Στὸν καιρὸ τῆς ἐπανάστασης. Φαίνοντ' ἀκόμα τὰ κατάρτια μερικῶν καραβιῶν ρούσικων που βούλιαξαν λίγο πρὸ ἔξ' ἀπ' τὸ λιμάνι. Κ' οἱ Βενετσάνοι δὲν ἄφηραν ἀρησιμοποίητο τέτοιο λιμάνι. Χτίσανε μάλιστα ἕναν θεῶρατο πύργο που βρίσκεται ἀκόμα μισοχαλασμένος.

Ἐκεῖ μέσα μαζί μὲ τὰ ὕλικά του πολέμου καθόντανε κι' ἡ οἰκογένεια τοῦ διοικητῆ τοῦ νησιοῦ. Ἐνας μακρὸς και στέρχεις βραχιόνας ἔβωνε τὸν πύργο που βρισκότανε μέσα στὴ θάλασσα μὲ τὸ ὑπόλοιπο χωριό.

Κι' αὐτὰ τὰ ξαίρω μοναχὸς μου. Ἄλλα εἶν' ἐκεῖνα που μοῦ πάνε. Ψάρενα ἕνα καλοκαιριάτικο πρωὶ πρὸ ἀπ' τὸ κίστρο. Ἦλιος ἀκόμα δὲν εἶχε βγεῖ. Ἐπιανα κάτι μικροῦτσικα ψαράκια μὲ τὸ καλάμι

μου πού είχανε πολλά χρώματα. Παρδαλά. Και σπαρταρούσανε τὰ κακόμοιρα! Και γὼ τρελλαινόμενα ἀπ' τὴ χαρὰ μου πού τ' ἄβλεπα ἔτσι νὰ σπαρταρᾶνε. Ὁ πόνος τους γινότανε χαρὰ γιὰ μένα. Μὲ βοῆ-κε ὁ ἥλιος νὰ ψαρεύω. Τὰ νερὰ τῆς θάλασσας γίνανε πολὺ διάφανα κ' εἶδα τὸ βυθὸ πολύχρωμο. Ἐνα τοπεῖο μὲ τόσα χρώματα, μὲ τόσα στολίδια... καὶ τίποτα δὲν τοῦταν περιττό. Ὅλα τοῦ ταιριάζαν. Δὲν ἔροια γιὰ πολὺ ὥρα τὸ καλάμι μου στέκομαν καὶ χάζενα. Ὅλ' αὐτὰ γιὰ μένα πού γεννήθηκα κοντὰ στὴ θάλασσα δὲν ἦταν πρωτοφανέ-ρωτα. Κι' ὅμως ὅσες φορὲς τ' ἀντίκριζα πάντα τὴν ἴδια ἐντύπωση μοῦ κάναν. Πάντα σὰ γιὰ πρώτη φορὰ τὰ θωροῦσα. Καὶ πού σκέψη-ἀντίο. Μπορεῖς νὰ πεῖς γιὰ τὴ ψαράκια ἀπ' τὸ βάρος πού'χουνε στὴν πλάτη νὰ μὴν κολλοῦνε στὸν πᾶτο;

Μὰ τὸ Θεό, μπορεῖς νὰ τὸ πεῖς. Κι' ἡ θάλασσα πῆρε μιὰ σιλ-πνότη! ἀλλόκοτο πράμα. Ἡ πελώρια σκιὰ τοῦ πύργου ἀπ' τὴν ἄλ-λη πάντα ἔπιανε πάρα πολὺ χῶρο μὲς' στὸ λιμάνι.

— Ἀχ ἦλε μου, ἔκανα καὶ ἔβαλα δόλωμα στὸ ἀγκίστροι μου.

Ἐπιασα πάνου-κάτου ἕκατὸ πενήντα δράμια ψαράκια. Μὰ μ' ἔκαιγε ὁ ἥλιος καὶ τραβῆξα γιὰ δροσιὰ μέσα στὸν πύργο.

Μεγάλα θολωτὰ κενὰ στολίζουσαν ὀλοτρόγυρα τὸ σκοῦρο χτίριο. Ἦταν πρώτα ἡ πόρτες τοῦ κάστρου. Εἶναι καὶ κάτι γοῦβες πού φαίνεται πὼς κεῖ μέσα θάταν τοποθετημένα τὰ πυροβόλα τους. Στὴ μέση ἀκριβῶς τῆς στέγης ὑψώνεται μιὰ μακρὰ κολῶνα χτισμένη μὲ μαῦρες πέτρες. Εἶναι ἀρκετὰ παχειά· δὲν ἔχει κανένα μεγάλο βαθού-λωμα, οὔτε ὅμως εἶναι ἴσια ὅπως οἱ κολῶνες· εἶναι γιομάτη σκαλο-πάτια καὶ φαντάζομαι πὼς θὰ τὴν εἶχαν γιὰ παρατηρητήριο.

Μιὰ κουρούνα καθισμένη πάνου-πάνου, βρίσκεται στὴν ἴδια γραμ-μὴ μὲ τὰ κατάρτια τῶν καϊκιῶν πού βρίσκονται μὲς' στὸ λιμάνι.

Λίγος ἥλιος μπαίνει στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ πύργου· τ' ἄλλο ὅλο εἶναι παχειὰ δροσερὴ σκιὰ. Μπαίνω μέσα κεῖ νὰ ξαπλωθῶ στὸ νοτιοῦ χρο-τάρι πού'ναι φυτρωμένο στὴν πετρώδιχη ἐκείνη γῆς καὶ νὰ πάρω—κα-τὰ τὸ κέφι—κανέναν ὕπνο. Σίγουρα ὅμως δὲν εἶμαι μονάχος. Ἀκούω ἕνα ροχαλητιὸ πού βγαίνει ἀπὸ κεῖ κάτου.

Ἄς δῶ, λέω, ἂν εἶναι κανένας εὐχάριστος συγκάτοικος τότε ξυ-πνάω καὶ τὰ λέμε, ἂν δὲν εἶναι τὸν ἀφίνω καὶ κοιμᾶται κάνω καὶ γὼ τὸ ἴδιο.

Κι' ἦταν ὁ φίλος μου, ὁ συνταξιούχος καθηγητὴς πού ξύπναγε ἀπ' τίς τέσσερες τὸ πρωὶ κι' ἔπερνε γύρα τ' ἀκρογιάλια. Σὰν ὁ ἥλιος γινότανε καυτερὸς χονότανε πάντα σὲ κάποια σκιὰ καὶ κεῖ τὸν ἔ-περνε. Τὸ βραδάκι, τσουπ! νάτονε μὲς' στὸ χωριό. Καὶ κεῖ ἀρχίζαμε τὸ οὐζάκι μας ὥσπου νάρθ' ἡ ὥρα νὰ φάμε καὶ νὰ κοιμηθοῦμε. Θὰ τότε ξυπνήσω, κάνω, γιὰ νὰ τοῦ δείξω πὼς ἐγὼ δὲ χάζεῦω μονάχα στ' ἀκρογιάλια. Βγαίνει καμμιὰ φορὰ κι' ὁ κόπος μου.

Τοῦ χρόνου μερικὰ ζωντανὰ ψαράκια μὲς' στὶς φουχτες. Ἐπετάγε-

ται, τρέβει τὰ μάτια.

— Λιάλε! τί γυροῦεις ἐδῶ χάμου. Ὑπαγε εἰς ἀπόλειαν. Καὶ κά-θετα στὸν πισινὸ του.

— Μοῦ χάλασε, μοῦ λείει, μιὰ πολὺ ὁμορφη στιγμὴ. Καὶ γελαίει μὲ τὸ γέλιο του τὸ κακοφιαγμένο πρόσωπο του, πέρνει μιὰ ὁμορφη καλωσύνη, μιὰ τρυφερόδα.

— Ἐβλεπα, πού λές, στὸν ὕπνο μου πὼς ἦμουνα ἕνας ἀπ' τοὺς ψηλοῦς—ἦτανε μικροσκοπικὸς σὰ νάνος—σιδερόφραχτους ἱπότες πού μένανε μέσα σὲ τούτονε—θὰ τὸ ξέρεις—τὸν πύργο. Κ' εἶχα βγεῖ στὴ στεριά. Ἦμουν ὅξω γιὰ κυνήγι.

Μωρέ, μάτια μου, ἀπὸ τί ὁμορφα βουνὰ πού πέρναγα, τί πρασι-νάδες, ἄστα!

Εἶχα τὸ νοῦ μου χαμένο καὶ δὲν ἔβλεπα ἐγὼ κυνήγι. Καὶ πορ-πατῶντας φτάνω σὲ μιὰ κατοικιά. Ἄς μῶ, λέω, μέσα νὰ δροσιστῶ λιγούλι. Ἦταν μιὰ κοπέλα ὀλομόναχη. Κρούο νερὸ δροσιάτη—σκουπί-ζει τὰ μουστάκια του· τέτοιος ἦταν—τῆς ζήτησα νὰ δροσιστῶ. Σατα-νὰ, ἦρθες πάνω στὴν ὥρα. Καὶ τῶναιρο μου τοῦτο μοῦ θύμησε μιὰν ἱστορία πού'γινε τότε πού τὸ χωριὸ μας λέγονταν Καστέλιον Ἀγού-σης. Καὶ δὲ σταματάει.

— Λοιπὸν ἐδῶ στὸ Καστέλιον—ἄς τὸ ποῦμε ἔτσι—Ἀγούσης, σὲ μιὰ ἀπ' τίς ἐποχές πού κυρίαρχη ἦταν ἡ Βενετιά, διοικητὴς τὸ νησι ἦταν ὁ ἄρχοντας Κονταρίνι. Φημισμένος τόσο γιὰ τοὺς πολέμους του στὴ θάλασσα, ὅσο καὶ γιὰ τίς ἐκστρατείες του στὴ στεριά. Καὶ γιὰ φέουδὸ του τοῦ δόθηκε τὸ νησι μας πού τότε παρουσίαζε ἀξιόλογη ἀκμὴ. Ὁ Κονταρίνι μεγάλη οἰκογένεια—ἔξῃ ἀπὸ τοὺς ἀκοιού-θους—δὲν εἶχε. Μιὰ γυναίκα, πού ὁ ἥλιος μόνο στὸ σούρουπο τὴ θώρει καὶ τὸ φεγγάρι πού τὴν ἔβλεπε ζοῦλευε τὴ θωριά της· κ' ἔναν γιὰ πού'χε τὸ μάτι τοῦ αἰτοῦ καὶ τὴ μορφή ἀγαλαμίου. Κι' ἀντιώ-θηκε τοῦτος ἐδῶ μὲς' στὴ βοῦνὴ τῆς θάλασσας κι' ὁ κρότος τῶν ντουφεκιῶν ἦταν τὸ γλυκονανούρισμά του. Δέκα ὀχτῶ χρονῶ σὲ μιὰ φρεγάδα μέσα εἶχαν ἔρθει στήθος μὲ στήθος μὲ τοὺς Ἀγαρηνοῦς. Τ' ἀλάτι τὸ θαλασσινὸ τοῦκαμε τὴν ψυχὴ ἀδρὴ σὰν καὶ τὴ μορφή του. Ἐ! δὲ σοῦ λέω κι' ὁ μπουνέντες κάτι τὸ ἀλλοιώτικο φέρνει στὴν ψυχὴ μας, μὰ δὲν εἶναι μπουνέντες κάθε μέρα. Ὁ βορηᾶς εἶ-ναι πού κάνει τὸ θαλασσινὸ τραχὺ ὅταν δὲν εἶναι πρωτοτάξιδος.

Ἄχ μὲ τὸ βορηᾶ πὼς παίζουσαν οἱ φλόκοι...

Μὴ τάχατες καὶ τὸ βουνὸ τὸ ἄδεντρο δὲν βάνει τὴν ἀφοβία μέ-σα μας; Τί ὁμορφο πού εἶναι νὰ σκαοφαλῶνει κανεὶς σὲ βράχια ἀ-πόκοιμα· νὰ βλέπει κανεὶς τὸν ἐναντιῶν του ἕνα μαῦρο ἢ ἄσπρο σημαδάκι μέσα σ' ἕνα γκριζο πέτρωμα πού μυρίζει θανατίλας. Κι' ἄλλοτε πάλι νὰ φτερουγίζει ἡ ψυχούλα σου σὰν βρίσκεσαι σὲ κάμπο ὀλοπράσινο ἢ σὲ μιὰ βαρκούλα μέσα ὅταν ἡ θάλασσα εἶναι καθρέ-φτης.

Κι' ὄλ' αὐτὰ τᾶξαιρε ὁ γυιὸς τοῦ Κονταρίνι. Ἡ ψυχὴ του τὸ βορηᾶ δὲ τότε φοβήθηκε, ἀναγαλιάζονταν στὸν ἐρχομὸ του. Ἦξαιρε ὁμως καὶ τὸ μπουνέντε· τῶξαιρε τὸ ἡδονικὸ ἀλαφροχάιδεμα, ἀπὸ ἀνατροιχίλα. Χαίρουνταν τῆ βαρκούλα πού ἡδονικὰ κουνιότανε σ' ἓνα ἀπαλότατο σκαμπανεύισμα. Τᾶρεξε ὁμως κάπως πιότερο τὸ μπουρίνι, ὁ χαλασμός.

Κατάϊδιος ὁ πατέρας του. Ἐκεῖνος ὅταν ἦθε ἐδῶ τριαντάρης πάνου-κάτου, καὶ τί δὲν ἔκανε, κι' ὡς τὰ γεράματα τ' ἀκόμη. Μάθαινε ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους τοὺς δικούς του ποιὲς ἦταν οἱ ὁμορφες τοῦ νησιοῦ.

Κι' ἀλλοίμονό τους. Πότε ντυνόντουσαν τὰ βράδια μὲ τὴ συντροφιά του νησιῶτες, τάχα ναυτικοὶ καὶ βγαίναν ὄξω νὰ πατήσουνε τὸ σπῆτι ἀπὸ τὴν ἡσυχία πού ῥέχτηκε καὶ τότε τοῦ τὴ φέροναν, θεληματικὰ ἢ ἄθελα μέσα στὸν πύργο. Εἶχε μιὰ κάμαρα, ἄκουσα,—μυρίζει τὸ χῶμα ποῦμαστε ξαπλωμένοι—πού πόδι ἄλλου ἄντρα, ἔξον ἀπ' τὸ δικό του, δὲν εἶχε πατήσει. Ἐκεῖ τις ἔφερνε. Κι' ἡ γυναῖκες κρυβόντουσαν ὅσο μπορούσαν. Ἀπ' τοὺς ἄντρες ἄλλοι τὸ ξαίρασαν μὰ σήκωναν ὑπομονετικὰ τὴ ντροπὴ τους κι' ἄλλοι ξέκαναν κάποιον ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Κάστρου καὶ τοῦδιναν ὕστερα. Πέροναν τις οἰκογένειες τους κι' ἡ θάλασσα γινότανε στερεὰ γι' αὐτούς, πατριδα.

Τέτοιος, ὁμοιος κι' ἀπαράλλαγος ἦταν κι' ὁ γυιός. Ἐβλέπαν οἱ ἀνθρώποι μὲ χαρὰ νὰ γερνᾶ ὁ Κονταρίνι καὶ τρώμαξαν σὰν εἶδαν τὰ ἴδια νᾶναι κι' ὁ νηός. Κι' ἡ νηὸς ὁμορφες γυναῖκες κρυβόντουσαν, μὲ πιὸ μεγάλη τώρα προφύλαξη, γιατί ἐτοῦτος δῶ εἶχε βάλει χέρι καὶ κρέμασε δυὸ ἄντρες πού κάνανε τάχατες κιχ—μύχ.

Μονάχα ἡ Παρασκευὴ ἀπ' ὅλες φαινότανε πὼς δὲ φοβόταν.

Ἡ ὁμορφὴ γυναῖκα τοῦ καπτα—Γιαννιοῦ ἔβγαινε λεύτερα σὰν ἠθελε ἀπ' τὸ σπῆτι. Θεὸς νὰ πάει ν' ἀγναντέψει ἂν ἐρχεται ὁ καπτα—Γιαννιός; Μπράβο! πῆγαινε. Θεὸς στὴ βρύση, θεὸς στὴν ἐκκλησιά. Δὲ σκιάζονταν. Ὁ ἄντρας της τῆς τῶγε παμένα: μὴν κλείνεσαι, γυναῖκα, κανέναν, μὰ καὶ βροῖσκουμαι ἐγώ, δὲ μπορεῖ νὰ σοῦ πεῖ: κάμε τόπε. Κι' ἡ Παρασκευὴ τὸν ἤξαιρε καλὰ τὸν ἄντρα της, τὸν καπτα—Γιαννιό.

Κι' ὅλες ἡ γυναῖκες τὴ μακαρίζαν γιὰ δαῦτον. Χαρὰ στὴν τύχη. Λεύτερη σὰν καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποῦμεναν στὸ Κάστρο. Λεύτερο πουλάκι φτερουύγαγε δῶθε κῆθε καὶ στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ καπτα—Γιαννιοῦ ξεκουραζόταν. Κι' αὐτὸς τὴν ἔσφιγγε μὲ καλωσύνη στὴν ἀγκαλιὰ του καὶ δόξαζε τὸ Θεὸ πού τοῦλαξε μιὰ ὁμοια του γυναῖκα.

Κ' ἔτσι σιγὰ—σιγὰ ἀφέντης ἔγινε μέσ' στὸ χωριὸ κι' ὁ καπτα—Γιαννιὸς πούχε γυναῖκα τὴν ὁμορφὴ Παρασκευὴν κι' ὁλόδικό του τὸ μπαρουτοκαπνισμένο μπρίκι πού ἄραζε πάντα ἀπέναντι στὸ Κάστρο. Ἀφέντης ἔγινε στὶς ψυχὲς τῶν χωριανῶν του σὰν κι' αὐτοὺς πού ζούσανε πίσω ἀπ' τις μαῦρες πέτρες τοῦ πύργου.

Ἐνα πρωτὶ ξύπνησε τὸ χωριὸ κι' εἶδε τὸ μπρίκι τοῦ καπτα—Γιαν-

νιοῦ πού ἔφευγε καὶ τὰ πορτοπαράθυρα τοῦ σπιτιοῦ του νᾶναι σφαλιχτά.

—Πλούτισε, εἶπανε, ὁ καπτα—Γιαννιὸς καὶ μὲ τὸ δίκιο του δὲ μπορεῖ νὰ ζήσει ἐδῶ χάμου. Ἄμ' πού νὰ δεῖς ἄλλοῦ! ἔβγα ντε καὶ πάρα ὄξω νὰ δεῖς πὼς ζεῖ ὁ κόσμος!

Πέρασε πολὺς καιρὸς, πού ὁ καπτα—Γιαννιὸς ἦταν φευγάτος μαζί μὲ τὸ σπιτικό του. Σιγὰ—σιγὰ ἡ ἔλλειψή του σκεπάστηκε· τὸ χωριὸ δὲ κουβέντιαζε πιά γι' αὐτόνε, πάει ξεχάστηκε.

Κεῖνες τις μέρες ἀκούστηκε. πὼς καράβια Ἀγαρινῶν γυροῦσαν στὰ παράλια, πατήσανε μάλιστα κ' ἓνα χωριό. Κι' ὁ νέος Κονταρίνι χάρηκε. Λίγο ξεμουδιάσμα, μαθὲς χρειάζοταν. Πῆρε μιὰ καινουργιοφιαγμένη κορβέτα, ἔκαμε πλήρωμα καὶ βγήκε νὰ τοὺς κυνηγήσει. Ξεκίναγε ἀπ' τὸ λιμάνι σοῦρουπο καὶ γύριζε πάλε τὴν αὐγὴ. Καιρὸς καλωσυνάτος: καλοκαίρι. Κι' ὕστερα ἄλλος ἔπερνε βάρδια κ' ἔτσι δὲ σταμάταε διόλου ἢ καταδίωξη. Μιὰν αὐγὴ χάλαγε ὁ κόσμος ἀπ' τὰ σμάλρα. Ξύπνησαν οἱ ἀνθρώποι κι' εἶδαν τὴν κορβέτα τοῦ Κονταρίνι νᾶχει δεμένο στὴν πρύμη της ἓνα Ἀγαρινὸ καράβι. Κρέμασαν ὅλα τὰ ἄπιστα σκυλλὰ τὴν ἴδια μέρα στὶς πόρτες τοῦ Κάστρου κι' ὅλοι ἦταν χαρούμενοι. Μερικοὶ μάλιστα εὐλογοῦσαν τὸν Κονταρίνι.

Ἄς τότε φύλαγε ὁ Μεγαλοδύναμος κατὰ πὼς φρόντιζε κι' ἀτὸς του γιὰ τὸν κοσμάκη. Ἄς εἶχε χρόνια. Οἱ πιότεροι ὁμως παρακάλαγαν γιὰ τὸ θάνατό του. Ἄχ ἄς τοῦ σκιζόταν τὸ κεφάλι μὲ μιὰ τσεκουριά: ἄχ ἄς τότε φουντάριζαν στὴ θάλασσα μ' ἓνα βαρίδι στὰ ποδάκια. Καὶ εἶχε ὁ Θεός. Δὲ θὰν τοὺς ἄφηνε κι' αὐτουνοὺς νὰ χαθοῦνε.

Ἐν' ἀπογιοματάκι φύσαγε ἀλαφρότατο μῆιστροῦλι. Ἐνα γλυκότατο ξαλάφρωμα σοῦφερνε στὴν καρδιά: ἡ σκέψες σου λεπτύνανε καὶ τὸ αἷμα σου γινότανε καθάριο.

Κι' ὁ Κονταρίνι ἐτοιμαζότανε γιὰ νᾶβγει. Οἱ ναῦτες ἐτοιμάζαν τις ἀρματωσιές, τὰ πανιά, τρέχαν πάνου—κάτου. Κι' αὐτὸς ψηλὸς σὰν κυπαρίσι καὶ μὲ χάλκινο μούτρο, ὀπλισμένος σουλατόριζε καμαρώνοντας ἀπάνου στὸ κατὰστρομα. Κύνταγε ὁ ἴδιος τὸ κάθε τι. Ἐδινε διαταγές: τοῦτο νὰ γίνεῖ ἔτσι, τ' ἄλλο ἄλλοιῶς.

Ἐπάκουοι ὅλοι τὰ ἐχτελοῦσαν. Τὰ κανόνια ἐτοιμα, σοβαρά, περριμέναν νὰ κυριαρχήσουν ἀπάνου στὴ βουὴ φέροντας ἀφάνταστη καταστροφὴ. Καὶ γυαλίζαν, θέ μου! τὸ μούτρο σου θάρειες καθαρῶτατο μέσα θὰ θάρεις. Καὶ κουμποῦρες δεξὰ—ξερβὰ ἦταν σκορπιμένες. Κι' ἡ κορβέτα, πουλι πελώριο κι' ὁμορφο ἐτοιμο νὰ φτερουγίσει. Ἡ πλώρη της πρόθυμη ν' ἀνοίξει ὑγρὸ δρόμο γιὰ νὰ περάσει καὶ νὰ σκορπίσει γύρω τριγύρω, ὅθε διαβεῖ, τὸ θάνατο· κ' ἡ θάλασσα σὲ κόρφο κρυερὸ νὰ κρύψει τὴ ζωὴ. Ξεκινάει. Πυκνὲς κανονιές ἀπ' τὸν Πύργο χαιροτοῦνε. Κατευόδιο. Καὶ νικητής! Γοργοφτέρουγο πουλι πετάει ἡ κορβέτα πᾶ στ' ἀλαφρὰ κνυματάκια. Τὰ πανιά φου-

κομένα τῆ μισογεγονουν σὰ δελφίνοι. Καὶ σὰ μισὸ στεφάνι ἀπὸ δλό-
ασπρους ἀνθούς ὁ ἀφρός ζώνη τὴν πλώρη τῆς ἄξιας κορβέτας. Κι'
ὁ Κονταρίνι φαίνεται ἀκόμη πὸν σουλατσάει ἀπάνου στὴν κουβέστα.
Κοντεύει στὸν καβο—Κόρακα. Κι' ὁ κόσμος ἀπ' τὸ λιμάνι βλέπει.
Λίγοι καμαρώνουνε καὶ πολλοὶ ζουλεύουν. Ἄχ ἄς τοῦ σκιζόταν τὸ
κεφάλι μὲ μιὰ τσεκουριά ἄχ ἄς τότε φουρνάριζαν στὴ θάλασσα μ' ἓνα
βαριδι στὰ ποδάρια. Καὶ εἶχε ὁ Θεός· δὲ θὰ τοὺς ἀφηνε κι' αὐτου-
νὸς νὰ χαθοῦνε.

Ἄπ' τὸν καβο—πὸν λέμε τώρα—Τοῦροκο φάνηκαν κάτι πανιά.

Τώρα, ἡ καφιδὲς ἐκάμαν. Σὲ λίγο ἓνα καράβι ξεχωρίστηκε πὸν
τοῦραγε γιὰ νὰ καβαντζάει τὸν καβο—Κόρακα. Τὸ γνωρίσανε ἓνα
μπόικι. Ὅλο καὶ ζύγωναν τὰ δυὸ καράβια ὥσπου σὲ μιὰ στιγμή ἀ-
κούστηκαν κανονιές. Στὴν ἀρχή—ἀρχὴ ἀραιές κι' ἀμέσως ὕστερα
κοσμοχαλασιά· χαλάζι. Τὸ μπόικι εὐκολοκίνητο, ὅλο καὶ τσαλιμα ἦ-
ταν, παιχνιδίζε. Ἔστριβε ἀπ' τὴν μιὰ, ἔστριβε ἀπὸ τὴν ἄλλη κι' ὅλο
προχωροῦσε ὅλο καὶ πιὸ κοντὰ πῆγαινε. Σκοτεῖνιαζε, δὲ βλέπεν πιὰ
καλά. Ἡ κανονιές μιὰ φορὰ σὲ κάμποση ὥρα ἐπάσαν καὶ τὰ δυὸ
καράβια εἶχαν γίνει ἓνας σταχτὺς ὄγκος ἀνάμεσα στὴ θάλασσα. Δού-
λευε φαίνεται τσεκοῦρι.

Ἄχ ἄς τοῦ σκιζόταν τὸ κεφάλι μὲ μιὰ τσεκουριά!

Πέρασε πολὺ ὥρα. Μιὰ φωτιὰ πελώρια, πολλὲς κόκκινες γλωσ-
σες ξεφύτρωσαν μέσ' ἀπ' τὴ θάλασσα. Καὶ μέσα στὴν κοκκινόμαυρη
φεγγεβολιά τῆς ὁ κόσμος εἶδε—ἄα!—τὴν ἄξια κορβέτα νὰ καίγεται
καὶ τὸ μπόικι εὐκολοκίνητο ν' ἀπομακρύνεται—ποῖος ξαίρει γιὰ
ποῦ...—ρίχνοντας μερικὲς κανονιές.

Τ' ἄλλο προῦ ὁ πύργος φάνηκε στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων ἓνα
μικροσκοπικὸ μαῦρο σημαδάκι καὶ στὴν ψυχὴ τους μπῆκε πάλι ἀ-
φέντης ὁ καπτα—Γιαννιὸς ποῦχε γυναῖκα τὴν ὁμορφὴ Παρασκευὴ
κι' ὀλόδικό του τὸ μαρουτοκαπνισμένο μπόικι πὸν ἄραζε πάντα ἀ-
πέναντι στὸ Κάστρο.

ΦΡΑΓΚ. ΛΕΒΕΝΤΗΣ

ΓΙΑ ΦΙΛΙΑ ΣΤΑ ΧΙΟΝΙΑ...

Θυμᾶμαι ἓναν Γενάρη μῆνα...

Στὰ δλόσγουρα πὸν ὀρχιοῦνται σχοῖνα,
πάει κ' ἔρχεται μιὰν ἄσπρη ἀχτίνα...

Σὲ ἀλγεινὰ ξάστερη ἀτμοσφαῖρα
ξεθύμαινε, ἓνα γύρο, ἢ μέρα...

Ἔρρες πὸν πέρασαν καὶ πάνε,
μιὰ-μιὰ, ξυπνᾶνε καὶ μιλᾶνε.
Ψέμματα νᾶναι; ἀλήθεια νᾶναι;

Σημάδι τὸ σημάδι βροῖσκει:
χιόνια, νερά, τῶν νερῶν ἴσκιολ...

Ἄναρωτιέμαι, ἀναθυμᾶμαι.
Ξέρω τοὺς δρόμους πὸν περνᾶμε:
σ' ἐκείνον τὸ Γενάρη πᾶμε;

Μέσ' ἀπ' τοὺς δρόμους, ἀπ' τὰ χρόνια,
ἄχ! πᾶμε γιὰ φιλιὰ στὰ χιόνια;

Τὰ δάχτυλα...εἶναι εἰρμὸς καὶ τριλλία,
νὰ τὴ μελετοῦν τ' ἄκρα χεῖλια,
νότα τὴ νότα, ἀργά, ὄλο ζήλεια.

Μὰ ἢ σάρκα τὸ εἶναι τῆς ὀρίζει
ἀλλοιωῶς, καὶ τ' ὄσο τῆς ἀξίζει.

Μὰ ἢ σάρκα—πόλεμος κι' ὠχρότης,—
αὐτὴ γνωρίζει στὸν ἑαυτό τῆς
νὰ καταπιῇ τὸ «εὐχαριστῶ» τῆς.

Μέσ' ἀπ' τοὺς δρόμους, ἀπ' τὰ χρόνια,
ἄχ; πᾶμε γιὰ φιλιὰ στὰ χιόνια;

Φυσάει στὰ μονοπάτια, μύνα,
Στὸ γυμνὸ κόρφο τοῦ πευκῶνα,
ζέστη δὲν ἔχει ἀπ' τὸ χειμῶνα.

Κρονώνει ὄπου ἀκκουμπᾶς, τὸ χέρι...

Κ' ἐσένα, νὰ σὲ βροῇ ποῖος ξέρει,
ἄθυμο κ' αἶθριο μεσημέρι;

ΠΡΩΪΝΟ ΑΠΟΒΡΟΧΟ

Ἄπ' τὸ περαστικὸ πρῶϊνὸ νερό, νὰ τρέμμον
δὲν εἶναι πιὰ οὐδὲ δυὸ στάλες μεγάλες ἴσκιος,
δὲν εἶναι, μηδὲ ἠχός· παρὰ ἐρχομὸς ἀνέμου
κι' ἓνας ἄσαρκος ἀνθὸς παραθυρίσιος...

Καὶ μὲ τ' ἀντικρινά, προσάνεμα κλαριά,
τὰ προσηλιακὰ κλαριά καὶ τὰ κλωνάρια,
συγγλίνουσι ἀψηλά τὰ μωστικά κροιά,
τὰ μεγάλα κροιά, τ' ἀναμμένα, κι' ἀνάγια,

τρομαγμένα, πολλὰ τὰ ἡμερινὰ κροιά,
φυτεμένα ἢ τρομαγμένα, κι' ἀκρινά, κι' ἄλλα
ποῦ πᾶνε, ἀψηλά, κ' ἔρχονται, μὲ τὰ κλαριά,
μὲ τῆς δεντροσειρῶς τὰ κλαριά τὰ μεγάλα.

Χρῶμα χλωρό, χλωρό, λαχανί, εἶναι τὰ κλώνια,
κ' εἶναι οἱ λευκοὶ κορμοὶ τῶν κροιῶν φορτωμένοι
τρίχες χρυσῆς πολύσειστες· κ' εἶναι ἀσημένιοι
κόκκοι, πασχαλινὰ τέλια, στριφτὰ βελόνια...

Κι' ἀπάνω—κάτω, κάπου ἐδῶ, νερὸ πολλὸ
παίξει, ἄφαντο νερὸ βαθύ,—καθρεφτισμένο
μέσα σὲ ἀψηλὲς πέτρες, ὄχι σὲ γυαλί,—
τόσο, ποῦ θὰ φανῆ θαρρῶ, καὶ τὸ προσμένω.

Κι' ὡς τόσο ἀπ' τὸ πρῶνὸ νερὸ πιά δὲ βαστᾶ
στάλα νὰ τρέμῃ πιά. Τώρα εἶν' ἐκεῖνα! ἐκεῖνα!
—ὦ δυστυχία μου!—ποῦ ἔρχονται, τρεμουλιαστὰ
στὰ χέρια, ἀποβροχάρικα τὰ κροῖνα:

"Αχ, τὸ ἔβδομο καρφὶ τοῦ πόνου ὦ! μὰ δὲν εἶναι
ὁ αἰματερός λυγμὸς ποῦ ἀνόσια ἀνοίξαν πάθη!
"Ἄνθια σταλτὰ κι' ἄνθια τοῦ Ἀπρίλη μίγα,
ἐγὼ ἀπ' τὸ πέταλό σας τρέμω, ὄχι ἀπ' τ' ἀγκάθι!

Ἐγὼ ἓνα μάτσο τρέμω χλωρὰ κροῖνα.

ΤΕΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΚΑΘΡΕΦΤΙΣΜΑΤΑ

ΤΟ ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΠΑΙΓΝΙΔΙ

Ἐνα παιδί παίζει, ἓνας ἔφηβος παίζει. Καὶ πρέπει, εἶναι ἀνάγκη.
Παίζουν γιὰ νὰ ἐξοικονομήσουν φυσικὲς δυνάμεις: ἔτσι ἀκριβῶς ὅ-
πως οἱ ἐνήλικοι σκέπτονται: γιὰ νὰ ἐξοικονομήσουν πνευματικὲς ду-
νάμεις⁽¹⁾. Τὸ παιγνίδι (ὅπως καὶ ἡ σκέψη) εἶναι ἀσκηση τοῦ ὄργα-
νισμού γιὰ τὴν ἐπιτυχία στὴ ζωὴ, ἀσκηση τῆς ἐνεργητικότητας. Τὸ
παιγνίδι (ὅπως καὶ ἡ σκέψη) πηγάζουν στὴ βίαση τοὺς ἀπὸ βιολογικὴ
ἀνάγκη.

Στὸ παιγνίδι, ἡ ἀσκηση τῆς φυσικῆς ἐνεργητικότητάς μας πραγμα-
τοποιεῖται μὲ μέσο τὴν τεχνικὴν, ποῦ εἶναι ἡ ἐνότητα στὴν ποι-
κιλία τοῦ ἀτομικοῦ φυσικοῦ μας κόσμου. Ὄταν ἡ τεχνικὴ παύση νὰ
ἐπενεργῇ, τότε σταματᾷ τὸ παιγνίδι ποῦ εἶναι: ἡ μορφικὴ (σχημα-
τικὴ) ἐμφάνιση τῆς ἀσκουμένης φυσικῆς ἐνεργητικότητάς μας. Ἄς
ποῦμε—γιὰ νὰ ἀναδείξουμε καλύτερα τὴν πρότασή μας—ὅτι στὴ σκέ-
ψη δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο: κι' ὅταν ἀκόμα παύση νὰ ἐπενεργῇ ἡ τε-
χνικὴ πάνω στὴν ἄρρυθμη ποικιλία τοῦ ὕλικου τοῦ νοητικοῦ μας δηλ.
παύση νὰ παράγῃ σκέψη διαμορφωμένη (δηλ. λογικὴ καὶ ὄχι συνειρ-
μικὴ) καὶ τότε ἀκόμα ἡ διαμορφωμένη σκέψη ἔξακολουθεῖ νὰ ὑφί-
σταται, νὰ μεταβάλλεται μάλιστα καὶ νὰ τροποποιῆται, νὰ ζῇ—
πρῶτα ποῦ δὲ συμβαίνει μὲ τὸ παιγνίδι, ποῦ παύει ὀλοτέλα νὰ ὑφί-
σταται ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ θὰ τελειωθῇ. Τούτῃ λοιπὸν ἡ τελευταία
διαπίστωση εἶναι ἓνα βασικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ παιγνιδιοῦ.

Οἱ δύο ὄργανωμένες ἐνέργειες, σκέψη καὶ παιγνίδι συνθέτουν
ἐκεῖνο ποῦ γενικὰ ὀνομάζουμε ὑγεία καὶ διακρίνεται σὲ σωματικὴ
καὶ πνευματικὴ. Ὑγεία δὲν εἶναι ἀπλῶς «ἐκείνη ἡ κατάσταση ποῦ
δὲν ἐμφανίζει πάθη», ἀλλὰ ἡ ὄργανωμένη σωματικὴ καὶ πνευμα-
τικὴ ἐνέργεια (δραστηριότητα). Ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ δράση
εἶναι ὑγεία.

Ἐτσι ὀδηγοῦμαστε στὸ μεταβατικὸ συλλογισμό ὅτι: τὸ παιδί
παίζει ἓνα παιγνίδι ὅταν καὶ διότι εἶναι γερό, καὶ ἀπὸ βιολογικὴ ἀ-
νάγκη.

Ἀλλὰ ἡ βιολογικὴ ἐρμηνεία τοῦ παιγνιδιοῦ, ποῦ θὰ τὸ ἐντοπί-
σουμε τώρα στὸ ἀθλητικὸ παιγνίδι δὲν ἐπαρκεῖ γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ
ὀλοκληρωτικὰ τὴν ἐπίδοση τῶν νέων σ' αὐτό, ὅταν πρόκειται ὄχι
γιὰ μιὰ ἀπλῆ, ἀλλὰ γιὰ μιὰ ἐντατικὴ ἐπίδοση: γιὰτὶ οἱ νέοι

(1) Em. Durkheim.

σήμερα παίζουν τόσο έντατικά το άθλητικό παιχνίδι;

Η ένταση που πήρε συγκαιρινά το άθλητικό παιχνίδι (στην Ευρώπη γενικά και την Αμερική) μπορεί να δικαιολογηθεί από άφορες ήθικες και ψυχολογικές: πρόκειται, εκεί, για μια αντίδραση του άτομου ενάντια στην εξουθένωσή του από τη μηχανή, πρόκειται για μια τάση προς μια ελεύθερη και αυθόρμητη κίνηση, προς μια αυτοδιάθεση, πρόκειται για μια διαμαρτυρία του ανθρώπου ενάντια στον υποβιβασμό του σε τυφλή δύναμη και ασυναίσθητη ένεργεια.

Όμως ο έλληνας άθλητισμός δε συναντιέται με τον ξένο με μέσο την εξήγηση αυτή. Κι' ούτε επίσης είναι η μνήμη της φυλής, που ξανάφερε στην επιφάνεια ένα αρχαίο έθιμο. Ας ζητήσουμε μια εξήγηση εκ των ένδον:

Το άθλητικό παιχνίδι είναι ένα είδος ζωντανής κινηματογραφικής ταινίας. Έπικρατεί σ' αυτό η τεχνική (ένοτητα στην ποικιλία) της κινήσεως, όπως και στον κινηματογράφο. Έτσι, το άθλητικό παιχνίδι (το ποδόσφαιρο π.χ.) όπως και ο κινηματογράφος, είναι ως ένα μέρος καθαρές αισθητικές κινητικές αναπαραστάσεις. Λέγοντας «καθαρές» αισθητικές εννοώ ότι με τη λήξη τους λήγει και η συνάφεια του ποδοσφαιρικού και κινηματογραφικού θεάματος με τον ψυχικό μας κόσμο. Καμιά συνέπεια συναισθηματική ή νοητική δεν απομένει στην ψυχή μας.

(Όμως σ' ένα άλλο έργο τέχνης, όπως στο δράμα π.χ. ή αξία δεν είναι απλά αισθητική, αλλά γενικότερα ψυχολογική, γιατί επηρεάζει κυκλικά, δημιουργικά και ολοκληρωτικά τον τρόπο του συναισθάνεσθαι και σκέπτεσθαι μας και αλλοιώνει τον έσωτερικό μας κόσμο σαν μια ακτίνα που περιστρέφεται σ' όλη την επιφάνεια του κύκλου. Και είναι ακόμα η αξία «δράμα» κοινωνική, διότι μεταβάλλει τον τρόπο της συμμετοχής μας στη ζωή).

Εδώ μπορεί να αντίτη κανείς ότι επίσης και το ποδόσφαιρο και ο κινηματογράφος μεταβάλλουν τη στάση μας στη ζωή: εκτρέπουν προς εαυτά το ενδιαφέρον που είχαμε για άλλα πράγματα και φθάνουν ως το σημείο να μας παρασύρουν να μιμηθούμε και να προβούμε μάλιστα σε πράξεις όμοιες με κείνες που αντικρούζουμε στο στίβο και την οδόνη. Όμως πρέπει να παρατηρηθεί, ότι οι μιμητικές παρορμήσεις που δημιουργούν δεν βγαίνουν καθόλου έξω από το πλαίσιο των μορφών, είναι μορφικές: δεν υπάχει δηλ. μια γενικότερη αύξηση προς το βάθος και ένας βαθύτερος αναμοχλευτικός επηρεασμός του όλου συναισθηματικού και διανοητικού μας κόσμου.

Όστε όπως το άθλητικό παιχνίδι (και ο κινηματογράφος) είναι καθαρές αισθητικές κινητικές αναπαραστάσεις, έτσι και η επίδρασή τους είναι καθαρά μορφική: παρόρμηση για τη μίμηση μορφών.

Η ξεφρενισμένη αγάπη του Έλληνα για το ποδόσφαιρο και τον κινηματογράφο έχει κατά ταύτα την έννοια αγάπης προς καθα-

ρές αισθητικές κινητικές αναπαραστάσεις που στεροούνται στο βάθος τους από χυμό διανοητικό. Κατά την άποψη αυτή η έντατική μορφή στην εμφάνιση του άθλητικού παιχνιδιού και ιδιαίτερα του ποδοσφαίρου (και του κινηματογράφου) στην Ελλάδα βρίσκει την εξήγησή της στο γεγονός, ότι ο κόσμος εδώ αγαπά άρέσκειται, ξετρελλάνεται με θεάματα τέτοιας ύψης.

Το άθλητικό παιχνίδι είναι ένα φαινόμενο, ένα ειδικά «άθλητικό φαινόμενο». Η εμφάνιση και ένταση του φαινομένου αυτού εξηγήθηκε, στα παραπάνω, βιολογικά και αισθητικά. Καιρός τώρα να διεισδύσουμε στο ψυχολογικό του περιεχόμενο.

ΠΑΙΡΝΟΥΜΕ ΤΟ ΠΙΟ ΠΡΟΤΙΜΗΜΕΝΟ, ΦΤΩΧΙΚΟ ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΜΑΣ ΠΑΙΧΝΙΔΙ: ΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ. Σ' αυτό δεν είναι η μπάλα, μα πιο πολύ η ψυχή μας που αναταράσσεται: ξυπνούν και κινούνται κοιμισμένα στα κατάβαθα της ψυχής μας ένστικτα: το μαχητικό ένστικτο, που βρίσκει την πιο αποτρόπαια έκφρασή του στους πολέμους, εκδηλώνεται και στο στίβο—εκφυλισμένα έστω.

Επίσης, η ναρκισσική διάθεση του αυτοθαυμαζόμενου νικητή βρίσκει ευκαιρία στο στίβο να ξεφανερωθεί, γιατί μπροστά στον ομαδικό θαυμασμό για την νικήτρια ομάδα αίρεται η «λογοκρισία», τα σώματα των αγωνιστών σπαρταρούν από περηφάνεια και «ουδείς ψέγει τον Ηρακλέα».

Μπροστά στο άθλητικό παιχνίδι, ακόμα, ο άνθρωπος χορταίνει την αισθητική δίψα του «θαυμασμού»: θαυμάζει με όλες του τις αισθήσεις.

Σημαντικό είναι τούτο: όσοι τρέχουν στο άθλητικό παιχνίδι, τρέχουν σαν κυνηγημένοι από ένα αλλόκοτο αίσθημα: να πάν κοντά στους άλλους συνανθρώπους τους, να γίνουν ένας απ' τους πολλούς, να λησμονηθούν, να χαθούν, να καταποντισθούν μέσα στη θάλασσα του πλήθους..... περίεργο!, να μην υπάρχουν, να ζήσουν την ανυπαξία τους, τη λήθη του εαυτού τους. Αίσθημα μοναδικής υποχωρήσεως του Έγώ, ως τον τέλειο εξαφανισμό!

Ο άλλος, ο άθλητής, τρέχει κι' αυτός στο στίβο. Μά, αν μπορούσατε να δίητε μέσα στη σκέψη του, θα σάς φαινόταν πιο μεγάλος, πιο ψηλός, πιο ξεχωριστός απ' όλους. Ο ομαδικός ατομισμός του είναι γεμάτος διάθεση για ξεχώρισμα, για επικράτηση και αυτοέξαρση.

Ο άνθρωπος έχει ανάγκη από ένθουσιασμό, από μια έκτροπή απ' τη λογική τάξη, από μια λήθη της λογικής του υποστάσεως. Οι θίασοι του αρχαίου Διονύσου συμπλήχθηκαν απ' αυτή τη βαθειά ζωική ανάγκη του ανθρώπου. Οι θίασοι στο ποδόσφαιρο είναι δύο. Οι

ένθουσιασμοί είναι δύο. Ὑπὲρ τῆς Α' καὶ ὑπὲρ τῆς Β' ομάδας, ένθουσιασμοί άσυμβίβαστοι, φανατισμός, κατάσταση προ-λογική. Οἱ θίασοι δὲ μιλοῦν «λογικά» οὔτε «συνειρμικά»: κραυγὲς ἢ ἐπιφωνήματα εἶναι ἢ γλώσσα τους. Οἱ χιλιάδες τῶν ανθρώπων γίνονται δνὸ μονάχα. Τέλεια ἐξαφανίζεται τὸ άτομο, ὁλότελα ἐξαφανίζεται ἡ προσωπικότητα. Ὁ γιατρός καὶ ὁ χαμάλης, ἐκεῖ στὴ κερκίδες τοῦ γηπέδου ἐκφράζονται μὲ τὴν ἴδια γλώσσα: τῆς κραυγῆς. Ἄντιο κοινωνία!

Κι' ὅταν τὸ παιγνίδι τελειώση ξυπνοῦν ὅλοι σάν ἀπὸ ὄνειρο. Ἦταν τόσο ὠραῖο τὸ ὄνειρο αὐτὸ πὸν εἶχαν δῆ! Τόσο εὐχάριστο εἶναι νὰ μὴν εἶναι κανένας λογικός. Ἡ λογικὴ εἶναι ἡ τιμωρία τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀνθρώπους;

Ἡ ἀνιδιοτέλεια εἶναι γενικὸς χαρακτήρας τοῦ παιγνιδιοῦ. ἄρα καὶ τοῦ ἀθλητικοῦ, πὸν εἶναι κατὰ ταῦτα: βιολογική, αἰσθητική, ψυχολογική, ένστικτώδεια, προκοινωνική, προσυμφεροντική πράξη.

Π. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ

ΩΡΕΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ...

*Ὁρες τῆς Δύσης σιωπηλές, μουντές, πενθοφοροῦσες,
ποῦ θλιβερό προμάντεμα στὰ παιδικά μου χρόνια
ποῦ ὅλες τους οἱ ὠρες γιορτινές κι' ὅλες χαμογελοῦσες,
μπροστά σας μὲ γονάτιζε σάν τῆς ἰτιάς τὰ κλώνια;*

*Παιδιάστικά μου δειλινά! Ἡ μακρονή σας θλίψη
πάνω ἀπ' τὰ χρόνια σήμερα κοντά μου φτερουγίζει,
τὸ ἄλλοτινὸ προμάντεμα κι' ἡ τῶρινή μου τύψη,
σ' ἓνα βουβὸ δεθῆκανε κλάμμα πὸν δὲ χωρίζει...*

ΜΑΡΙΑ ΜΑΚΡΗ

ΛΕΟΝΤΟΣ ΜΑΞΙΜ

ΒΑΤΡΑΧΑ

Ἦτανε μιὰ στεγνὴ ξερακιανὴ γυναίκα. Τὰ χεῖλη της, δνὸ εὐλύγιστες βδέλλες, τὰ σφράγιζε ἡ κακία, ἡ θλίψη κι' ἡ ἀπελπισία πὸν δίνουν στ' ἀνύπαντρο κορίτσι τὰ χρόνια. Φαινόταν τὸ λιγώτερο σαραντάρα. Ἡ κάμαρα πὸν δώδεκα χρόνια κατοικοῦσε εἶχε στοιχειώσει ἀπ' αὐτὴν, ποτίστηκε ἀπὸ τὴ θλίψη της, ἔγινε τὸ ἴδιο γκριζα σκυθρωπὴ καὶ θύλλεγες πὸς ἂν εἶχε μάτια θὰ κύτταζε μὲ τὸ ἴδιο ἐχθρικό βλέμμα τὸν κόσμον κι' αὐτὴ.

Ἄλλαζαν οἱ νοικάρηδες στὸ φτωχόσπιτο, οἱ ὑπηρέτες, ἀκόμα κάποτε κι' οἱ νοικοκυραῖοι κι' αὐτὴ μονάχα ἀπόμεινε, πέφτοντας ἀπὸ χέρια σὰ χέρια μαζί μὲ τὴν κάμαρά της, σάν κάτι ἀναπόσπαστο ἀπ' αὐτὴν σάν τὰ ντουβάρια κι' ἡ μπόχα.

«Βατράχα» τὴν ἔλεγαν ἀναμεταξύ τους οἱ νοικαρέοι.

Κάθε πρωὶ μὲ τὴ νυχτικὴ μπλούζα της, τὴν κόκκινη φανελένια φούστα της, ἄπλωνε στὴ θερμάστρα τὰ λιγνὰ σάν πουλερικοῦ πόδια της, τὰ χομένα στὶς μάλινες κάλτσες κι' ἔπινε μὲ μικρὲς γουλιές τὸ δυναμωτικό πὸν μονάχη της εἶχε βράσει στὸ καμινέτο κι' ὕστερα, πρὶν συγκριστῆ, πῆγαινε στὴ σπιτονοικοκυρὰ καὶ ἄρχιζε μιὰ ἀτελείωτη γκρινια, γιὰ τὸ παρὰθυρο πὸν ἔμπαζε, γιὰ τοὺς ποντικούς πὸν χαν γιομίσει τὴν κάμαρα, γιὰ τὴ σόμπα πὸν χτὲς τὴν εἶχε ζαλίσει, γιὰ κάποιον πὸν τὴν νύχτα δὲν τὴν ἄφησε νὰ κλείσει μάτι.

Κι' ἔτσι ἀφοῦ ἔξευνε τὴ χολή της, γύριζε σουφρώνοντας τὰ χεῖλη κι' ἀποφεύγοντας, περιφρονητικά, νὰ κυττάξῃ τοὺς νοικαρέους πὸν συναντοῦσε, κλειδωνόταν στὴν κάμαρά της.

Τὸ ντύσιμό της τῆς ἔτρωγε ὠρα πολλή. Σκούπιζε τὸ πρόσωτό της καὶ φουσκώνοντας μὲ τὴ γλώσσα τὸ μάγουλό της ἔσπαζε ἓνα ἓνα τὰ σπιθούρια, ποντηράριζε τὴ μακρονὰ κοκκαλιάρικη μύτη καὶ κατέβαζε στ' αὐτιά δνὸ τσοιλούφια ἀπ' τὰ μαλλιά της. Ἐβγαινε σφιγμένη στὸ μαῦρο της φόρεμα, κορδωμένη, ἀλύγιστη σάν σκελετὸς κι' ἐπῆγαινε στὴ δουλειά της, στὰ τηλέφωνα.

Τὸ ἴδιο παραιοῦ κλι τῆς εἶχαν βγάλει καὶ κεῖ! «Βατράχα».

Μ' αὐτὴ περιφρονοῦσε καὶ τοὺς συναδέλφους της τὸ ἴδιο, ὅπως καὶ τοὺς νοικαρέους τοῦ σπιτιοῦ. Καθόταν στὴ θέση της, τὴν ἴδια, τώρα καὶ δώδεκα χρόνια, ἔβαζε στὸ κεφάλι τὴ κάσκα κι' ἀπὸ κείνη τὴ στιγμὴ δὲν πρόσεχε παρὰ μονάχα τὰ φωτεινὰ σήματα.

Τὸ χέρι της μὲ τὴ συνειθισμένη κίνηση πάντα ἔβωνε καὶ χωρίζε τὰ νούμερα κι' ἀπὸ τὸ στόμα της ἔβγαιναν αὐστηρὰ καὶ ξεκομμένα οἱ ἴδιες σύντομες, στερεότυπες φράσεις.

—Καθαρότερα τὸν ἀριθμὸ παρα.αλῶ. Σᾶς ἀπαντοῦν... Κάνετε διακοπὰς.

Τὰ μάτια της κουραζόντουσαν ἀπὸ τ' ἀδιάκοπο τρεμόσβημα τῶν σημάτων, ταυτιά της κι' ὄλο της τὸ μυαλὸ γιόμιζε ἀπὸ τοὺς ξηροὺς ἤχους καὶ τὶς λογιῶν λογιῶν ἀντιπαθητικὲς ἀνθρώπινες φωνές. Χωρὶς νὰ παραπονιέται διόλου κάθιζε ὡς τὸ τέλος τῆς δουλειᾶς κι' ὕστερα ἔφευγε κορδωμένη πάλι κι' ἀλύγιστη συναποκομίζοντας καὶ τὴν ἀνεξάντλητη μισανθρωπία της.

Ἔτσι μέρα μὲ τὴ μέρα, βδομάδα μὲ τὴ βδομάδα, διάβηκαν 12 χρόνια, μονότονα, σὰν τὸ τικ τὰκ ρολογιοῦ.

Καὶ θὰ περνοῦσαν ἴσως πολλὰ τέτοια, τὸ ἴδιο μονότονα, χρόνια, ἂν δὲν ἀποφάσιζε κάποτε ὁ θεὸς νὰ σταματήσῃ αὐτὸ τὸ ρωλόι. Καὶ κάποια φορὰ ἔγινε κι' αὐτό.

Ἐγινε ὅταν τὴν ἔβαλαν νάνικαταστήσῃ μιὰ συνάδελφο ποῦφυγε ἀπρόοπτα. Μιὰ συνάδελφο μᾶς ἄλλης ομάδας, σὲ νυκτερινὴ ὑπηρεσία. Ἦρθε ὅπως πάντα μὲ τὸ μαῦρο της φόρεμα κουμπωμένο ὡς κάτω ἀπὸ τὸ πηγούνι, μονάχα λίγο πὺ ἀνόρεχτη σὰν ἑξαγριωμένο νυχτοπούλι.

Ὅταν ἀπάνω κάτω μιὰ μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ὦρα πὸν τὰ φωτεινὰ σήματα τρομοσβύνουν ἀραιότερα πιά, ὅταν μιὰ λαμπίτσα τρεμόσβυνη καὶ μιὰ τριφερὴ ἀνδρική φωνή, κάπως ἀσυνείθιστη, δειλὴ καὶ φιλικὴ ἀρώτησε χωρὶς πρόλογο.

— Χιουρότσκα ἐσύ 'σαι.

Ἐμεινε βουβὴ γιὰ μιὰ στιγμή. Ὑστερα μὲ φωνὴ ποῦτρεμε ἀπὸ κατάπληξη καὶ θυμὸ εἶπε.

— Τί νοῦμερο σᾶς χρειάζεται κυρία;

— Χιουρότσκα δὲν μὲ γνωρίζετε;

— Δὲν εἶναι ὁδὸ καμμιά Χιουρότσκα. Παρακαλῶ διακόψετε.

— Χιουρ....

— Διακόψετε.

Ἡ λαμπίτσα ἔσβυσε.

— Τί ἀδιάντροπος, σκέφτηκε. Καλὴ βρώμα θάναι κι' αὐτὴ ἢ Χιουρότσκα.

Καὶ δαγκάνοντας τὰ χεῖλη, κίτταζε μὲ διαπεραστικὸ ἔχθρικό βλέμμα τὴν ἀδιάντροπη λαμπίτσα πὸν τώρα τὴν ξεχώριζε ἀνάμεσα στὶς ἄλλες περιμένοντας ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή νὰ ξαναδείξῃ τὴν ἀδιαντροπία της τρομοσβύνοντας καὶ πράγματι τὴν ἔδειξε.

— Χιουρότσκα γιατί διακόπτετε; Θυμώσατε μαζί μου;... ἐγὼ σᾶς γνώρισα ἀμέσως ἀπὸ τὴ γλυκειὰ σας φωνούλα... σᾶς παρακαλῶ... εἶμαι πολὺ λυπημένος τώρα... μὴ θυμώνετε... ἀπαντήστε μου... Καμμιά ἀπάντηση. Καὶ δυὸ μέρες κατὰ σειρὰ ἢ ἐπίμονη ἀνδρική φωνὴ δὲν μπόρεσε νὰ πάρῃ ἀπόκριση.

Τὴν τρίτῃ μέρα ἢ «βατράχα» εἶπε ὑπόκοφα καὶ παραξενεμένη.

— Παράξενος πὸν εἶστε! Δὲν βαρεθήκατε ἀκόμα, κυρία;

— Γιατὶ παράξενος; Εἶπέ μὲ χαρὰ ἢ ἀνδρική φωνή. «Ἔσεῖς εἶ-

στε μᾶλλον παράξενη, μικρὴ χαριτωμένη παράξενη. Τώρα καὶ δυὸ βδομάδες μιλοῦμε μαζί κι' ἄξαφνα σωπάτε. Γιατὶ; Αὐτὸ εἶναι γιὰ νᾶναι περίεργο.

— Σᾶς εἶπα, δὲν εἶμαι κείνη πὸν θέλετε... δὲν εἶμαι ἢ φιλενάδα σας.

— Ἀφήστε τ' ἀστεῖα... γνωρίζω τὴ φωνὴ σας... αὐτὴ δὲν μπορεῖτε νὰ τὴν ἀλλάξετε.

Βήχοντας σιγά-σιγά εἶπε ἥρεμα τώρα, χωρὶς θυμὸ.

— Κι' ὅμως δὲν εἶμαι ἢ φιλενάδα σας.

— Τὸ λέτε σοβαρὰ;

— Ἐντελῶς σοβαρὰ μάλιστα... Ἐκεῖνη... ἢ δική σας, ἔφυγε.

— Καὶ πότε θὰ γυρίσῃ;

— Ἴσως δὲν θὰ γυρίσῃ ποτέ.

— Ἀστειεύστε!

Παύση.

— Γιατὶ τότε ἔχετε τέτοια φωνή; ἢ μοῦ φαίνεται;.. χαμηλὴ φωνὴ γεμάτη παλμό... παράξενη εὐχάριστη ἀγαπῶ τρελλὰ αὐτὲς τὶς φωνές. Πιστεύω πὸς οἱ γυναῖκες πὸν ἔχουν τέτοια φωνὴ εἶναι πλούσια προικισμένες ἀπὸ τὴ φύση... Ἀλήθεια εἶστε μελαχροινούλα;.. Ναί;

Προσπαθώντας, μ' ὅλη τὴ δύναμη καὶ τὴ ψυχὴ της, νὰ δώσῃ στὴ φωνὴ της τὸν τόνο πὸν τόσο πολὺ τοῦ ἄρεξε, εἶπε ἥρεμα.

— Γιατὶ θέλετε νὰ τὸ μάθω;

— Ἐλάτε, πέστε μου.

— Ἴσως νᾶμαι καὶ μελαχροινούλα.

— Νά, βλέπετε; Νομίζετε πὸς δὲν μπορεῖ κανένας ἀπὸ τὴ φωνὴ νὰ μαντέψῃ τὴ φυσιογνωμία; Βέβαια καὶ μπορεῖ, ἐγὼ τοῦλάχιστο δὲ λαθεύω ποτέ. Καὶ τ' ὄνομά σας;

— Αὐτὸ δὰ δὲν σᾶς ἐνδιαφέρει.

— Σᾶς παρακαλῶ!

— Σοβαρὰ σᾶς λέω... θᾶπρετε νὰ μὴ σᾶς ἐνδιαφέρει. Πρὸ ὀλίγου θέλατε νὰ μιλήσετε στὴ Χιουρότσκα... ἐγὼ εἶμαι μιὰ τυχαία.

— Μονάχα τὸ τυχαῖο ἔχει γοητεία.

— Κι' ὅμως ἐκαλέσατε τὴ Χιουρότσκα.

— Ναί, μὰ καὶ τὴ Χιουρότσκα, ὅπως καὶ σᾶς, δὲν τὴν εἶδα ποτέ.

Ἐνοιωσε μιὰ παράξενη χαρὰ γεμάτη πικρία.

— Ἔ, αὐτὸ πὰ δὲν τὸ πιστεύω.

— Σᾶς δίνω τὸ λόγο τῆς τιμῆς μου.

— Τότε γιατί τὴν καλέσατε;

— Γιατὶ εἶχε κι' αὐτὴ μιὰ φωνὴ γοητευτικὴ σὰν τὴ δική σας... ἢ δική σας ὅμως μοῦ φαίνεται καλλίτερη... βαθύτερη.

— Κοροϊδεύετε.

— Ὅχι... Δὲν ὑπάρχει πὸν εἰλικρινὴς ἄνθρωπος ἀπὸ μένα... ὁ πόνος κι' ἢ μοναξιά κάνουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ λένε πάντα τὴν ἀλή-

θεια. Κι' ἔπειτα δὲν εἶμαι καὶ τόσο νέος.

— Εἶστε πονεμένος ;

— Ἄτελείωτα !

— Σᾶς λυπᾶμαι.

Κ' ἦταν εἰλικρινῆς καὶ λίγο ταραγμένη ἡ ἄγνωστη αὐτὴ γυναίκα φωνὴ ὅταν εἶπε στὸν πονεμένον ἄντρα : «Σᾶς λυπᾶμαι».

Πάνση.

— Δὲν θὰ μοῦ πῆτε λοιπὸν τ' ὄνομά σας ;

— Δὲν βρίσκετε πὼς εἶπαμε ἀρετὰ σήμερα ;

— Ναί, κι' ὅμως ;

Εἶπε «Νίνα» κι' ἀνέβηκε τὸ αἶμα στὸ κεφάλι της σὰν ἄκουσε τὴν ἀπάντησή σου.

— Μ' ἀρέσει τ' ὄνομά σας. Πότε πάλι θάχετε βάρδεια ;

— Τὴν Παρασκευὴ... Καληνύχτα σας. Διακόπτο.

Ἄφησε τὸ κορμί της νὰ πέση στὴ ράχη τῆς καρέκλας. Δὲν ἦταν τίποτε τὸ ἔξαιρετικό. Τέτοιες κουβέντες γίνονται συχνὰ τὶς νύχτες—τόξερε.

Κι' ὅμως ὁ ἄγνωστος αὐτὸς ἄντρας, ποὺ τυχαῖα μίλησε μαζί της, ἐνῶ ζητοῦσε μιὰν ἄλλη, βαθεῖα, γεμάτη παλμό, τρυφερὴ φωνή, ἀπ' αὐτὲς ποὺ μαρτυροῦν γυναῖκες πλούσια προικισμένες ἀπὸ τὴ φύση, αὐτὸς ὁ παράξενος ἄντρας τὴν ἐτάραξε.

Γιὰ πρώτη φορὰ πῆγε σπίτι της, χωρὶς νὰ παζαρέψῃ καὶ νὰ γκρι-νιάξῃ μὲ τὸν ἀμαξᾶ χωρὶς νὰ τὸν ἀπειλήσῃ μὲ τὶς γνωριμίες της στὴ Δημοχρία, γιὰ πρώτη φορὰ δὲ μάλωσε μὲ τὸ θυρωρὸ ποὺ τῆς φαινόταν πὼς ἀργοῦσε πάντα, νὰ τῆς ἀνοίξῃ, γιὰ πρώτη φορὰ ἀνέβηκε δλοῖσια στὸ διαμέρισμά της, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται δύσπνοια καὶ σφάχτη στὸ πλευρὸ καὶ ἀθόρυβα καὶ δειλὰ κλείστηκε στὴν κάμαρά της.

Γδύθηκε βιαστικά, ἀποφεύγοντας νὰ κυττάξῃ τὸ γερασμένο κορμί της, τὸ ἄσχημο καὶ χοντροκομμένο, τὸ σημιαδεμένο ἀπὸ τὰ χρόνια καὶ τὴν ἀνημποριά, πέταξε στὸ φαρφουρένιο τάσι τὰ ψεύτικα δόναια της, χῶθηκε στὸ κρεβάτι καί, σβύνοντας τὸ φῶς, ἔμεινε ξιπλωμένη μ' ἀνοικτὰ τὰ μάτια. Ἐμεινε ἔτσι πολλήωρα ἀκίνητη καὶ κυττάζοντας τὸ σκοτάδι ἔνοιωθε πὼς δὲν ἐρχόταν ὁ ὕπνος. Οὔτε μιὰ ἠλιακὴ ἀχτίδα δὲν εἶχε νὰ ζεστάνῃ τὴ ζωὴ της, μιὰ ζωὴ κοῦα, τυλιγμένη μέσα σ' ἓνα γκριζο φῶς χειρότερο ἀπὸ τὸ σκοτάδι. Καὶ τώρα, μονάχη στὴν κάμαρά της, ἔνοιωθε νὰ τὴν πλημμυρίζῃ ἓνα παράπονο· τὰ χεῖλη της, ἔτρεμαν καὶ τὰ δάκρυα ἔβρεχαν τὸ γερασμένο πρόσωπό της. Ἐκλαψε πιερά, κι' ἔνοιωσε τὴ γλύκα τῶν ἀκράτητων μυστικῶν δακρύων μέσα στὴ βαθεῖα νύχτα. Ἐκλαψε ἀπαρηγόρητα γιὰ κάτι ποὺ δὲν εἶχε, ποὺ δὲ θ' ἀποχτοῦσε ποτέ.

Στὴ φτωχικὴ πολυκατοικία κατάλαβαν πὼς κάτι ἔξαιρετικό θὰ εἶχε συμβεῖ στὴ «Βατοράχα». Φαινομενικὰ δὲν εἶχε ἀλλάξει ἔβγαίνε πάλι μὲ τὸ μαῦρο της φόρεμα κουμπωμένο στὸ πηγῶνι, μὲ τὰ δυὸ

ἄραια τσουλούφια κατεβασμένα στ' αὐτί, μὲ τὸ ἴδιο γκριζο πρόσωπο Κι' ὅμως, δυὸ μέρες τώρα, κανένας δὲν ἄκουσε τὸ ξεφύσημά της... Ἄν τύχαινε τὸ πρωτὸ νὰ συναντήσῃ στὸ διάδρομο κανένα συγκάτοικό της μὲ τὰ νυχτικά του, κι' αὐτὸς ντροπιασμένος τῆς ζητοῦσε συν γνώμη, δὲν προσπαθοῦσε νὰ παραμερίσῃ, δὲν ἀπόφευγε περιφρονητικὰ νὰ τὸν κυττάξῃ, παρὰ μὲ τὴ βαθεῖα, γεμάτη παλμό φωνὴ της τοῦλεγε «δὲν πειράζει», κουνουῖσε μάλιστα καὶ τὸ κεφάλι καὶ τὸν κύτταζε τρυφερά.

Τὴν Παρασκευὴ, στὴ μιὰ ἀκριβῶς μετὰ τὰ μεσάνυχτα, μαζί μὲ τὸ τρεμόσβυσμα τῆς γνωστῆς λαμπίτσας, τρεμόσβυσε κι' ἡ φλόγα στὰ γκριζὰ της μάγουλα.

— Ἐσεῖς εἶστε Νίνα ; ρώτησε μὲ διάκριση ἡ γνωστὴ φωνή, ἡ μοναδική, ποὺ τώρα θὰ μπορούσε νὰ τὴν ξεχωρίσῃ ἀνάμεσα σὲ χίλιες ἄλλες.

Εἶπε φοιχτὰ ταραγμένη.

— Εἶστε ἀνυπόφορος.

— Γιατί, καλὴ μου ;

— Πρῶτα-πρῶτα σᾶς ἀπαγορεύω νὰ μὲ λέτε «καλὴ μου», κι' ὕστερα, τί εἶν' αὐτὰ ; Αὐτὸ θὰ γίνεται τώρα σὲ κάθε μου βάρδεια ;

— Ναί. Εἶπε ἤρεμα ἡ φωνή, ὅπως μιᾶ κανένας γιὰ ἀναπόφευκτα σφάλματα ποὺ μορεῖ νὰ τ' ἀναγνωρίζῃ, μὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ τὰ διορθώσῃ.

— Εἶστε φοιχτός.

— Καθόλου· καὶ θὰ σᾶς τὸ ἀποδείξω ἀμέσως.

Κι' ἄρχισε μιὰ μεγάλη κουβέντα μισοαστεία, γεμάτη μικρὰ πειράγματα ποὺ τὴ συγκινοῦσε παράξενα.

Τῆς εἶπε πὼς ἔχει πιά ζωντανὴ μπροστά του τὴν εἰκόνα της. Εἶναι μελαχροινούλα, μὲ σῶμα πολὺ λυγερό, μ' ἀνάλαφο περπάτημα ποὺ, ὅπως καὶ τὴ φωνή, τὸ ἐχτιμοῦσε πολὺ στὶς γυναῖκες... τὸ βλέμμα της βαθύ, τὸ στόμα της ἓνα ὑπέροχο μισανοιγμένο μπουμπούκι, τὰ μαλλιά της ἀπαλότατα καὶ καθὼς εἶναι στρωτὰ στὸ κεφάλι της θάθελε πολὺ νὰ ξεδιαλέγῃ μιὰ-μιὰ τὶς τριχοῦλες μὲ τὰ δάχτυλά του... καὶ νὰ τὶς φιλῇ.

— Νὰ σᾶς πῶ καὶ τὸ ἀγαπημένο σας ἄρωμα ; Μενεξέδες.

Ἐνοιωσε νὰ σφίγγεται ἡ καρδιά της. Σὲ μιὰ στιγμή βασανιστικῆς διαύγειας αἰσθάνθηκε ἄξαφνα πὼς ἀπὸ πολὺ καιρὸ δὲν ἦταν πιά γυναίκα... Εἶχε ξεχάσει τὸ ἄρωμα τῶν μενεξέδων... ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Δὲν ἤξερε παρὰ μονάχα τρεῖς μυρωδιές—τοῦ ἀλκοὸλ ποὺ ἔβραζε τὸ δυναμωτικό της, τῆς βαλεριάνας ποὺ ἔπαιρνε ὕστερα ἀπὸ κάθε καυγὰ μὲ τὴ νοικοκυρὰ της καὶ τῆς ἀλοιφῆς ποὺ ἔβαζε στὴ μέση της ὅταν εἶχε σφάχτη. Κι' ὅμως, παρακαλώντας μυστικὰ τὸ Θεὸ νὰ τὴν συχωρίσῃ γιὰ τὸ ψέμμα της, εἶπε ἤσυχα.

— Εἶστε μάγος !

— "Ω! "Ω! Μάντεψα;

— Ναι, μαντέψατε.

Τρεις φορές την εβδομάδα έκανε βάρδεια τη νύχτα και τις τρεις φορές μιλούσε μαζί της, δηλητηριάζοντάς την μ' αυτές τις θανάσιμες φιλοφρονήσεις. Τα χρόνια και το άσκημο κι' αξιολύπητο πρόσωπό της την έπειθαν πώς δε θα τον έβλεπε ποτέ. Κι' όμως κάθε φορά πουχε βάρδεια ντυνόταν σαν κοριτσάκι και πήγαινε στον κουρέα να της άρωματίση τα μαλλιά με μενεξέδες, σαν να ήταν δυνατό να μεταδοθῆ το άρωμα από το σώμα του τηλεφώνου. Τῆς προκαλοῦσε φρίκη και μόνο ἢ σκέψη πὸς θὰ μπορούσε νὰ μιλήσῃ μαζί του, μετὴν κόκκινη φανέλλα της και με κείνες τις μυστικές ασκήμιες του κορμιού της, που μόνο οι τοίχοι του δωματίου της έβλεπαν.

"Ετσι εξακολούθησε αυτό το παράξενο φλέρι, που γλήγορα μεταβλήθηκε σ' ένα ποιγμιακό ρομάντζο, με εξομολογήσεις, με γκοίγιες, με συμφιλιώσεις, με ζήλειες, με λύπες και με χαρές, μεταξὺ δυὸ ἀνθρώπων που δὲν είχαν δεῖ ὁ ένας τὸν ἄλλο.

Κάποτε τὴν ἀρώτησε.

— Δὲν ἔχετε καμμιὰ εὐκαιρη ὦρα, ἀγαπημένη; Δὲν μπορῶ πιά, ἔχω τόση λαχτάρα νὰ σᾶς δῶ. Πότε εἶστε ἐλεύθερη;

— Ποτέ.

Τὸ εἶπε βιαστικά, ἀσθμαίνοντας, κι' ἕνα κύμα αἵματος φούσκωσε τὴν καρδιά της.

— Ποτέ. Εἶπε πάλι.

— Μὴν τὸ λέτε... τὴ Δευτέρα θάμαι ἐλεύθερος ἀπὸ τις δυὸ ὡς τις τέσσερις... θὰ σᾶς περιμένω στὴν ἔξοδο τοῦ πάρκου' ἔλατε.

Τῆς μίλησε πολὺ, τὴν ἰκέτευσε' ἡ καρδιά της χτυποῦσε ὀλοένα πὸ ἀσθενικά.

— Καλὰ—εἶπε ἡσυχά—θάρθω, μὰ πὸς θὰ σᾶς γνωρίσω; τῆς ἔδωκε τὰ χαρακτηριστικά του.

Σκέφτηκε λίγες στιγμές:

— Ἐγὼ θὰ φορῶ ἕνα γουνένιο παλτὸ μετὰ γιακά ἀπὸ ἐρμίνα και μανσόν, και θὰ κρατῶ στὸ χέρι τὸ μαντηλάκι μου.

Κράτησε τὸ λόγο της και πῆγε τὴ Δευτέρα. Πῆγε μετὸ παλῆνὸ μαῦρο παλτοῦδάκι της μετὸ φτωχικὸ γιακά. Πῆγε χωρὶς φόβο, ξέροντας πὸς ποτὲ δε θὰ μπορούσε νὰ μαντέψῃ πὸς ἦταν αὐτή...

Τὸν ἐγνώρισε ἀμέσως και χωρὶς στάλα αἶμα στὸ πρόσωπο, μετὰθαμένη καρδιά, σίμωσε ἀπὸ τὸ πλάι, κρύβοντας τὰ χέρια βαθειὰ στὰ μανίκια της. Δὲν ἦταν οὔτε νέος, οὔτε ὠραῖος. Τὸ πρόσωπό του ὁμῶς εἶταν ληπνέμενο και καλὸ και τὸ ἴσιο μαῦρο γενάκι του τοῦδινε μιὰ παράξενη ὁμοιότητα μ' ἕναν Ἀσσύριο βασιλῆα που κάποτε εἶχε δεῖ σὲ μιὰ εἰκόνα' τῆς φάνηκε ὡς ἄνθρωπος που δὲν ἔμοιαζε μετὸς ἄλλους. Γύρισε και κάθισε σ' ἕνα παράμερο παγκάκι. Σὲ λίγο πάλι σίμωσε δειλά... "Ἄν δὲν ἦταν κανένας γύρω, ἂν ἄξαφνα ἔπεφτε

ἡ νύχτα, θὰ κάθιζε χάμω θὰ σερόταν στὸ χιόνι, θὰ σίμωνε και θὰ σφιγγόνταν στὰ πόδια του. Νὰ τὸν νοιώσῃ' ἔστω γιὰ μιὰ φορὰ, ἔστω γιὰ μιὰ στιγμή. Ν' ἀποθέσῃ τὰ χεῖλη της στὸ ρούχο του... Γιὰ τὸ πρόσωπό του δὲν ἔκανε οὔτε σκέψη. Δὲν τολμοῦσε νὰ σηκώσῃ τὰ μάτια της ἀπάνω του.

Σίμωσε κοντήτερα, ἄγγιζε μετὸν ἀγκῶνα της τὸ μανίκι του κι' ἕνα ῥίγος τὴν διαπέρασε ὅλη. Γιὰ μιὰ στιγμή ἔκλεισε τὰ μάτια ἀπὸ λιποψυχία.

Τοῦ φάνηκε πὸς τὴν σκούνηξε, τὴν κύτταξε ἀφηρημένος, κι' εἶπε «συγγνώμη» και γύρισε.

Γνώρισε τὴ φωνή του κι' ὄλο της τὸ σῶμα τρεμούλιασε πάλι. "Υστερα σηκώθηκε κι' ἔφυγε.

Τὴν ἄλλη μέρα τὴν ἀρώτησε μετὰ παράπονο.

— Γιατὶ μετὰ γελάσατε; Σᾶς περιμένα μετὸση λαχτάρα.

Γιὰ πολλῶρα δὲν μπόρεσε νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ. "Ἐκλαιγε. "Υστερα συγκατώντας τὴ συγκίνησή της τοῦπε νὰ τὴ συγχωρήσῃ γιατί ποτὲ δὲν πρέπει νὰ συναντηθοῦν και τοῦ φανέρωσε τὸ μυστικὸ της: ἦταν παντρεμένη και νοιώθοντας πὸς αὐτὴ ἡ ξερὴ και σύντομη ὁμολογία δὲν ἦταν ἀρκετὴ πρόσθεσε πὸς δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἄντρα της μὰ δε θέλῃ και νὰ τὸν γελᾶσῃ, πὸς ἀγαπᾷ κάποιον ἄλλο—ξέρετε ποιὸν—πὸς τὸν σκέπτεται μέρα και νύχτα, μὰ τὸν ἰκετεύει, ταπεινὰ τὸν ἰκετεύει, νὰ μὴ θελήσῃ ξανά νὰ τὴν δῆ, νὰ κάμουν αὐτὴ τὴ συμφωνία μεταξὺ τους, γιατί' εἶναι καλλίτερα νὰ μὴν ἰδωθοῦν, κι' ἔτσι ἂς γίνῃ. Τὸν παρεκάλεσε πολλῶρα κι' αὐτὸς ἀναγκάστηκε νὰ δεχτῆ τὸν ὄρο κι' ἔτσι κλείστηκε αὐτὴ ἡ παράξενη συμφωνία.

Αὐτὴ ἔμαθε γι' αὐτὸν ὅτι ἦταν δυνατό και ξόδεψε τὸ ἕνα τέταρτο ἀπὸ τις οἰκονομίες της γιὰ νὰ βάλῃ στὴν κάμαρά της τὸν τηλεφώνο. Τώρα μπορούσε νὰ μιλή μαζί του κάθε βράδι' τοῦ διηγόταν φανταστικὲς χαρὲς και φανταστικὲς λύπες κι' αὐτὸς τῆς ἔλεγε τὴν ἀλήθεια γιὰ τὴ μοναχική του ζωὴ, πὸς εἶναι θανάσιμα κουρασμένος, πιά ἡ μοναδική του χαρὰ εἶναι—ἐκείνη, τὸν ἄκουε, κουνώντας τὸ κεφάλι και τὸ στόμα της ἀνοιγόταν σ' ἕνα ἀδιόρατο γεμᾶτο εὐτυχία χαμόγελο.

Μετὸν καιρὸ ἔπαψε νὰ καλλωπίζεται, ν' ἀρωματίζεται και νὰ ντύνεται ὡς κοριτσάκι. Τὰ θεώρησα περιττὰ' τώρα αὐτοὶ ἦσαν τόσο κοντὰ—ὅλα τ' ἄλλα της ἦταν ἀδιάφορα. Ἦταν σχεδὸν ἄντρας της ἀφοῦ μπορούσε νὰ τὸν ἀγαπᾷ ἀτέλειωτα και τίποτε δὲν μπορούσε πιά νὰ τοῦς χωρίσῃ.

Κι' ὅταν ὄλοι οἱ ἔνοικοι παραδινόντουσαν στὸν ὕπνο, αὐτὴ μετὴν νυχτικὴ της μπλούζα τὴν κόκκινη φανελένια φουστίτσα, κάθιζε στὸν τηλεφώνο, ἔβαζε τὰ πόδια της στὴ θερμάστρα, ἔπαιρνε τὸ ἀκουστικὸ κι' ἄκουγε. Κάποτε τῆς παραπονοῦσαν μετὰ θλιμμένη φωνή.

— Νινότσκα, σήμερὰ ἔμεινα σπῆτι ὅλη τὴν ἡμέρα.

— Γιατί; τοῦλεγε τρομαγμένη
— Εἶμαι ἀδιάθετος, βήχω.
— Θέ μου... πέφνετε τίποτε;
— Μπά... τίποτε.
— Κι' ὅμως πρόπει... Νὰ τριφτῆτε ἐξάπαντος τὸ βράδι μὲ νέφτι καὶ νὰ πάρετε ἀσπιρίνη... Ἀκοῦτε; Ἐγώ... τώρα θάμαι τρολλή ἀπὸ ἀνησυχία. Σᾶς ξέρω πὸς εἶστε ὁ πιὸ ἀπρόσεχτος ἄνθρωπος.

Καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἢ πρώτη της δουλειὰ ἦταν νὰ ρωτήση:
— Πήρατε ἀσπιρίνη; Πὸς εἶστε σήμερα; Νὰ κάτσετε κι' αὐ-
ριο μέσα... ἀκοῦτε;... Διακόπτω.
— Ἀκούω μικρούλα μου... Φιλῶ τὰ μικρά σας δαχτυλάκια... Σᾶς φιλῶ ὅλη...

Κουνοῦσε εὐτυχισμένη τὰ λυγρὰ σὰν πουλερικοῦ πόδια της, τὰ τυλιγμένα σὲ μάλλινες πράσινες κάλτσες κι' ἔλεγε:

— Μὰ πότε λοιπὸν θὰ διορθωθῆτε;... ὅλο κουτάμαρες εἶναι γε-
μάτο τὸ κεφάλι σας.

Ἐστερα ἄφηνε τὸ ἀκουστικὸ καὶ κάθιζε ἤρεμα μὲ τὸ χαμόγελο τῆς εὐδαιμονίας στὸ στόμα.

Κάποτε τῆς πονοῦσαν τὰ πλευρά, ἄλειφε τὸ πονεμένο μέρος κι' ἔλεφετε στὸ κρεβάτι.

Νύχτα—εἶναι ξαπλωμένη μ' ἀνοιχτὰ μάτια. Μόλις πρὸ λίγο τῆς παραπονιόταν πὸς τὸ δωμάτιό του ἦταν κρύο κι' αὐτὴ σκέφτεται πολλήωρα μὲ ἀγανάκτηση τί τυποτένιοι γὰν οἱ νοικοκυραῖοι ποὺ ἀφῆγουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ πεθαίνουν γιὰ νὰ μὴ ξοδέψουν αὐτοὶ δυὸ κούτσουρα ν' ἀνάψουν μιὰ σόμπα—καταραμένοι! Πολὺ θέλει νὰ πέ-
ση ἄρρωστος; εἶναι δὰ καὶ τόσο ἀπρόσεχτος—σὰν παιδάκι. Ἄν ἤξε-
ρε τὰ μέτρα του θὰ τοῦστελνε μερικὲς μάλλινες φανέλλες. Κι' ἔτσι θὰ κάμη—θὰ μάθῃ μὲ τρόπο καὶ θὰ τὶς ἀγοράσῃ—αὐτὸς δὲ θὰ τὸ συλλογιστῆ...

Ρίχνει τὰ ψεύτικα δόντια της στὸ φαρφουρένιο τάσι καὶ μισο-
κοιμισμένη μὲ κλειστὰ τὰ μάτια, ψιθυρίζῃ στέλνοντάς του τὴν τελευ-
ταία ἐκδίλωση τῆς ἀληθινῆς κι' ἀγνῆς της ἀγάπης.

— Κοιμήσου ἀγαπημένε μου, κοιμήσου ἤσυχα, γλυκὰ ἀκριβέ μου,
μοναδικέ μου...

Μετάφραση ἀπὸ τὰ Ρούσια
ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ—ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΦΕΥΓΟΝΤΑΣ ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ...

Αὐτὴ, ἦταν γιὰ κείνον ἀχώριστος σύντροφος...

Αὐτὸς, ἦταν γιὰ κείνην χαρὰ τῆς νεότητος της...

Εἶχαν γνωριστῆ μιὰ χειμωνιάτικη νύχτα σ' ἓνα χορὸ. Ἐτσι λιτὴ ἦταν ἢ ἀντάμωση, ἔτσι ταπεινὴ ἦταν κι' ἡ ζωὴ τους. Αὐτὴ φοροῦσε ἓνα θαλασσὶ ἀνοιχτὸ φόρεμα μὲ μεγάλες πιέτες στὰ πλάγια. Αὐτὸς ἦταν σφιγμένος στὴ μπλε φορεσιά του καὶ ἓνας μεγάλος φιόγκος ἀνέμιζε στὸ λαιμό του. Στὴν πνιχτικὴ ζέστη ποὺ σκορπούσε τὸ καλορι-
φέο, τὸς ζήτησε ἓνα χορὸ. Τὸ σαξοφὼν οὐρλιαζε στὴν ἀκρὴ ἐνῶ ἀπ' τὸ δοξάρι τοῦ βιολιοῦ πέταγαν οἱ πρῶτες νότες ἐνὸς ταγκό. Ἡ πί-
στα ἦτανε πλημμυρισμένη ἀπὸ νυσταγμένα κόκκινα φῶτα... Ὁ σκο-
πὸς τοῦ ταγκό ἀπλώνονταν ὅλο καὶ πιότερο μαγευτικὸς καὶ ρόθμιζε τὰ βήματά τους.

Στὸ μεθυστικὸ λίκνισμα τοῦ χοροῦ τῆς μίλησε γιὰ τὰ μάτια της: «Δεσποινίς, τὰ μάτια σας». Αὐτὴ τὸν κύτταξε μ' ἀπορία καὶ στὰ χεῖ-
λη της μισόσκασε ἓνα κορυφὸ γέλοιο περηφάνειας. «Τὰ μάτια σας μὲ τραβοῦν σὰν μαγνήτες». Ἐξακολούθησε καὶ τὴν κύτταξε βαθεῖα μὲ λαχάρα. «Εἶναι μιὰ ἄβυσσος χωρὶς τέλος... μιὰ λίμνη ἀπὸ λάμπον-
τα καθάρια νερά». Σταμάτησε γιὰ τὸ ὠραῖο κεφαλάκι εἶχε γείρει ἀ-
παλὰ στὸν ὄμο του, κι' ἔνοιωθε τὸ μικρὸ χεράκι νὰ σιγοτρῆμι στὸ δικό του.

Τὸ σαξοφὼν ἔπαψε. Ἄπ' τὸ βιολὶ ξεψύχησε ἡ τελευταία νότα τοῦ ταγκό. Καὶ στὸ θαμπὸ φῶς τὰ χεῖλη τους ἐνώθησαν σ' ἓνα τρεμάμε-
νο μυστικὸ φιλί.

Ἦταν δυὸ καρδιές ποὺ ζητοῦσαν τὸν ἔρωτα, ἦταν δυὸ καρδιές ποὺ εὐρῆκαν τὸν ἔρωτα.

*
**

Καὶ οἱ μέρες φεύγαν χαρούμενες δίχως ἔγνοιες ἀπὸ τότε.

Ὁ ἓνας ζοῦσε γιὰ τὸν ἄλλον. Καὶ τὰ βράδια πάντα τοὺς ἔβρισκαν σφιχταγκαλιασμένους στὶς κρυφές δεντροστοιχίες, στοὺς ἀπόμειρους ἀνθισμένους κήπους.

Καὶ οἱ καρδιές τους ζοῦσαν σὲ μιὰ παντοεινὴ ἀνοιξὴ ἀπὸ τότε.

Ὅταν ἀναπάντεχα, μιὰ μέρα, ἦρθε τὸ δειλινὸ τῆς ἀγάπης των. Δὲν τὸ εἶχαν ποθῆσει. Ἦρθε ἀπρόοπτα, ἔτσι ὅπως τὸ σύννεφο κρύ-
βει γιὰ λίγο τὶς φωτεινὲς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου, ὅπως μιὰ καταγίδα ξε-
σπάει σὲ λαμπρὴ ἑαρινὴν ἡμέρα.

Ἐκεῖνος, φεύγοντας τὸ ἡλιοβασιλέμα, βρῆκε τὴν παλὰ ἀμαρ-
τωλὴ ἀγάπη στὸ δρόμο του. Καὶ τὰ φιλιὰ της τὸν μέθυσαν καὶ τ' ἀ-
λαβάστρινο σῶμα της δέχτηκε τὰ φλόγιμένα χάρδια του καὶ τὰ χεῖλη

του ήπιαν' απ' τὸ θεῖο νέκταρ τῆς ἡδονῆς ποὺ κέραναν τ' ἀμαρτω-
λὰ χεῖλια τῆς.

Ὅταν θυμῆθητε τὴν ἄλλη, ἦταν ἀργὰ πιὰ. Στὸν οὐρανὸν εἶχε
φθάσει στὸ ζενιθὴ ἢ μεγάλη ἄρκτος.

Ἐκεῖνη, παγαίνοντας στὸ κάλεσμα τὴν πλάναφαν τὰ λόγια ἐνὸς
ἄλλου καὶ οἱ σάπφειροι τῶν δαχτυλιδιωῶν του ἔσβυσαν ἀπ' τὰ μάτια
τῆς τὴν ἀνάμνηση ἐκεῖνου. Καὶ ξένοιαστη ἀκολούθησε τὸν τεχνῆτη
κατακτητὴ τῆς νεότητος τῆς ἐνῶ μιὰ κούρσα ἔφευγε τρομαγμένη ἀπὸ
ἐξωτικά μονοπάτια.

Ὅταν θυμῆθητε ἐκεῖνον, ἡ νύχτα εἶχε ὀπλώσει πιὰ τὶς σκοτει-
νὲς φτεροῦγες τῆς στὸ ἄπειρο.

Καὶ τὴν ἄλλη μέρα τὸ σουρούπωμα ἔσμιξε τὰ βήματά τους στὸν
ἀπόμερο κῆπο μὲ τὶς εὐωδιασμένες βιόλες καὶ τὰ πορφυρῶν τριαντά-
φυλλα.

Ἄπ' τὰ χεῖλη ἐκεῖνου ἔφυγε βιασμένα ἓνα ψέμμα, ἐνῶ ἀπ' τὰ
χεῖλη ἐκείνης ξεψύχησαν δυὸ λέξεις: «ἄδικα σὲ περιμένα». Καὶ τὰ
χεῖλη σόπασαν καὶ τὰ μάτια μόνο μαρτύρησαν τὴν ἀλήθεια.

Ἡ εὐωδιασμένη βιόλα ἔσκυψε στὰ νούφαρα νερὰ καὶ τὸ πορφυ-
ρὸ τριαντάφυλλο ἀνατόχισε μ' ἄρορη θλίψη στὰ λόγια τους. Καὶ τὰ
βήματά τους μαζὶ ἀκούστηκαν στὸ νωπὸ χῶμα ἐνῶ «χώρια ἢ καρδιές
τους ἐπάγαιναν». Καὶ τὸ δειλινὸ ἦρθε βαρὺ νὰ καλύψῃ τὶς σκιές των
ποὺ χάθηκαν στὴ μακρυνὴ καμπὴ τοῦ δρόμου.

Αὐτὴ, ἦταν γιὰ κείνον μιὰ ἄγνωστη.

Αὐτός, ἦταν γιὰ κείνη ἓνας περαστικὸς ξένος διαβάτης.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΛΑΟΥΡΔΑΣ

ΕΡΕΥΝΑ Ι.

Συνεχίζουμε τὶς ἀπαντήσεις γιὰ τὴν ἔρευνα, τὶς τελευταῖες, μὲ τὶς ὁποῖες
καὶ τὴν κλείνουμε.
(Βλ. τεύχη Μαῦου καὶ Ἰουνίου, σελ. 236—240 καὶ 271—277).

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΡΙΒΑΣ

Στὸ πρῶτο ἐρώτημα: Οἱ τεχνίτες ζητᾶνε σήμερα νὰ πιάσουν
τὴ ζωὴ ἀπ' τὴν ἀνάποδη: ἀπὸ μέσα. Καὶ δὲν εἶναι διόλου παραδο-
ξολογία αὐτὸ ποὺ λέω. Ἴσως τὸ πολὺ πολὺ αὐθαιρεσία. Ἔστω. Οἱ
τεχνίτες, σήμερα, ζητᾶνε νὰ δοῦνε τὴ ζωὴ ἀπ' τὴν ἀνάποδη: κατα-
στρέφουνε τὴ λογικὴ, δημιουργοῦνε λογικὴ, καὶ μεταδίδουν ὄνειρα—
ἀλήθειες.

Κάθε μέρα ξυπνάμε—κ' ἡ ζωὴ μᾶς εἶναι κάτι ἄλλο, κάτι πολὺ
φρέσκο—σὺν τὸ ψωμὶ ποὺ βγάζει ὁ ξαγρυπνησμένος φούρναρης ἀπὸ
τὸ μεταμεσονύχτιο φούρο του· καὶ μόλις τὸ χάραμα τὸ πρωῖνὸ τὸ
βοεῖ, κρυώνει—εἶναι μπαγιατίτικο.

Κάτι ἄλλο. Ὅχι βέβαια ὄνειρο, μὰ οὔτε καὶ πραγματικότητα
(ρεαλισμός). Κάτι ἐνδιάμεσο μήπως; Κάτι, ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμη ὄ-
νομα στὴν ἱστορία.

Κλασικισμὸς, ρωμαντισμὸς—οἱ κορμοὶ αὐτοὶ καὶ τὰ κλαδιά καὶ
τὰ παρακλάδια τους, εἶναι ἀπὸ καιρὸ στὸ Νεκροταφεῖο. Ἡ ὄρασή
μᾶς εἶναι τὸ **νέο**. Ἄλλὰ ποῖο εἶναι τὸ νέο;

Οἱ σύγχρονες τάσεις, μεταπολεμικά, στὸν ἄνθρωπο, στὴν τέχνη,
στὴν κοινωνία,—δὲν εἶναι οὔτε Παρακμὴ, οὔτε Ἀναγέννηση, οὔτε
Μεσαίωνα. Εἶναι κάτι πολὺ πιὸ κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν τελευταία μετα-
βατικὴ (σχηματικὴ) στάση τοῦ μυαλοῦ μᾶς. Ἄλλὰ πῶς; Αἶ πῶς;
ἀγωνία!

Ἄγωνία ποὺ δὲν ἔχει τὸ ταίρι τῆς στὴν ἱστορία, ἐφ' ὅσον δὲν ὑ-
πάρχουν ταίρια, ἀνάλογα, παρόμοια—ὑπόθεση τόσο ἄθλια, πανεπι-
στημιακὴ.

Ἄγωνία δική μας, μὲ δικές μας ματιέρες, ποὺ δὲν τὶς γνώρισαν
ἄλλες ἐποχὲς—καὶ πορεία δική μας.

Αὐτὸ ποὺ κυρίως μισοῦμε εἶναι ἡ μνήμη—ἡ μνήμη ποὺ συνδέεται
μὲ τὴν ἀφήγηση—θεματογραφία—τὸ ἐπεισόδιο, ἡ ἐπιφάνεια, τὸ πα-
ρελθόν, κάθε παρελθόν.

Ἡ παροδικότης τοῦ κόσμου, μᾶς εἶναι ἔννοια ἀπόλυτα παροντι-
κὴ, τόσο βαθιὰ παροντικὴ μπροστὰ καὶ μέσα μᾶς, ὥστε νὰ μὴν ὑ-
πάρχει. Ἡ ἀκοὴ καὶ τὰ μάτια μᾶς εἶναι στραμμένα πρὸς τὸ ἐρχόμενο.
Ποῖο εἶναι αὐτὸ τὸ ἐρχόμενο;

Ἀποστρεφόμεθα τὸ σῶμα. Ἄλλὰ ποῖο σῶμα! Αὐτὸ τὸ σύμβολο
τὸ τόσο εὐτελές, αὐτὰ τὰ σάρκινα μέλη ποὺ βλέπετε στοὺς δρόμους—
τὰ κόκκαλα ποὺ γράφουν ἱστορία. Κατάρρα!

Ἐχθρὸς μᾶς, ἡ ἀνάληψη.

Τὸ ἀπροσδιόριστο τῆς σκέψης μᾶς, τὸ μουσικὸ, ἀντιμάχεται μὲ

τῆ σαφήνειά της.

Ἐχθρός μας ἡ ψευτιά, ὅ,τι δὲν ἔχει ζεστό χροῶμα, φωτισμένο ἀπὸ μέσα, ἀπ' τὴν ἐστία τῆς ἀνθρώπινης καρδιάς μας.

Ἐχθρός μας τὸ παράδειγμα ὅταν δὲν εἶναι δικό μας, γεγονός δικό μας.

Ἐπομένως ἡ ἐπίδειξη, ἡ φιλολογία, ἡ φιλοδοξία τῆς μίμησης, ἡ σπουδαιοφάνεια, ἔχθροί καὶ καταστροφὴ μας.—Αὐτενέργεια.

Φόρμα καὶ ἦχος καὶ περιεχόμενο, εἶναι παράγοντες ὅχι ἀπὸ πρὶν λογαριασμένοι· ἀλλὰ τὴν ὥρα τῆ ζεστῆ πού γράφουμε, αἰφνίδια, ἀπὸ τὴν ὕλη, μὲ τὴν ὕλη—κ' οἱ διαστάσεις τοῦ κορανίου μας ἐξφενδονίζονται στοὺς τέσσαρες ὀρίζοντες,—σ' ἓνα παρὸν τόσο πλατὺ καὶ τόσο παρὸν, ὥστε μπορούμε νὰ τὸ ποῦμε σύμπαν. Συμβαίνει ὅ,τι μὲ τὸν ἄνεμο. Ἐνας ἄνεμος εἴμαστε.

Νά! ποῖο εἶναι τὸ ποιητικὸ στοιχεῖο, ἡ ρίζα, τὸ νόημά του—ὁ λυρισμὸς τῆς νέας τέχνης. Τὸ ἀόρατο κ' ὄχι τὸ ὁρατό. Αὐτὸ τὸ δεύτερο μᾶς εἶναι μέσο—ὕλικό, ἀφορμὴ, μοναδικὴ λατρεία ἀπεριόριστη, γιὰ τὸ πρῶτο.

Μά! τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ τὸ τελευταῖο; θὰ μοῦ πεῖτε. Ποιὸ εἶναι τὸ ἐπίθετό του; Ἀπαντῶ:—Μουσική.

Τὸ σκόρπιο ἐπεισόδιο, τὸ κυματῶδες, πού εἶναι τὸ ἴδιο τὸ χθεσινὸ κ' ὅμως δὲν εἶναι (αὐτὸ τὸ ἴδιο μᾶς τὸ λέει), τὸ πρόβλημα πού ζητάει ἐπίμονα μιὰ λύση καὶ δὲν ὑπάρχει—τὸ πρόβλημα ζωῆς, τὸ φαινόμενο ζωῆς, κάτι παλλόμενο καὶ ζεστὸ σὰν τὸ σπέρμα—νά! ἡ προϋπόθεση ἢ πιὸ κύρια πού καθορίζει τὴ χωροθεσία τῆς νέας τέχνης—τὸ κύτταγμά της. Μὲ ἄλλα λόγια, ζητάει «νὰ ἐκφράσει τὸ ἀνέκφραστο»—τὸ αἶνιγμα. Μὲ καταλαβαίνετε;

Στὸ δεύτερο: Δὲν ὑπάρχουν κριτικοί, ὅπως δὲν ὑπάρχουν πεζογράφοι. Ὑπάρχουν ποιητές. Ἐπομένως, τὸ πρῶτο μέρος «ἡ ποίηση διέσχεται πράγματι περίοδο παρακμῆς» καταπίπτει, ὅπως λέγαν κ' οἱ φιλόσοφοι κάποια φορὰ.

Εἶναι κάτι πλάσματα μίξερ, οἱ κριτικοί. Ἐρεθισμένα χωρὶς νὰ πίνουν. Μὴ τὰ πιστεύετε.

Οἱ περισσότεροὶ βασιτᾶνε σφεντόνες καὶ χαλίγια. Ἄλλοι ἔχουν χέρια τρυφερά. Κάποιοι ἄλλοι ἀμολᾶνε μελάνι. Συζητήσεις, λόγια, χῆμα τὰ λόγια—κ' οἱ ἄμοιροι τυπογράφοι νὰ στοιχειοθετοῦνε, τί; κ' οἱ χαροτοπῶλες βίρα χαρτί—μελάνι καὶ χαρτί. Ἄηδία.

Ὁ χυμὸς τῆς κάθε μέρας, ἡ παρουσία τῆς ζωῆς, ἡ κίνηση καὶ τὸ νόημά της,—νὰ μεταφράζονται σὲ θέσεις, σὲ λόγια, σὲ παράδες. Διδάσκαλοι ἀνθρώπων, προβάτων καὶ τζοπαναρέων—κάτω τὰ χέρια.

Τὸ δροῦμα μισεῖ τίς ἐξηγήσεις. Θέλει τὸ αἶμα, τὴν πράξη. Καὶ μεγαλεῖτερο πρᾶγμα δὲ γνώρισα ἀπὸ τὴ σιωπὴ τῆς συντριβῆς.—Αὐτοπειθαρχία.

Ὅταν δὲν ἔχεις μέσα σου παρὰ τὸν ἄδη, ἐνῶ τὸ βλέμμα σου κυτ-

τάζει σὰν τὸ παιδί τὸν οὐρανὸ—τὸ γαλάζιο τῆς μέρας ἢ τῆς νύχτας—δὲν κατάλαβες τίποτα. Εἶσαι ἀσχός, σφουγγάρι ἢ «κιάδος πρὸς μεταφορὰν ὕδατος».

Στὰ εἴκοσι πέντε σου γεννίεσαι—πᾶς ἐξορία. Στὰ τριάντα εἶσαι πέτρα. Καὶ στὰ πενήντα γίνεσαι τριμμάτα, σκόνη, παρελθόν.

Στὸ τρίτο: Πραγματικά, δηλαδὴ ἀπόλυτα, κανένα.

Ὅσοσο ἀναλλογιζόμενος τὴ δυσκολία καὶ τὴ σπανιότητα γιὰ μιὰ ποίηση οὐσιαστικὴ μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ σημειώσω ὠρισμένα ὀνόματα. Φυσικά, δὲ θὰ πάω στοὺς παλιούς. Στους νέους. Τὸν Γ. Παπατσώνη, τὸν Καρυωτάκη, τὸν Ἄπ. Μελαχρινό, τὸν Τάκη Μπαρλά, τὸν Ράιμο Φιλιππα, τὸν Ἰω. Παναγιωτόπουλο, τὸν Βάρναλη, τὸν Οὐράνη, τὸν Τέλλο Ἄγρα, τὸν Λαπαθιώτη, τὸν Μ. Δ. Στασινοπούλου, τὸν Μῆτσο Παπανικολάου, τὸν Κανελλῆ, τὸν Τεύχρο Ἀνθία, τὸν Νίκο Προεσιόπουλο, τὸν Νικήτα Ράντο, τὸν Θεόδωρο Ντόρρο, τὸν Ἐμμανουήλ, τὸν Χάγγε Μπουφίδη, τὸν Γ. Κοτζιούλα, τὸν Σέφέρη. Σταθμοί, κινήσεις, παρεκκλίσεις—κ' ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο πλησιάζουμε στὸ νόημά της.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΡΙΒΑΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Κάποτ' ἐξήγησα γιὰτί ἐμεῖς οἱ νέοι θέλομε νὰ ρήγνουμε τοῖς παλιότεροις ἀξίες· στὸ ἀνέβασμά μας χρειάζεται νὰ προσεχτοῦμε. Κι' ἀφοῦ νὰ χτινήσωμε μὲ τὸ ἔργο μας εἶναι δύσκολο, χτυποῦμε μὲ τὴν ἄρηνη. Ὑστερα, τὸ πρᾶγμα εἶναι καὶ φυσικό· ζοῦμε μέσα σ' ἄλλο περιβάλλον, μὲ διαφορετικοὺς οικονομικοὺς, ἠθικοὺς, καὶ πολιτικοὺς ὄρους, χωρὶς ἰδανικά—ὅπως λέν μερικοὶ—μᾶλλα ἰδανικά, ὅπως νομίζομε ἐμεῖς. Θέλομε νὰ ἐκφραστοῦμε. Γιὰτί νὰ μὴν ἀρηνηθοῦμε;

Οἱ ἠθικὲς καὶ πνευματικὲς ἀξίες δὲν παύουν νᾶναι ἀκατάλυτες κ' αἰώνιες ἂν θεμελιώθηκαν γερὰ μέσα στὰ πλαίσια τοῦ καιροῦ τους: ὁ Ὅμηρος, ὁ Σωκράτης, ὁ Χριστός, ὁ Δάντης, ὁ Σπινόζας, ὁ Γκαίτε, ὁ δικός μας ὁ Σολωμός. Τους ἀρνούμαστε κ' ὕστερα τί; μὴ δὲν εἴμαστε μεῖς οἱ ἀντιφάσεις πού φανερόνται στὴ σημερινὴ ζωῆ, πού πρέπει κάποιοι βγαίνοντας ἀνάμεσά μας νὰ τοῖς ἄρη; Ἡ εἴμαστε ὅλοι δημιουργοὶ τοῦ νέου καιροῦ, τῆς νέας ἠθικῆς, τῆς νέας τέχνης, τῆς νέας ἐπιστήμης; Δὲν τὸ πιστεύω.

Εἶμαι νέος μὰ ἔχω στερεὴ τὴν πίστι σ' τοῖς μεγάλες μορφές: πίστι, πού τὴ θεμελιών' ἡ μελέτη, πού δὲν τὴν συγκραταίει ὁ ἐνθουσιασμὸς. Κι' ἂν διχάζομαι κάποτε καὶ μοῦ φαίνονται τὰ μεγάλα ἔργα τῶν παλιῶν ξένα πρὸς τὸ ρυθμὸ τῆς σημερινῆς ζωῆς, δὲ μ' ἀφήνει τὸ ἱστορικὸ πνεῦμα τὸ αἰτιολογικό: τὸ σήμερα εἶναι μιὰ στιγμή. Ὑπάρχει χτῆς κ' ὑπάρχει αὔριο. Ἀπ' ὅτι δημιουργοῦμε γιὰ τὸ αὔριο τί θὰ μείνη σταθερό; τί εἶναι σταθερὸ τώρα; Μὰ στὸ χτῆς ἢ λαμπρό-

τητα, ἡ σοφία, τὸ ὑψηλό, τὸ ὄρατο, τὸ δίκαιο, θεμελιώθηκαν, διαφοροετικά βέβαια στὶς διάφορες ἐποχές, μὰ σὰν δικαίωσι τῆς ὑπάρξεως τῶν.

Δὲ θέλομε νὰ σταματήσωμε τὴ ροὴ τῆς ζωῆς. Μὰ γιατί νὰ συνεπάρῃ ἡ ῥοὴ αὐτὴ τὴν αἰτιολόγησι τῶν περασμένων; μὴ θὰ τὴν ὠφελήσῃ στὴ δημιουργία νέας;

Κρίνω δὲ θὰ πῆ καταδικάζω· θὰ πῆ δικαιολογῶ. Βοίσκω τὴ ρίζα, τὸ αἶτιο τὸ ἀρχικό, τὴν ὑλαρτικὴν αἰτία. Κρίνω δὲ θὰ πῆ διορθῶ· κρίνω δὲ θὰ πῆ ἀρνιέμαι· κρίνω δὲ θὰ πῆ θανατάζω, οὐτ' ἀγαπῶ. Μὰ μέσα μας ὑπάρχει ἀναγκαστικὰ θανατασμός καὶ μῖσος, ἀγάπη καὶ ἀρνησι, τάσι γιὰ διορθῶμα, πόθος γιὰ γκρέμισμα. Γιατὶ τὰ παραξήνομε, νομίζοντάς τα αἰτιολόγησι τοῦ περασμένου; Εἶναι κατὰ περισσότερο: ὁρμὴ γιὰ τὴ νέα ζωὴ, πὺ ἄλλοι τῆς δίνουν τὸ σπῶρο, κί ἄλλοι μονάχα τὴν ὄνειρεύονται.

Πιστεύω πῶς ἡ Ἑλλάδα εἶναι χώρα λυρικὴ· κί ἡ ποιήσι τῆς δὲν μπορεῖ νὰ πετύχῃ σὰν ἐπική, ἀφοῦ τὸ φυσικό καὶ τὸ κοινωνικό περιβάλλον τῆς ἀποκλείει τὸ ἔπος. Δὲν πιστεύω οὐτὴν παρακμὴ τῆς ποιήσεως μας. Ἡ ἀκμὴ δὲ ζυγίζεται μὲ ἀριθμούς καὶ μὲ πρόσωπα· ζυγίζεται μὲ στίχους καὶ μὲ κομμάτια.

Δὲν πιστεύω πῶς γιὰ μᾶς τὸ κορύφωμα εἶναι ἡ ποιήσι ἢ καθαρὴ, πὺ ἀκούω πολλοὺς νὰ τὴ θανατάζουσι καὶ βλέπω πολλοὺς νὰ τὴ μιμοῦνται. Τὴν ἐξηγῶ ὅτι σὰν μαϊμούδιασμα ἀφύσικο, ἀνάτιο, μὰ σὰν λύτρωμα τῆς ἀστικῆς ποιήσεως ἀπ' τὴν καθιερωμένη πλῆξι καὶ φόρμα τοῦ στίχου, λύτρωμα μορφικό. Δίπλα σ' αὐτοὺς πὺ τὴν καλλιεργοῦν ἀνθρώποι οἱ ὀπτασιαρτῆς τοῦ ἀρχαίου κόσμου (Σκελιανὸς π.χ.) πὺ μεθοῦν ἀκόμη μὲ τὸ κρασι ἐνὸς Διόνυσου ἀρχαίου, ἐνὸς κλήματος «πὺ δὲ θὰ ξιανθήσῃ». Παραπέρα οἱ μελαγχολικὲς ὁμάδες τῶν ἐφήβων μὲ τοὺς ἄγουρους σὲ κατεύθυνσι πόθους, μὲ τὴ θλιβὴ σκέπη πὺ τοὺς μαραίνει ἀγνωστη, ἐθεοποίησαν τὸν ποιητή, πὺ εἶχε τὴ δύναμι νὰ εἰρωνευτῇ τὸν κακὸν αὐτὸ κόσμον, τὴ δύναμι νὰ τὸν ἀφήσῃ: τὸν Καρυωτάκη. Καὶ τραγουδοῦν ἰσαξία μὲ τοὺς στίχους τοῦ πολλοῦ.

Καὶ μεσ' ἀπὸ λογιῶν λογιῶν νότες παρνασιακῆς, μπωντλερικῆς, ἀπηχῆσεις τοῦ Μωρεάς, ἐπιγεννήματα τοῦ Χαΐνε, ξεσηκώνεται κί ἀπλώνεται ὁ ἀγὸς τῶν ἐπαναστατημένων πὺ ξεχωρίζουν τὸ θάνατο ἀπ' τὴ ζωὴ. Γιὰ τὸ Βάροναλη, τὸ μεγάλο, ὅπως φαίνεται τώρα, ποιητῆ; ἡ ζωὴ δὲν εἶναι γιὰ σταμάτημα: δὲ θὰ τελειώσῃ μὲ μιά αὐτοκτονία, ἢ μετὸ γράψιμο στίχων, λυπητερά εἰρωνικῶν. Εἶναι πάλη, εἶναι γροθιά, πὺ θὰ πέσῃ γιὰ νὰ συντρίψῃ, γιὰ νὰ κάμῃ τὴ σημερινὴ κόλασι νάνθησῃ. Ἡ ζωὴ δὲν ἔπαψε γι' αὐτὸ νᾶναι μεθυστικὴ κί ἔμορφη, τᾶηδόνι δὲν εἰσήσῃ, ὁ πόνος δὲν ἀμβλύνθηκε, τὸ πνεῦμα δὲν ἔχασε τὴν δξύτητά του.

Καὶ ξεφυλλίζοντας τὸ βιβλίον πρὸς τὰ πίσω θὰ βρῆς τὴν ἐξήγησι

τοῦ ἑαυτοῦ σου στὶς μεγάλες μορφῆς τῆς τέχνης, τὸν Παλαμᾶ, τὸ Βαλαωρίτη, τὸν Κάλβο, τὸν ἀνυπέροβλητο Σολωμό. Ὁ ἕνας μιλᾶ γιὰ χιλιάδες: τὸ ἔθνος, ἡ Ἑλλάδα τοῦ χτέ, πὺ ξεπετάχθηκε στὸς ἀγῶνες τῆς τοῦς νικηφόρους καὶ κράτησε. Ὁ δεύτερος, ῥήγας τοῦ ἰδανικοῦ τῆς πατριδας, πὺ μπόρεσε νὰ τὸ βάλῃ ἀδρὸ στὶς φλέβες τῶν ναρκισσοειδῶν ἀρχαιοπληκτῶν συγχρόνων του. Ὁ Κάλβος, πὺ σῶπασε νέος, ἀπλώσε τοῖς φτεροῦγες τοῦ δίπλα στὸν ἀετὸ πὺ ρούφηξε ἀχόρταγα τὸ φῶς τῆς λεφτεριάς, τῆς λευτεριάς τῆς ἠθικῆς πιότερο παρὰ τῆς πολιτικῆς: τὸ Σολωμό.

Δὲ μποροῦμε νὰ νοιώσωμε τὸ σῆμερα δίχως νὰ στραφοῦμε νὰ κυριεύσωμε τὸ χτέ. Ἄν ἐθελόδουλοι, περιορίζοντας τὸ ὀπτικό μας πεδίο, βγάζομε ἔξω τοὺς μεγάλες ἱστορικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς μορφῆς, φτωχαίνουμε τὸν ψυχικό μας κόσμον, πὺ δὲ θὰ βρῆ τὸ ξέσπασμα, τὸ φανέρωμα, τὴ μορφή τοῦ παλμοῦ μας, δὲ θὰ βρῆ τὴ λύτρωσί του.

Κί ὕστερα ξεχνῶντας πὺς ἀκόμα δὲν ἔγιναν δικοί μας αὐτοὶ πὺ μᾶς ἐξέφρασαν τοὺς πόθους μας καὶ τὰ ἰδανικά μας καὶ πὺ τελειοποίησαν τὸ μορφικό τῶν φανέρωμα (καὶ δὲν ἔγιναν γιατί δὲν ὑπάρχει ἀκόμη ἀποτελεσεμένη φιλολογικὴ ἐπιστήμη νεοελληνικῆ, πὺ νὸ μᾶς τοὺς διδῆ), γυρίζομε νὰ ἐντροφήσωμε σὲ παθιάσματα τοῦ ἀρρωστημένου μας ἑαυτοῦ: μὲρὸς σὲ χτεσινὸ νεκρὸ ποιητῆ (ποιητῆ ἀξιόλογο, γιατί ἀξιόλογες ἦταν κί οἱ αἰτίες πὺ τὸν δημιούργησαν κί οἱ μορφῆς πὺ φανέρωσε στὴν τέχνη) σταματήσαμε μὲ τὸ στόμα ἀνοικτὸ ἀπὸ θανατασμὸ: θανατασμὸ κί ὅχι οἶκτο γιὰ τὸν ἀστὸν ἀνθρώπο πὺ ἐκφράζει ἢ καθαφικὴ ποιήσι: βγαλμένο ἀπ' τὸ δρόμο τῆς φύσεως, τῆς πατριδας, τῆς πάλης, τῆς ζωῆς. Κλεισμένο στὸν ἑαυτοῦ του, ἠδογόπαθο, ἀπολαυστικό, στεγνὸ, συλλογιστικό, εἴρωνια, ἀναπολητῆ ἐνὸς ἐλλητισμοῦ νεκροῦ. Μπορεῖτε νὰ θανατάσετε· μὴ σταματήσετε, μὴ ἀρνηθῆτε.

Τὰ καλοκαίρια τῆς τέχνης κί οἱ ἀνοιξες, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ συμπίπτουν μὲ τοῖς ἡμερολογιακῆς ἐποχῆς, σὰν τοὺς αἰῶνες τῶν θεῶν πὺ δὲν εἶχαν τὴν ἴδια ἐκτασι τῶν ἀνθρώπινων αἰῶνων.

Γιατὶ νὰ θεωρήσω παρακμασμένη τὴν ποιήσι τὴ νεοελληνικῆ, πὺ μᾶς δίνει ἀκόμα αὐτοὺς τοὺς στίχους;

Ψυχὴ μου τί π' ἀναζητᾶς; Γαλάζιο φῶς καὶ πίνεις
ὀλόασπρο φῶς καλοκαιριοῦ τὴ δίψα σου πὺ σβύνεις.

(Γιάννης Κλ. Ζερβός, Στίχοι Ἄθ. 1929 σ. 37).

Εἶδα τᾶστρο σὲ βουνὸ
πὺ τὸ λὲν αὐγερινὸ
καὶ στὴν καθαρὴ βραδιά
χόρτασα τὴν ξαστεριά.

Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὰ βουνά καὶ γιὰ τοὺς κάμπους ποὺ εἶδα.

(Ζ. Παπαντωνίου, Θεῖα Δῶρα Ἀθ. 1931 σ. 34, 5).

Ἦρθε κι' ἐμᾶς ἡ ἀράδα μας γιὰ νὰ χαροῦμε τὰ πουλιὰ
τῆ θάλασσα καὶ τὰ βουνά, τὸν ἥλιο καὶ τὴ σγαλιά.

(Κ. Βάρναλη, τὸ Φῶς ποὺ καίει Ἀθ. σ. 195, 933)

Χανιά Μάης 1933.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Ἡ ποίηση τοῦ καιροῦ μας κινεῖται καὶ τώρα, περισσότερο ἴσως ἀπὸ ἄλλοτε, σὲ περιφέρειά ποὺ ξεπερνᾷ τὰ σύνορα μιᾶς χώρας, ὁσοδήποτε μεγάλης, καὶ ἀπαιτεῖται κατὰ παραπάνω ἀπ' ὄξυδερξεια γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ κανεὶς μὲ κάποια σοβαρότητα προκειμένου νὰ ἐπιχειρήσει νὰ ὀρίσει τίς κινήσεις καὶ τίς τάσεις της. Σταματημένοι στὸ ἴδιο πάντα σημεῖο τῆς ἀπέραντης δημιουργίας, βλέπουμε τὰ κοντιγότερα μονάχα καὶ τὸ βλέμμα μας δὲν τὰ κατέχει μὲ ἀσφάλεια οὔτ' αὐτὰ, ἀφοῦ ἡ παραμικρὴ μετατόπιση ἀρκεῖ νὰ φέρει ἀνατροπὴ στὶς πρώτες ἐντυπώσεις μας. Κρίση ἄρτια δίχως σύγκριση δὲ γίνεται. Χρειαζοῦνται ταξίδια διαδοχικά, διασταυρώσεις μὲ ξένες γλώσσες καὶ φυλές, γνωριμιές κάθε λογῆς μὲ ἀνθρώπους καὶ μὲ τόπους γιὰ νὰ βάλεις στὴ θέση τους, ἀμετακίνητά, ὅσα δὲν εὑρίσκαν πρωτύτερα ἡσυχία ἀπὸ τοὺς αἰσθησιακοὺς κλυδωνισμοὺς μας. Ἄσχετα ὅμως μὲ τὸν περιορισμένο χώρο ποὺ διατέθηκε γιὰ μᾶς, ἡ ποίηση εἶναι πολὺπλοκο φαινόμενο καὶ πρέπει νάχεις πολλὴ δεξιότητα καὶ πείρα γιὰ νὰ παρατηρήσεις σ' ὅλο του τὸ βῆθος ἀκόμα κι' ἐκεῖνο ποὺ βρέθηκε κάτω ἀπ' τὰ μάτια σου—ἂν ὑπάρχει, ἐννοεῖται, κατὰ ἀξιοπαρατήρητο μορφή σου. Ἐπειτα ἀπὸ τοῦτες τίς προϋποθέσεις μπορεῖ κανεὶς νὰ προχωρήσει θαρρετὰ στὶς συγκεκριμένες ἀπόψεις τοῦ ἐρωτηματολόγιού σας, χωρὶς νὰ φοβηθεῖ τὴν παρεξήγηση. Φαίνεται λοιπὸν πῶς ἡ σύγχρονη Ἑλληνικὴ ποίηση, ἀκολουθώντας τὴν εὐρωπαϊκὴν ποὺ προσηγήθηκε, ἄρχισε ἀπ' τὸν αἰῶνα μας κι' ἐδώθε νὰ ἀπομακρύνεται σταθερὰ ἀπ' τὸ ρομαντισμὸ—δοκιμασμένο ἀραξοβόλι γιὰ τὰ ποιητικὰ ξανοίγματα τῶν πατεράδων μας—μὲ κατεύθυνση ἀκόμα ἀπροσδιόριστη. Οἱ ποιητές μας τῶν τοιάντα τελευταίων χρόνων δὲν γράφουν ὅπως οἱ σύγχρονοι τοῦ Ἀχιλλέα Παράσχου, μὰ οὔτε πάλι πρόφτασαν νὰ θέσουν στὴν ἐποχὴ τους σφραγίδα ὅπως ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν ἦταν βέβαια καλλίτεροί τους.

Στὴ Γαλλία καὶ ἄλλοι ἔπειτα ἀπὸ τοὺς ρομαντικούς παρουσιάστηκαν πολὺννεμοὶ ἄλλοι στιχοῦργοι ποὺ ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερα νὰ ἐγκαινιάζουν σχολὲς περιφημότητας. Στὸν τόπο μας οἱ μεταπαρασχηματικοί, ἂν καὶ ξεχώρισαν ἀπ' τὴν ἀρχὴ στοὺς τρόπους τοὺς ποιητικούς δὲν ἔδωσαν ὥστόσο στὶς κοινὲς προσπάθειές τους τὴ σημασία

καὶ τὴν καθολικότητα φιλολογικοῦ κινήματος ἱκανοῦ νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ νὰ διατηρηθεῖ στὴν ἱστορία μὲ ὄνομα ξεχωριστό. Μέσα στὶς τρεῖς δεκαετίες ποὺ μᾶς πέρασαν ἐκδηλώθηκαν κι' ἐδῶ μὲ ποιήματα πολλοὶ καὶ μερικοὶ τους μάλιστα τράβηξαν σὲ δρόμους ποὺ δὲν εἶχαν πατηθεῖ μὰ κι' οἱ πιὸ ρηξικέλευθοι πραγματοποιοῦσαν τὴν πορεία τους χωρὶς ἀκολουθία κι' ἐβρέθηκαν στὸ τέλος δίχως ὀπαδοὺς ὑπολογισμοὺς. Ἐτσι, πρέπει νὰ μελετηθοῦν χωριστὰ ὁ καθένας τους, ὅλοι αὐτοὶ ποὺ κινήσαν γι' ἀρχηγοί, γιὰ νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴ συνολικὴ ἐξέταση κάμποσα γενικώτερα συμπεράσματα.

Τότε θάχει κανεὶς νὰ σημειώσῃ πῶς ἔλειψε πιά ὁ ἀφόρητος ἐκείνος στόμφος, ἡ ἔμμετρη πολυλογία, ὁ ρητορικὸς δεκαπεντασύλλαβος ποὺ ἐξυπηρετοῦσε τόσο ταιριαστὰ τίς αἰσθητικὲς ἀντιλήψεις χτεσινῶν ἑλλήνων. Ἐπειτα, ὁ ποιητής, τοῦ καιροῦ μας δὲν αἰσθάνεται τὸ χρέος νὰ μιλήσῃ μὲς τίς συλλογές του γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα μαζί ποὺ ἐνδιαφέρουν τὸ ἔθνος καὶ τὴν ἀνθρωπότητα σύμπασα, τὴν ἄφισε τὴν φροντίδ' αὐτὴ στοὺς εἰδικούς, τοὺς δημοσιογράφους καὶ σὲ ἄλλους. Μαῦτον τὸν τρόπο ὑποχώρησε αἰσθητὰ καὶ ἡ προσπάθεια ἐκείνη ποὺ ἀγωνιζόταν νὰ παρασύρει τὴν ποίηση πρὸς τ' ἀχανὴ τῆς φιλοσοφίας, γιὰ νὰ τὴν κάμει τάχα φιλοσοφικὴ κι' αὐτὴ. Ἄρχισε νὰ κατανοεῖται, μοῦ φαίνεται, κι' ἀπ' τοὺς πολλοὺς πῶς μὲ τὰ μεγάλα λόγια δὲν γίνονται οὔτε μεγάλη ποίηση οὔτε μικρὴ. Ἡ ἰδέα, ἐπὶ πλεόν, τῆς πατρίδας ποὺ προκαλοῦσε ὡς τὰ χτές τόσα παραληρήματα ἀρχαιομανίας, κι' εἶχε γίνει ἀφορμὴ νὰ γραφοῦν οἱ ἀνουςιότεροι τῶν στίχων, ἔπαψε πιά νὰ ἐρεθίζει τὴ φαντασία τῶν ποιητῶν. Σημάδι καὶ τοῦτο τῶν καιρῶν· γιὰτὶ ἐδῶ ἴσα-ἴσα ἔχουμε νὰ σημειώσουμε σημαντικὸ σταθμὸ, τὴ μετάβαση ἀπὸ τὸ δημοτισμὸ στὸν κομμουνισμὸ, δηλ. τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ πρώτου. Ἐξὸν ἀπὸ τὰ παραπάνω ἀρνητικὰ γνωρίσματα, ἡ ποίηση τῶν ἡμερῶν μας ποὺ δὲν ξεφωνίζει, δὲν ἀεροβατεῖ καὶ δὲν ὀπτασιάζεται, προσπαθεῖ ἐπιπροσθετα νὰ γίνῃ ἀπλότερη καὶ λιτότερη στὸ ὕψος, πιὸ καίρια καὶ οὐσιαστικὴ στὸ περιεχόμενο, δίχως ἄχρηστα στολίδια καὶ ἀστεῖους ἀναχρονισμοὺς, μὲ σκοποὺς συγχρονισμένους καὶ μὲ πιὸτελειοποιημένα μέσα. Ἀκολουθεῖ κι' αὐτὴ τίς ἀνάγκες τῆς ψυχῆς μας ποὺ δὲν ἱκανοποιοῦνται ποτὲ μ' ἐπιπόλαιες ἀπομιμήσεις ἢ μὲ ἀβασάνιστες λύσεις, τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων ποὺ χρόνον μὲ τὸ χρόνο γίνεται πιὸ δραματικὴ. Ζοῦμε στὶς παραμονὲς μιᾶς νέας ἐποχῆς καὶ τὰ μηνήματά της τὰ δέχονται πρῶτοι πρῶτοι, προφητικὸ ἀστράμμα, οἱ ποιητές. Ἡ ποίηση μολαταῦτα ποὺ μπορεῖ νὰ προκόψῃ καὶ ποὺ ἀληθινὰ προκόβῃ στὸν καιρὸ μας εἶναι τοῦ εἴδους τοῦ σαιρικῶ. Περισσότερο κι' ἀπ' τὸ λυρισμὸ, ποὺ εἶναι ἐκδήλωση ἀσυσχετίστου τοῦ ἐγώ, βρῖσκει τροφὴ στὰ χρόνια μας ἡ σάτιρα πού, μὲ φυγόκεντρη ροπή, ἰσοροπεῖ τὸ ἄτομο μὲ τὴν κοινωνία· ἄλλωστε πρῶτα τὸ γκρέμισμα κι' ἔπειτα τὸ χτίσιμο—ἡ σάτιρα στὸ κάτω κάτω φανερῶνεται καὶ μὲ πολεμικότη-

τα πού είναι τόσο αναγκαία ἀρετή στην ἀναστατωμένη ἐποχή μας, ἐποχή πάλης τῶν τάξεων.

Φαίνεται κιόλας ἀπ' τὰ παραπάνω πὼς ἐγὼ τουλάχιστον δὲν πιστεύω γι' αὐτὰ πού λέγονται γιὰ χρωκοπίες καὶ παρακμὲς τοῦ ποιητικοῦ λόγου. Καὶ πρῶτα πρῶτα πὼς θὰ τὴν ἐννοήσουμε τὴν ποίηση; εἶναι ἡ ποίηση κίνηση πνευματικὴ πού τὴ δημιουργοῦν ποιητικὲς ἐκδόσεις καὶ ποιητικὲς ἐπιδιώξεις, ἐκδηλωμένες σὲ βιβλία καὶ σὲ περιοδικά; ἢ νᾶναι ἡ ἀκριβὴ ἀκτινοβολία πού σκορπίζεται ἀπὸ μετροημένα πρόσωπα, ἐπίσημα ξεχωρισμένα μὲ τὸ φωτοστέφανο τοῦ ποιητῆ; Ὅποια ἐκδοχὴ κι' ἂν παραδεχτοῦμε ἀπὸ τίς δύο στοῦ ἴδιου συμπέρασμα θὰ καταλήξουμε: πὼς ἄδικα φοβοῦνται ὅσοι φαντάζονται τὴν ποίηση σὲ κίντυνο. Γιατὶ οὔτε ὁ ἀριθμὸς τῶν ποιητικῶν συλλογῶν πού τυπώνονται ἀπὸ νέους καὶ παλιούς λιγότεσε στὰ τελευταῖα χρόνια, μὲ ὅλη μάλιστα τὴν ἀκρίβεια τῶν τυπωτικῶν, οὔτε οἱ φραιογνωμίες οἱ ἀντιπροσωπευτικές, πού συγκεντρώνουνε σὰν κοῖτες τὰ ποιητικὰ ρεύματα, ἔλειψαν αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἀπ' τὴ λογοτεχνία μας. Τὰ βιβλία μὲ τοὺς στίχους, πού κυκλοφοροῦν ἀκόμα μὲ τὴν ἴδια ζήτηση καὶ σὲ ἀμείωτη ποσότητα, δείχνουν, ἂν ὄχι τίποτ' ἄλλο, πὼς στὴν ψυχὴ τῆς νεολαίας προπαντὸς—πού εἶναι ὁ ταχτικὸς τροφодότης τῶν βιβλιοπωλείων—ὑπάρχει πάντα ἀγρυπνὴ ἢ φλόγα τῆς δημιουργίας, ἢ ἱερὴ φιλοδοξία γιὰ τὴν παραγωγὴ ἔργων τέχνης: κι' ἂν αὐτὰ ἄργουν νὰ παρουσιαστοῦν ὅπως τὰ θέλουμε ἐπιβλητικά, δὲν πρέπει ν' ἀπογοητευοῦμε ὡστόσο, γιατί τίποτε δὲν ἀποκλείει τὴν ἐπιθυμητὴ ἐμφάνιση τοῦ μέλλοντος. Ἡ τελευταία ἄλλωστε δεκαετία μας ἀνάδειξε στὴν ποίηση δύο προσωπικότητες μ' ἐξαιρετικὴ ἀξία, τὸν Καρυωτᾶ καὶ τὸ Βάρναλη. Τὸ περίεργο εἶναι πὼς κι' οἱ δύο αὐτοὶ τεχνίτες παρουσίασαν τὴν ἀνώτερη ἐπίδοσή τους σὲ σατιρικὰ κομμάτια. Ἡ σάτιρα ὅμως εἶναι ξέσπασμα τῶν δυσαρεστημένων καὶ τὴ δυσαρέσκειά τους ἐκδηλώνουν καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος ὅταν φανερόνουνται μὲ τὸ τραγούδι τους ἐνάντιοι τοῦ περιβάλλοντος. Ἡ διαφορὰ ἀναμεταξύ τους εἶναι πὼς ὁ πρῶτος δέχεται παθητικὰ τὴν ἀντίθεση τῆς κοινωνίας, πού τὴ βλέπει ἔτσι ἐχτρικὴ, ἐνῶ ὁ δεύτερος ὀρθώνεται ἀντίπαλος ἀποφασιστικὸς τοῦ καθεστώτος, πού σ' αὐτὸ βρῖσκει τὴ ρίζα τοῦ κακοῦ, ἐπὶ κεφαλῆς ἐνὸς μισότυφλου λαοῦ. Ἡ ἀπαισιοδοξία τοῦ Καρυωτᾶ τὸν ὀδήγησε στὴν ἀποστραφὴ τῶν ἄλλων καὶ στὴν καταδικὴ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἢ ἐπαναστατικότητα τοῦ Βάρναλη τοῦ ἐμπνέει στοῦ κήρυγμα τῆς παγκόσμιας ἀλληλεγγύης καὶ τοῦ ἀνθρώπινου ξεκλαβωμοῦ.

Οἱ στίχοι ὅμως καὶ τῶν δύο, ἀνεξάρτητ' ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ τους σημασία δονοῦνται μὲ τὴν ἴδια εἰλικρίνεια καὶ δύναμη, πρωτότυποι καὶ ὑποδειγματικοί, τοῦ πεθαιμένου καὶ τοῦ ζωντανοῦ. Βέβαια, μαζὶ μὲ τὰ «Ἐλεγεία καὶ σάτιρες» καὶ τοὺς «Σκλάβους πολιορκημένους» βγήκαν στὴ δημοσιότητα καὶ πάμπολες ἄλλες συλλογές, ἀλλ'

αὐτὲς ἢ συμπληρώνουν κύκλους ἑτοιμοὺς νὰ κλείσουν καθὼς ἐδιαγράφονταν ἀπὸ καιρὸ προωτέρω, ἢ σημειώνουν βήματα δισταχτικὰ νέων πρωτόπειρων στὰ μυστήρια τοῦ χοροῦ. Ἀπ' τὴν ἡλικία αὐτῶν τῶν τελευταίων προέρχονται κι' ἐκπλήξεις λιγώτερο εὐχάριστες—στίχοι ἀρρυθμοί, στίχοι ἀνάμελοι, στίχοι ἀναρχικοί, δίχως μέτρο, δίχως σύνταξη, δίχως εἰρμό. Μὰ ἡ νιότη, μ' ὅλο πού τρικλίζει κάποτε καὶ παραπατᾷ, ἀνανεώνει ὀσιόσο τὴ ζωὴ καὶ φέρνει νεωτερισμοὺς—ἄς τὴν παρακολουθοῦμε μ' ἐπιείκεια, λοιπόν, ἄς μὴ πολυφωνάζουμε τὰ παραπτώματά της. Ἐπειτα αὐτὰ τὰ παρατρόγυδα, στὴν ἀκατάστατη ἐποχὴ πού ζοῦμε, δὲν ἀκούγονται μονάχα στὴν Ἑλλάδα, ἔχουν τὴ προέλευσή τους ἀπὸ κέντρα Ἑβρωπαϊκὰ καὶ δὲ μᾶς σκοτίζουν γιὰ πολὺ. Ὁ ἀνεκδήλωτος ποιητὴς πού ἀναπνέει τῶρ' ἀνάμεσά μας καὶ ποτίζεται μὲ τὴν ἀνησυχία καὶ τὴν ἰδεολογία μας, ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα νὰ πεῖ τὸ τραγούδι του, θὰ διαλέξει καὶ θὰ βρεῖ τὸ σκοπὸ πού θὰ τοῦ πάει—τραγούδι μὲ παραφωνίες δὲν ἔχει ποτὲ χάρη.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Τ. Κ. ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ

Καθὼς σὲ κάθε ἐποχὴ, βρισκόμαστε σὲ δύο ρεύματα τῆς ποίησης. Τὰ δύο αὐτὰ ρεύματα δὲν εἶνε τὰ ἴδια σὲ κάθε ἐποχὴ, ἀλλὰ πάντα εἶνε δύο, καὶ εἶνε ἀντίμαχα. Ἰδεαλισμὸς καὶ Πραγματισμὸς εἶνε ἡ μεγάλη διάκριση. Στὴν ἐποχὴ μας ἔχουμε νεκανάντικη ποίηση ἀπ' τὴ μιὰ μεριά πούχει φθάσει τὸ ἀπόγειο τῆς κατάπτωσης, χωρὶς γιὰ τοῦτο νὰ μᾶς ἀφίνει ἀδιάφορους, κι' ἐπαναστατημένη ποίηση ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ποίηση τῆς πρωτοπορείας, πού, ἅμα εἶνε εἰλικρινής, κυρίως ἐννοῶ τὴν πρωτοπορειτικὴ ποίηση, πέρνει διαστάσεις τοῦ ἔπους τῆς καινούργιας γενιᾶς. Στὴ δεύτερη αὐτὴ κατηγορία βάνω τὸν Βάρναλη. Στὴν πρώτη βάνω τὸν Καβάφη, γιὰ ὑποδείγματα.

Ἐχτὸς ἀπὸ τίς δύο αὐτὲς οὐζικὲς κατηγορίες, ἔχουμε καὶ τὴν κατηγορίαν τῶν δῆθεν ποιητῶν, πού δὲν εἶνε ποιητὲς, μὲ τὴν πληθώρα τῆς στιχοπλοκίας της, πού ἄδικα χάνουν τὰ κόπια τους κι' ἐμεῖς τὰ δικὰ μᾶς γιὰ νὰ τοὺς διαβάσουμε.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς νέους, σημεῖο πού εἶνε ἀκόμα ἀκαταστάλαχοι, ἔχουν τὸ ἕνα τους ποδάρι στὴν κατάπτωση καὶ τὸ ἄλλο στὴν ἐπανάσταση, τέτιος ὁ Ράντος. Ἀσφαλῶς ἡ ὁρμὴ τους καὶ ἡ εἰλικρίνειά τους θὰ τοὺς δώσει τὴν ὀριστικὴ κατεύθυνση. Ἡ ζωηρότητά τους, φιάνει νὰ μὴ φθίσει, θὰ τοὺς πάει στοῦ ἔπος τῆς ἐπανάστασης.

Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, ἔχουμε πολυμιλήσει μὲ τοὺς θεοὺς, γιὰ νὰ μὴ πορέσουμε νὰ μεταπηδήσουμε. Φοβᾶμαι πὼς θὰ μείνουμε ἐκεῖ πού εἵμαστε, στὸν τύπο τοῦ προφήτη—ποιητῆ.

* *

Ὅσο γιὰ τὴν παρακμὴ πού φοβώσαστε, ποτὲς μὴν τὴ μελετᾶτε.

Εἶνε πράμα πού δὲ γίνεται. Ἡ ποίηση δὲ θὰ στερέψει ποτές. Μορφές ἀλλάζει, ἀξίες ἀλλάζει τὸ ποιητικὸ ὑλικὸ πέρνεται σήμερον διάφορα ἀπὸ χιές, ἢ καὶ ἀντιθετο, ἀλλὰ ἡ ποίηση παραμένει καὶ κυριαρχεῖ.

* * *

Ἄνόματα ποιητῶν ἔχω τόσα λίγα. Ἄπ' τοὺς παληοὺς μονάχα τὸν Παπαδιαμάντη, γιατί ἦταν ποιητὴς καὶ τίποτ' ἄλλο. Καὶ τὸν Καβάφη, ἀλλοίμονο, πού πρέπει νὰ τὸν κατατάξουμε πιά στοὺς παληοὺς, δὲν ἔχει καινούργιες ἐκπλήξεις. Εἶμαι εὐτυχισμένος πού ἔχω ἐγκαίρως λυτρωθεῖ ἀπὸ τὴν ποιητικὴ μίζερα τοῦ Κόντε Σολωμοῦ. Καλὸς καὶ ἅγιος γιὰ τὸν καιρὸ του, φτωχὸς πολὺ γιὰ μᾶς.

Ἄπ' τοὺς σημερινοὺς νὰ ποῦμε τὸ Σικελιανό; Μὰ αὐτὸς ἔπαυε νᾶνε ποιητὴς καὶ πῆζε ἰθροσεκία. Πειραματίζεται καὶ θεουργεῖ. Καὶ δὲν πολυεῖνε καὶ σημερινός. Ὁ Λαπαθιώτης; Δὲν ἀκούγεται. Ἐγώ, πού ἀπόμεινε ἐκείνης τῆς γενηᾶς; Ἀλλὰ πῶς νὰ μιλάω γιὰ τὸν ἐαυτό μου. Καὶ ἡ βουὴ τῶν πολὺ νέων, πού «δεινὰ μερμηρίζουν φρεσιν», ἀλλὰ δὲν κατασταλάνε.

T. K. ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΤΡΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΩΝ

- I. ΠΕΤΡΟΥ ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ «ΑΒΕΒΑΙΑ ΠΡΑΜΑΤΑ»
- II. ΚΩΣΤΗ ΜΠΑΣΤΙΑ «ΣΤΕΡΙΕΣ & ΘΑΛΑΣΣΕΣ» 1932
- III. ΕΥΣΤΡ. ΖΗΣΗ «ΑΥΔΗΜΙΩΤΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ»

I. «Δὲν ξέρω ἂν καὶ πόσην ἀξία ἔχουν, μοῦ ἔγραφε μ' ἓνα γράμμα του, σταλμένο μαζί με τὸ βιβλίο, ὁ κ. Σπανδωνίδης γιὰ τὰ διηγήματά του. Μπορῶ ὅμως νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι δὲν ἔλαβαν ἐπίδραση ἀπὸ πουθενά».

Ὁ κ. Σπανδωνίδης, φιλόλογος, καθηγητὴς στὴ Θεσσαλονίκη, νέος διαβασμένος, με γνώσεις πολλὰς καὶ ποικίλες, γράφοντας τὸ βιβλίο του, τ' ἀπομάκρυνε ὅλα κ' ἄφησε μόνον ὅ,τι τοῦ ἦταν ἐντελῶς, δημιουργικὸ, ἐντελῶς πρωτότυπο. Ἔτσι μοῦ γράφει. Ἔτσι φαίνεται. Τὸν πιστεύω. Καὶ τὰ λόγια του μοῦ ἦσαν χρήσιμα. Ἡ κριτικὴ γυρεύει πάντα συγκρίσεις καὶ συσχετίσεις, καὶ—συχνὸ μ' εὐκολία—βρίσκει τὴν πηγὴ, τὰ προηγούμενα, τὰ παραδείγματα. Ὅμως ὁ κ. Σπανδωνίδης ἔχει κάτι πού δὲ θάταν καθόλου εὐκόλο νὰ βρεθῆ, καὶ τὰ λόγια του μ' ἐλευθέρωσαν ἀπὸ πολὺν περιττὸν κόπο.

Δὲν ξαναδιάβασα βιβλίο γραμμένο μ' αὐτὸ τὸν τρόπο.

Κ' ἡ ἰδιορρυθμία του, τώρα πού τὸ ξαναβλέπω, μοῦ παρουσιάζεται εὐθὺς καθρεφτισμένη στὰ βαφτιστικὰ ὀνόματα τῶν προσώπων. Τῶν προσώπων τοῦ πρώτου τοῦλάχιστον (τοῦ μεγαλύτερου) διηγήματος τῆς συλλογῆς, με τὸν τίτλο «Ἀβέβαια πράματα» πού ἔδωσε τ' ὄνομα καὶ σ' ὁλόκληρο τὸ βιβλίο. Δυὸ γυναῖκες, ἡ Νανῶ κ' ἡ Ἀμαλία. Τρεῖς ἄνδρες: ὁ Ζάχος, ὁ Θέμος, ὁ Γιώργης Πούρουγγας. Πόσο ἀντίθετα μεταξὺ τους ὀνόματα αὐτὰ τὰ πέντε! Ἄλλα γλυκαίνουν καὶ κοιμίζουν, ἄλλα πειράζουν κ' ἀγγυλώνουν, ἄλλα μιλοῦν τὴ γλώσσα τῆς συνθήκης, τῆς ψευτιάς... Ποίηση καὶ φιλαρέσκεια, φιληδονία κ' ὄνειρο, γὰρ καὶ ξάφνιασμα ἐνοχλητικὸ, ὄχι συνθεμένα, ὄχι σμειγμένα καὶ καμωμένα ἓνα πρᾶγμα, μὰ χωριστὰ κ' ἀλληλοδιάδοχα. Ἔτσι εἶναι καὶ ὅλο τὸ ἐσωτερικὸ τῶν διηγημάτων: Οἱ περιγραφές, οἱ χαρακτῆρες, οἱ ψυχολογικὲς καταστάσεις, ἡ ἐξέλιξη τῆς πλοκῆς. Μεγάλια λόγια δὲ θέλω νὰ πῶ μὰ αὐτὸ τὸ βιβλίο μοῦ φέρνει κάτι σὰ λαιμοργία καὶ πείσμα. Ὁ συγγραφεὺς του με ὑποδουλώνει. Με τυραννεῖ, —γιστὶ δὲν μοῦ ἀρέσει καὶ νὰ τὸν κλείσω, νὰ τὸν πετάξω. Παίζει ἴσως μαζί μου, —μιά με ἀναπαύει, μιά με ἀναποδογυρίζει, με καλοπιάνει καὶ με γελᾷ, με φιλεῖ καὶ με δαγκάνει. Ἴσως ὅλ' αὐτὰ. Μοῦ μιλά γιὰ πράγματα πού δὲ θάθελα νὰ μιμηθῶ, κ' ὅμως δὲ μπορῶ νὰ τὰ διώξω. Γίνομαι κακός. Ἔτσι π.χ. ἀκούω κ' ἔνα τραγοῦδι ρινόφωνο, —ἡ αἰσθησή μου θέλει ν' ἀντιδράσῃ, θέλει νὰ πολεμήσῃ, —μὰ ἡ διάθεση, ἡ ψυχὴ δὲ συμφωνεῖ. Κάτι βρῖσκει ἐκεῖ μέσα— τὸ νοσηρὸ; τὸ περίεργο; τὸ αἰνιγματικὸ; τὸ ἀληθινὸ;

Ἴσως τὸ ἀληθινὸ. Ναί, μπορεῖ καὶ νὰ τὴν ἀρνηθοῦμε αὐτὴ τὴν πολυήθετη, τὴν δυσσαρμονικὴ, τὴν ἀσυμβίβαστην ἀλληλουχίαν τῶν στοιχείων πού περιεχει τὸ μικρὸ βιβλίο, μπορεῖ νὰ τὰ πετάξωμε ἔξω ἀπὸ τὴν τέχνη—μὰ με τοῦτο τί; μποροῦμε νὰ τὰ πετάξωμε ἔξω κ' ἀπὸ τὴ ζωὴ; Τὸ βιβλίο εἶναι ζωντανό, εἶν' ἀληθινό,—ἰδοὺ τὸ κλειδί ὅλης τῆς ἱστορίας!

Κάποιες ἀπλοϊκές, σχεδὸν κούτες κ' ἐντελῶς ἄδειες σχέψεις, κάποια τόσο γυμνά λόγια, κάποιες ἀνοησίες, φοικτὰ ἀντιπυθνητικὲς ἀνοησίες, ἔπειτα κάποιον πεζότατον ἡρωϊσμόν, κάποιες φθαρμένες κ' ἀσήμαντες προλήψεις, κάποιες ὑποκρισίες, ἡ ἀποκάλυψη ὧρες—ὧρες τῆς ἀβαθῆς ζωῆς, πού ὁ ερχός της καὶ σκληρὸς βυθὸς φαίνεται κιόλας—νά, δὲν ἀπέχει καθόλου: εἶναι τόσο κοντὰ μας!—τέλος ὅλο τὸ ζωῶδες τῆς ὑπάρξεως στὴν πιὸ ἀγ-

θρώπινη και την πιο κοινωνική μορφή του.—*α!* ναι, τίποτ' απ' αυτά δεν είναι ψεύτικο, δεν είναι γραμμένο επίτηδες, δεν είναι παραπαιστικό. Η φρίκη της πεζότητας σπαθίζει κάθε στιγμή βαθειά την ποίηση του βιβλίου, άκοιμη και την ένότητα της μορφής, άκόμη και τη φράση, και τη σύνταξη, και το λεξιλόγιο.

Μ' αυτή τη συγγραφική μέθοδο—δηλαδή μ' αυτή την άποφυγή της συγγραφικής μεθόδου—νομίζω πως ο συγγραφέας πραγματοποιεί κ' εφαρμόζει τα όσα είναι γραμμένα στην προμετωπίδα του βιβλίου, και που άλλωστε θάμεναν αίνιγματικά: «Ο πραγματικώτερος ρεαλισμός δεν είν' εκείνος που—νομίζει ότι—άποδίδει πιστά τὰ πράματα, μα εκείνος που εκφράζει με άληθοφάνεια τους κωμικομικούς του άνθρωπου προς τὰ ψηλά και προς τὰ χαμηλά».

Αν και πάλι έντελώς όχι. Γιατί δε βρήκα και πολλά να πηγαίνουν ψηλά, πολλά να πηγαίνουν χαμηλά. Ούτε μίαν άληθινήν έξορση, ούτ' ένα σωστό πάθος. Η μεσότης, ή φριχτή μεσότης συγκρατεί τὸ βιβλίό στα περισσότερα. Ο ρεαλισμός του είναι ὁ πιο άληθινός.

«Υψηλά» πράγματα ήρα μόνο μερικές φράσεις, ωραίες φράσεις, ποιητικές, μα που αυτές όμως τις έγραψε ὁ συγγραφέας: δεν τις λένε καν τὰ πρόσωπά του. Κι' αυτές πάλι κόβονται με μιά σειρά παύλες, μιά μακρεια σειρά.... Μόνον αυτές μένουν άθιχτες!

Ο άνθρωπος που «φεύγει», στη σελ. 12, ὁ Σίμος, ὁ άνθρωπος τάχα ὁ μοιραῖος, ὁ πλάνης ὁ παντογνώστης, φανερόνεται ὁ τιποτένης άργόσχολος της σ. 43, ὁ coupeur που πολιορκεί την πρώτη τυρούσα περαστική. Η Νανώ, «παρθένα που της προσφέρθηκε τὸ κρίνο» (σελ. 12) είναι εκείνη ή ίδια, που λίγο άργότερα σκέπτεται: «Αυτή! να φτιασιδωθῆ έτσι για ἕνα ευνούχο!». Άς αφήσουμε τους λοιπούς, τους μικροαστούς, για τους οποίους ὁ συγγραφέας δε μᾶς δίνει να χαρούμε μηδὲ καν μίαν ὀφθαλμαπάτη! Ο Θέμος κλείγει τὸ διήγημα με την πιο φρικτή banalité: τὴ θοιαμβευτική πιστοποίηση της πατρότητός του πάνω στὸ νεογέννητο παιδί της Ἀμαλίας, της γυναίκας του!

Τὸ ἴδιο κ' ὁ μικρός ὑπηρέτης («Η Θάλεια ή κυρά μου»), που, αντίζηλος του άφεντικοῦ, μόνο τὴ σαρκική συγκεκριμένη χαρὰ έχει στὸ νοῦ του, θυμίζοντας ἐπι τὸν ὑπηρέτη της «Δεσποινίδος Τζούλιας» του Στριμπεργ. Τὰ ἴδια κ' ἀπαράλλαχτα και ὁ Μιστόκλης, ὁ δάσκαλος («Η Ναυσικά, ή Ναυσικά!») που παραμονεύει τὴν πλύστρα στὸ ποτάμι. Πιο σύνθετος ὅμως είναι ὁ γέρος, στὸ «Φύκι». Μιά ὑποψία, μιά άνησυχία, για τὴ θέση του στὸν κόσμο και στὸς συγγενείς του, μιά μανία καταδιώξεως, τὸν κάνει να προδώσῃ τὸν ἕγγονο του στὴν έξοσσία για κομμουνιστή. Μολονότι κ' αὐτὸς μόνο τὴν πλευρά της καίριας του μᾶς παρουσιάζει—μόνο τ' άγκάθια,—χωρίς τὸ παραμικρὸ δεδομένο για έξιλέωση, ή ψυχολογία του ἐν τούτοις στέκει ή συμπαθέστερη, ή δραματικώτερη. Μόνον αὐτὸς ἔ τύπος πάσχει για κάτι διαφορετικό, απ' ὅτι πάσχουν ὅλοι οἱ ἄλλοι, για κάτι μεγάλο, βαθύ, οὐσιαστικό, μοιραῖο. Μᾶν ἀπὸ τις τραγικές πραγματικότητες της ζωῆς ζῆ αὐτὸς ὁ άνθρωπος, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι σωρεύουν ἀπάνω τους, για να τις σκεπάσουν, τις συμβατικές τους σχέσεις, τις ἔλξεις και τὰ μίση, τις ρακώδεις ὑποθέσεις τῶν μικροαστῶν. Είναι ὁ μόνος τύπος που θυμίζει «τὰ ὑψηλά και τὰ χ'μηλά» τοῦ ρεαλιστικοῦ «πιστεύω» τοῦ συγγραφέως. Σπάνιος και στα διηγήματά του, μα καθὼς και στὴ ζωῆ... Ο πιο άληθινός ρεαλισμός.

Π. Ἄν ξηαιρέσωμε τὴν πεζογραφία τοῦ κ. Κόντογλου—ἀπὸ τὸν «Πέτρο Κάζα» ὡς τὰ προπρόσυνα ὀδοιπορικά του,—και τὰ δυὸ μεγάλα ἱστορικά βιβλία τοῦ κ. Στ. Μελά, λίγα θυμῶμαι να διάβασα, τὰ τελευταία δεκα ἢ δώδεκα χρόνια, ἄλλα βιβλία γραμμένα με «ἕφος». Θάλεγα ἐδῶ και για τὸς «Καιμοῦς στὸ Γριπονησι» και για τὸ «Θεῖο τραγί» τοῦ κ. Σκαρίμπα, ἂν ὁ κ. Σκαρί-

μπας—βγαλμένος μέσα ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» κ' ἀπὸ κει στερεωμένος στὴν νεοελληνική λογοτεχνία,—δεν εἶχε ἀκριβῶς τὴν ἐπίδραση τοῦ ἕφους τοῦ κ. Μπαστιά, ή τοῦλάχιστον τὴν παρόρμηση να γράψῃ κ' ἐκείνος κάπως ἀσυνήθιστα και προσωπικά.

Τὸ ἕφος τοῦ κ. Μπαστιά μὸυ θυμίζει πάλι τὴν ποίηση τοῦ κ. Μαλακᾶση και τῶν πολυάριθμων, συνειδητῶν και ἀσυνειδητῶν, νέων και πρεσβυτέρων, μαθητῶν του' μὸυ θυμίζει τὴ γλῶσσα που ὁ κ. Καμπάνης, ἀπλούστατα και πετυχημένα, τὴν λέγει «ἀσίκκη».—Η τραχύτης ή θεληματική, ὁ ρεαλισμός, τὰ «σῦκα—σῦκα και ή σκάφη—σκάφη»,—ἰδοῦ πᾶ είναι τὰ πρώτα της γνωρίσματα. Ἄλλ' ἔχει και ἄλλα. Τὴ συντομία στις προτάσεις, τὸν «ἐξ'πρεσσιονισμό» στις εἰκόνας, τὴν τόλμη σ' εὐρήματα, παρομοιώσεις, μεταφορές. Τὴ φυσικότητα στὸ χρώμα τοῦ λόγου, τὴν ἀποδοχὴ ὅλων τῶν φραστικῶν «κλισῆ» που καθιέρωσε τὸ στόμα τοῦ λαοῦ «Κείνος ὁ ξιφιός, μαντάρα τάχε κάνει». «Ἀπάντησα γέρους φαμελίτες, γερά κόκκαλα». «Εἶπα ν' ἀναγαλιάσω, να βρῶ τὸ μήνα που θρέφει τοὺς έντεκα». «Κανένα θεόγγυμο μορουνδέλι να παῖξῃ στὸ περιγιάλι με τὸ κῦμα». «Ο Κατὰ Μηνᾶς ὁ Ρέμπελος δεν ἤξερε χωρατά. Τόλεγε ή ψυχούλα του».

Ἐνα δούλεμμα τοῦ λόγου είναι κ' αὐτό, μιά «τεχνοτροπία», και, μολονότι δεν τὴν ἐπιχείρησα ποτέ, εἶμαι βέβαιος πως εἶν' ή δυσκολώτερη κ' ή κοπιωδέστερη ἀπ' ὅλες τις ἄλλες, κ' ἄκόμα ή πιο ἀχάριστη: γιατί και με τ' ἀποτελέσματα που πετυχαίνει τὸ βιβλίό τοῦ κ. Μπαστιά, μόνον ὀλίγος κόσμος,—οἱ εἰδοποιημένοι σ' αὐτά, δηλαδή οἱ καθ'αυτὸ «φιλόλογοι»,—μποροῦν να τὸ ἐκτιμήσουν, κ' ἄκόμα περισσότερο οὔτ' αὐτὸς τί ἔκαμε....

Τὸ ἕφος αὐτό—που είναι και τὸ πλατύτερο, τὸ σπουδαιότερο, τὸ σημαντικώτερο γνώρισμα στα διηγήματα τοῦ κ. Μπαστιά,—ἀποθεώνεται ἐκεῖ πρὸ πάντων, που είναι έντελῶς ξένο ἀπὸ τὴν οὐσία. Ὅπου ἐσωτισμός, αἴσθημα, λυγμός, στεναγμός, τέλος πάντων τρυφερότητα,—ἐκεῖ κ' ἕνα «στάδιον δόξης» γι' αὐτὸ τὸ ἕφος. Οἱ καλύτερες στιγμές τοῦ κ. Βενέζη ἐδῶθε βγαίνουν, κ' οἱ καλύτερες ἐπίσης τοῦ κ. Μπαστιά. Τὸ «Μακελειό» ἔξαφνα. Με τὰ λόγια τὰ πιο ἄμεσα περιγραφόμενα οἱ γλυκύτερες ἀδυναμίες της ψυχῆς,—ὁ πόνος για τὰ μικρὰ φαρᾶκια που τὰ κυνηγοῦν τὰ μεγάλα, τὰ «θαλασσινὰ σεριά». Κι' ἄς ἦταν τρόπος να γλυτώσουν!...—Ἐπειτα οἱ «Σκάλες». Είναι, ἀληθινά, πολὺ σύνθετη κ' ἀσυνήθιστα συμπαθητική ή ψυχολογία τοῦ Λάζαρου τοῦ Σαλαμούρα, ταπεινωμένο ἀπ' τὴν ἀνάγκη, ἀπ' τὴ φτώχεια, ἀπ' τὸ νόμο (κ' ἀπ' τὴν παρανομία), ἀπ' τὸν τεχνικό τέλος πολιτισμὸ που ἀναποδογύρισε και τις φυσικές, μα και τις ἠθικές ἀξίες και δεν ξέρει οὔτ' αὐτὸς τί ἔκαμε....

—«Ε, ναὶ τὴν ἐγὼ σοῦ μιλάω! Ἐγὼ με τὴ βελάδα. Τὴν ἄφησα στοὺς Πεταλιούς. Ἐχουμε και μεῖς δουλειά!»

Μέσα σὲ μιά τέτοια σύνθεση, με τέτοιον τρόπο καμωμένη, μέσα σὲ τέτοιες φράσεις, ὑπάρχει χωρίς ἄλλο ποίηση και βάθος περισσότερο ἀπὸ κάθε συνήθισμένη ποίηση, ἀπὸ κάθε τέχνη....

Ἄλλ' ἐκεῖ που, ἀπὸ φυσικό του (ὁ λόγος τοῦ κ. Μπαστιά παρασύρει και τὸν δικὸ μου) πηγαίνει ἕνα τέτοιο ἕφος, είναι—φυσικά—τὸ ἄλλόκοτο (φυσικὸ ή μεταφυσικὸ ἄλλόκοτο), τὸ φανταστικὸ, τὸ μυστηριώδες... Τὸ μεγαλύτερο ἀπ' τὰ διηγήματα της συλλογῆς, κάτι ἀνάμεσα σὲ συναξάρι και σὲ καλαντάρι πειρατικό, μ' ἕναν τίτλο βιβλικό, δυὸ ὀργυιές ὀλόκληρες,—ἔχει ἀκριβῶς τέτοιαν ὑπόθεση. «Τὸ πῶς ὁ Ροδίτης Κουρσάρος ὁ Μηνᾶς ὁ Ρέμπελος φωτίστηκε ἀπὸ πνεῦμα Κυρίου κ' ἀσκήτεψε χρόνους ἑβδομήκοντα».

—Και πῶς γίνεται αὐτό; θά ρωτήσῃ ὁ ἀναγνώστης, μόλις διαβάσει τὴν ἐπιγραφή. Κ' ἐγὼ, φανταζόμενος σελίδες ἀνάλυση και ψυχανάλυση, συλλογισμοὺς περιπλοκούς, και χάσματ' ἀνάμεσό τους,—μ' ἕνα λόγο δυσκολία ἔξαιρετική κ' ἴσως ἀποτυχημένη. Κι' ὅμως αὐτὸ γίνεται σὲ δυόμισι σελίδες μόνο, και δίχως καμμιάν ἀνάλυση, δίχως σοφία, δίχως κόπο, με μίαν ἀπὴ μάλιστα σ τ ι χ ο μ υ θ ῖ α, ὅπου μήτε καν ὁ συγγραφέας ὁ ἴδιος δε μιλά, παρὰ βάζει να μι-

λήσουν, στην τραχεία τους την γλώσσα εκείνη, τὰ πρόσωπά του,—ό κουρσάρος κι' ο καλόγερος.

Μὰ πρέπει ἐδῶ νὰ σημειωθοῦνε δυὸ περιστατικά. Τὸ πρῶτο, πὼς ὁ Κουρσάρος εἶναι κιόλας ἄνθρωπος. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ προσθέτει καὶ κάτι ἀκόμα: εἶναι καὶ φιλόσοφος καὶ ἠλεθτικός. Μὰ κι' ἂν ἔλειπε τοῦτο, ἀκόμα καλύτερα! Ὁ Κουρσάρος εἶναι ἄνθρωπος ἔχει συνείδηση, ἔχει μυαλό· ἔχει λευτεριά. Χορτασμένος ἀπὸ δύναμη, γυρεύει τὴν ἀλήθεια. Τυπικὸ τὸ παράδειγμα τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων πού ζήτησαν τὸ «ὄντως ἀγαθόν» στὴ φιλοσοφία ἢ στὴ θρησκεία—Καὶ τὸ δεύτερο, ἂ! τὸ δεύτερο, τοῦτο εἶναι σπουδαιότερο: εἶναι ἡ χριστιανικὴ ἀπαισιοδοξία, τὸ καταλυτικὸ μέρος τοῦ χριστιανισμοῦ, ἡ «ματαιότης» τῶν ἀνθρώπων,—γλώσσα πού δὲ χρειάζεται καὶ πολλὰ γιὰ νὰ πείσῃ κάθε σκεπτόμενον ἄνθρωπο πὼς εἶναι ἡ ἀληθινή, ἡ μοναδικὴ ἀληθινή!—Ἀλλ' αὐτὸ...εἶναι βουδισμός, δὲν εἶναι χριστιανισμός...Δηλαδή κι' ὁ βουδισμός θὰ ἦταν ἀρκετὸς γιὰ τὸν Κουρσάρο...Τὰ σημάδια τοῦ πρόσκαιρου, τοῦ φθαρτοῦ καὶ τοῦ θνητοῦ, τοῦ ἀνώφελου, εἶν' ἀμέτρητα ὀλόγυρά μας. Ἐκεῖνα πού λείπουν, εἶναι τὰ σημάδια τῆς ἀφθαρσίας, τῆς αἰωνιότητος. Μόνο στὸν ἑαυτὸ μὲς ὑπάρχουν αὐτὰ. Καὶ πάλι ὄχι αὐτὰ, παρὰ ἡ δίψα τους, ἡ ἀγωνία τους....

Μὰ δὲν πρόκειται νὰ ζυγώσωμε τὴ διαλεκτικὴ τοῦ Ντεκάριτ στὸ μικρὸ τοῦ σημείωμα. Ὅποιο δῆποτε ὄνομα κι' ἂν ἔχη, ἡ πίστι, τοῦ καλόγερου εἶναι ἡ πίστι στὰ πνευματικά, περισσότερο ἀπ' τὰ ὑλικά. Κι' αὐτὴ ἡ πίστι ἐκφράζεται πολὺ ἀπλὰ καὶ πολὺ ζωντανά, ἔτσι πού εἶναι διατυπωμένη, μὲ τ' ὅλο ἦθος τοῦ βιβλίου.

Οἱ «Στεριές καὶ θάλασσες» διαβάζονται ξεκούραστα, δροσερά, ἀνεπαίσθητα. Ἀποφασισμένα ἐλεύθερες, καθὼς εἶναι, ἀπὸ κάθε περιττὸ καὶ ποικίλο καὶ τεχνητὸ, χαρίζουν κάτι σὰν καθαρὸν ἀέρα.

III. Ἐρῶ τὸν κ. Ζήση ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο Σεργιάδη, ὅπου τυπώνεται ἡ «Νέα Ἑστία», καὶ ὅπου τὸν ἐγγύριζα μαζί καὶ ἡ ἔξη—ἑπτὰ ἀλλὰ καλά, πρῶτομα, φιλότιμα, φιλομαθέστατα παιδιά, καθὼς ἔξαφνα μὲ τὸν κ. Γ. Μ. Πολιτάρη πού δὲ θ' ἀργήσῃ ἐπίσης (ἀκόμα εἶναι νεώτατος αὐτὸς) νὰ γράψῃ διηγήματα σημαντικά. —Ἐρῶ ἐπίσης τὸν κ. Ζήση ἀπὸ τὴν «Συζήτηση», ὀκτασέλιδο φύλλο, πού ὁ ἴδιος τὸ γράφει, τὸ στοιχειοθετεῖ καὶ τὸ τυπώνει. πού τὸ ἐπιγράφει «Ἐφημερίδα», μὰ μόνο ἐφημερίδα δὲν εἶναι, γιὰτὶ ὄχι κάθε ἡμέρα, μὰ ἴσως οὔτε κάθε δεκαπέντε ἡμέρες δὲν κυκλοφορεῖ· καὶ ἀπὸ τί γεμίζει αὐτὴ ἡ πρωτοτυπώτερη σ' ὅλα τῆς «Ἐφημερίδα» τοῦ Ἑλληνικοῦ τύπου ἄλλοτε θὰ βρῶ τὴν εὐκαιρία νὰ τὸ πῶ, δίνοντας κι' ἀποσπάσματά της.—Τέλος ἔρῶ τὸν κ. Ζήση καὶ γιὰ διηγηματογραφίαν, μὲ τὶς σημερινές του «Ἀυθιμωτικὲς Ἀναμνήσεις». Δὲ λησμόνισα καὶ μὴ μικρὴ ποιητικὴ του συλλογὴ. Ἀλλὰ θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ γράφῃ ἀπὸ δῶ καὶ πέρα μόνο διηγήματα, πού εἶναι, ἔτσι νομίζω, πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ τοὺς στίχους του.

Αὐτὰ τὰ διηγήματα.—δυὸ εἶν' ὅλα-ὅλα,—τὰ βάζω μὲ τὰ σωστά μου μέσα στὴν καλὴν ἐποχὴ τῆς νεοελληνικῆς διηγηματογραφίας, πού ἀστόχαστα κάπως τὴν ὀνομάζουν οἱ πολλοὶ «ἠθογραφία»,—τὰ βάζω κοντὰ στίς «ἠθογραφίες» τοῦ Ξενοπούλου, τοῦ Μωραϊτίδη, τοῦ Παπαδιαμάντη. Naί, δὲ διστάζω νὰ τὸ πῶ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γλώσσα, πιστεύω πὼς ὄχι πολλὰ πράγματα στὴν πλοκὴ θὰ εἶχε νὰ διορθώσῃ ὁ Παπαδιαμάντης,—κάτι στὴ σύνθεση, κάτι στὴ σαφήνεια τῶν νοημάτων,—γιὰ νὰ ὑπογράψῃ τὰ «Δέντρα, Νερά, Γυναῖκες» τοῦ κ. Ζήση.

Γιὰτὶ τὰ «Δέντρα, Νερά, Γυναῖκες» ἔχουν κάτι ἀπὸ τὴν ἀταραξία τοῦ Σκιαθίτου συγγραφέως, κι' ἀπὸ τὸν ἥσυχο καὶ κανονικὸ, τὸν ἀρχοντικὸ θάλαγε κανείς, ρυθμὸ του. Ὅλα θὰ τὰ πῆ μὲ τὴ σειρὰ κι' ὅλα θὰ τὰ πῆ στὴν ὥρα τους·

κάτι ἀπὸ τὸ κέφι, πού στὴν ἐπιστημονικώτερη γλώσσα «συγγραφικὴ διάθεση» ἀκούω νὰ τ' ὀνομάζουν, κάτι ἀπὸ τὴν ἀφέλεια καὶ συνάμα τὴν ἀσφάλεια στὴν ἀνάπτυξη τῆς πλοκῆς: ἂς πῆ ὅσο θέλει μακριὰ αὐτὴ ἡ πλοκὴ, τίποτε δὲν τὸν βιάζει τὸ συγγραφεὺς νὰ μὴ τὴν ἐξιστορήσῃ μ' ὅλην τὴν ἀνέση, μ' ὅλα τῆς τὰ καθέκαστα. Κι' ὁμοίως, μ' ὅλα ταῦτα, δὲν πηγαίνει καὶ πολὺ «τοῦ μάκρους» ἡ πλοκὴ, παρὰ ὁμορφα—ὁμορφα, ὅστερ' ἀπὸ λίγο, τελειώνει καὶ σφαλᾶ, τόσο καλά, τόσο λιτά, τόσο σεμνά, ὥστε ν' ἀφήνῃ ἱκανοποίησιν ἀγνωστὴ γιὰ τὴ σύγχρονη διηγηματογραφία. ὅτου τὸ τέλος θά'ναι πότε βαρὺ, πότε τραγικὸ, πότε τόσον ἀόριστο... Δὲν πιστεύω λοιπόν, δὲν παραδέχομαι πὼς ὅλα αὐτὰ ἔγιναν τυχαία. Γιὰτὶ δὲν εἶναι τύχη, παρὰ καλλιτεχνικὴ πρόθεση ἐντελῶς σκόπιμη καὶ συνειδητὴ τὸ νὰ διηγηθῆς παραδείγματος χάρι μὲ τόσην ἡμερότητα καὶ εὐγένεια κι' ὀλιγολογία τὰ ὄχι λίγο τραγικὰ περιστατικά τῆς λειψυδρίας τοῦ Ἀυθιμοῦ.

Σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ τῆς Θράκης, «κεῖνὴ τὴ χρονιά», μέσα στὰ δεινὰ τοῦ πολεμοῦ καὶ τὸν καταρραγμὸ τῆς φύσης, πού τ' ἀμπέλια δυὸ χρόνια δὲν κάμανε μαζοῦλι, καὶ ἕνα ἄλλο κακὸ βροχὴ τὸ χωριὸ: οἱ βρύσες στερέψανε ὅλες». Μὲ τὰ πολλά, καταλαβαίνουν πὼς κάτου, στὰ μισὰ τοῦ δρόμου, ἔπασσαν τὰ κιοῦγκια. Μὰ χροῖματα γιὰ νὰ διορθωθοῦν δὲν ὑπάρχουν, ὁ τούρκος ὁ δυνάστης ἔχει ρημάξει τὸ χωριὸ ἀπὸ τίς πολεμικὰς εἰσφορές, καὶ οἱ Ἀυθιμωτὲς οἱ εὔποροι εἶναι φιλάργυροι καὶ ἀναποφάσιστοι. Ἀποθνήσκουσι καὶ ὁ μοναδικὸς ὑδροαυλικὸς τοῦ χωριοῦ, γιὰτὶ πλούτισε τώρα καὶ κάνει τὸ μυλωνά! Κι' ἀρχίζουν νὰ κοιβαλοῦν τὸ νερὸ ἀπὸ μακριὰ τὰ παιδιά καὶ οἱ γυναῖκες. Κ' οἱ Ἀυθιμωτὲς πιάνουν νὰ σκεφθοῦν «γιατὶ κάθε τόσο νὰ σπάνουν οἱ σολῆνες». Τέλος συμπεραίνουν πὼς τὰ δέντρα φταῖνε, γιὰτὶ οἱ ρίζες τους σφίγγουν καὶ τσακίζουν τὸ μετᾶλλο. Δέντρα κανένας δὲ φύτεψε στὸ χωριὸ, ἔτσι βρέθησαν. Naί, μὰ δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει νὰ κοποῦν καὶ τὰ ὅσα ὑπάρχουν. Μὰ στὸ ἀναμεταξὺ κάποιος προσετὸς τοῦ τόπου, ὁ ἴδιος καὶ μὲ δυὸ—τρεις ἄλλους, σκάφει τὸ χῶμα, βροῖσκει τὴ ζημιὰ, τὴ διορθώνει ὅπως—ὅπως, καὶ τὸ χωριὸ παίρνει πάλι τὰ νερά του. Μὰ ἡ ἰδέα εἶχε ριζώσει στους χωρικοὺς, πὼς τὰ δέντρα πρέπει νὰ κοποῦν, γιὰ νὰ μὴ ξαναστάσουν οἱ σολῆνες. Καὶ τὴν ἀρχὴ τὴν κάνει κάποιος ἔξεπαισμένος φτωχονοικοκύρης, ξενοδουλετῆς, πρῶτα γιὰτὶ ἔδωσε τὸ λόγο του, ἀλλ' ἔπειτα γιὰ νὰ κολακεύῃ τ' ἀφεντικά του, πού ἔχουν τὴν ἰδέα ὅτι «καὶ ἡ συζομωρέα τοῦ Χ... δὲν συντελεῖ ὀλίγο εἰς τὸ πᾶσιμὸ τῶν ὑδροσωλήνων». «Θυμάμαι, λέγει ὁ συγγραφεὺς, πού ἀρχισε ὁ κύριος Χ... μὲ τὸ πριόνι νὰ κομματιάξῃ τὸ δέντρο, ἐνὸς ἡ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιά του, σιωπηλοὶ, κούβαλοῦσαν μέσα στὴν σὺλλὴ τὰ κομμένα ξύλα, καὶ οἱ μορφές τους ἦταν τόσο θλιβερόες, σὰ νὰ κήδευσαν κάποιον ἀγαπημένον τους». Καὶ ἔτσι ἔγινε! Ἡ γυναῖκα τοῦ Χ... πού εἶχε φύτεψῃ τὸ δέντρο τὴ μέρα τοῦ γάμου της καὶ δὲν ἤθελε νὰ κοπῆ, πέθανε ἀπὸ τὴν κόπην, πᾶν ὅσα νειάτα της..

Τὴν «Βασιλικὴν Δρῦν», ἐν' ἀπὸ τὰ ποιητικώτερα τοῦ Σκιαθίτη, θυμίζει τὸ διηγηματὸ τοῦ κ. Ζήση. Τὸ θυμίζει καὶ μὲ τὰ φαινόμενα τὰ ἐξωτερικά. Ἡ ὁμοιότητα τῶν περιεχομένων εἶν' ἀκόμη βαθύτερη. Ἡ συγγὴ νεοελληνικὴ μοιρολατρεία, ἐκεῖνὴ πού στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἔλαβε τ' ὄνομα «ραγιαδισμός», μὰ καὶ πού κράτησε, καὶ κρατᾶ ἀκόμα ἡ εὐτέλεια καὶ ἡ ταπεινότης τοῦ ρωμοῦ ὅλες οἱ μικροσυνθηκὲς καὶ τὰ «μικροντερέσσα» πού λέγει ὁ Μαλακάσης, ἐκεῖνα πού σφαγιάζουν τὰ ιερωτέρά μας καὶ πού, μὴν ἡμέρα, μᾶς ἔχουν περιδέσει μὲ ἀτσάλεινες, ἀφθαστες κλωστὲς ὅλη τὴ ζωὴ,—αὐτὰ τάχα δὲν περιπνέουν καὶ τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ ἀνάμεσα ἀπ' αὐτὰ δὲν πετιέται τέλος, ἀπογνωσμένη, ἡ κυρὰ Φραγκογιαννοῦ, ἡ «φόμισσα»; Naί, γιὰτὶ οἱ ἀπειρόκαλες καὶ πρωτόπειρες γραμμὲς κ. Ζήση μὲ ἀφήνουν, ἀληθινά, ὅστερ' ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσή τους, μὲ κάποιαν αἴσθησιν πὼς ἐδιάβασα ἀπὸ τίς πολὺ τυρφερέες καὶ πονεμένες σελίδες τοῦ νησιώτη διηγηματογράφου, ὅπου ἡ ἱερότητα τῆς ἁ-

βλαβής βλαστήσεως περὶ γύρω ἀπ' τὴ μικρότητα τῶν μοχθηρῶν ἀνθρώπων, κι' ὅπου διακρίνονται κάποιες ἀβρότατες affinités καὶ μυστικισμοὶ καὶ δεσμῶι ἀνάμεσα σὲ μερικὲς ψυχὲς καὶ σὲ ἄψυχα, ἀνάμεσα σὲ πλάσματα σιωπηλά κι' ἀγγελικό, πού κάποια ἀνταπόκριση τους εἶναι μόνο ἡ διονυσιακὴ φύσις.

Ὁρατοὶ ψυχολογημένο, «σοιαθίτικο» εἶναι καὶ τὸ ἄλλο διήγημα τοῦ κ. Ζήση, οἱ «Αὐδημιώτικες ἀναμνήσεις». Ἀτμόσφαιρα προπολεμική, συζητήσεις, μικρὰ καφενεῖα, ὅπου οἱ γεροντότεροι κάνουν τὸν ἔξυπνο κι' οἱ νεότεροι τοὺς πειραίζουν, κι' ὅπου δυὸ καθαυτὸ ἐπικουρεῖο ἀνάμεσά τους («στάχτ', μπαρούτ' νὰ γέν'νε ὅλα»), κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἱστορικῆς Ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, γιὰ ἓνα μόνο λυποῦνται: πὼς δὲ θὰ βροῦν τὸ ραζὶ τοῦ Αὐδημιῶ στὴν Ἑλλάδα! Ἐκεῖ, μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ πένθους, — πότε ἀναβολή, πότε ἀπόφαση, πότε πάλι ἀναβολή, — ξετυλίγεται κ' ἡ ἀγάπη δυὸ παιδιῶν, μεγάλο σκάνδαλο τοῦ τόπου. Πὼς μού θυμίσε τὰ μικρά μου χρόνια — τὰ εἰλικρινέστερα χρόνια τῆς ζωῆς, — ἡ ψυχολογία τους! Οἱ ἔνοχες χαρὲς τους μόνο τις ὄρες πού οἱ ἄλλοι εἶν' ἀπασχολημένοι, — θλιβερά ἀπασχολημένοι μὲ τις ἐτοιμασίες τοῦ ἐκπατριμοῦ, — μόνο τότε μποροῦν νὰ ἱκανοποιῶνται... Τότε μόνο δὲν τοὺς προσέχουν... Μιὰ νύχτα, παρομῶνῃ ἢ προπαρομῶνῃ τοῦ ταξιδιοῦ, κατορθώνουν νὰ μείνουν ἔξω, ἀργά, σὰ βραδυάση. Χάνουν τὸ δρόμο... Ὁμοῦ εἶναι μαζί... Μοιρασμένοι εἶσαι, λίγο στὴν λύπη τῆς γενικῆς, λίγο στὴν ἀνησυχία τῆς μοναξιάς, λίγο μήπως τοὺς δοῦνε, ἢ μήπως τοὺς μολλώσουν ἀργότερα στὸ σπῆτι — κ' εἶσαι κακά, κ' εἶσαι χειρότερα, — πλησιάζει ὁμοῦ ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, μιλοῦνε, φιλιῶνται, λέγουν τὸν ἔρωτά τους, τις τελευταῖες στιγμὲς, στὶς μοναξιὲς καὶ στὶς ἐλευθερίες τους, λίγο πρὶν τοὺς πάρη τὸ βαπόρι, σὰν κοπάδι ζωῶν, καὶ τοὺς ἀδειάζει ποῖος ἔξρει ποῦ...

Κι' αὐτὴ ἡ μελαγχολία, πού γεννοῦν οἱ συγκεκριμένες περιστάσεις τοῦ διηγήματος, μπορεῖ νὰ γίνῃ, σὲ λίγο, βαθειὰ καὶ καθολικὴ ἀπογοήτευση γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, πού ὁ ἐκπατρισμός τοῦ Αὐδημιῶ δὲν εἶναι, παρὰ ἢ μικρογραφία τῆς.

Τέλος πάντων ὁ κ. Ζήσης ἔχει ταλέντο. Σκοτεινὸ, δυσκολοεξφραστο, ἀκατάστατο ἀκόμη, ἀλλὰ πού πολὺ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς τὸ δρόμο του.

ΤΕΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Γ. ΘΕΜΕΛΗ: Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ

Τὸ μάθημα τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, τῶν «Νέων Ἑλληνικῶν» καθὼς καθιερώθηκε ἀπ' τὴν παράδοση νὸ λέγεται, μάθημα τόσο σπουδαῖο καὶ γόνιμο γιὰ τὴν καλλίτερη πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ, εἶναι λίγος καιρὸς πού ἄρχισε νὰ τραβᾷ γύρω του τὴν προσοχή. Μελέτες σημαντικὲς γράφτηκαν ἀπὸ φωτισμένους ἐπιστήμονες πού ἐνδιαφέρονται γιὰ μιὰ πολιτισμένη ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ, καὶ δημιουργήθηκαν προβλήματα γιὰ τὴν ἐξέφραση τοῦ τρόπου, πού θάφερονε τὰ καρποφορότερα ἀποτελέσματα, ἀνάλογα μὲ τις δυνατότητες τοῦ μαθήματος.

Ἀπ' τοὺς μελετητὲς οἱ περισσότεροι πίστεψαν πὼς τὰ τέτοια ἀποτελέσματα θὰ πετυχαίνονταν μὲ μιὰ μεθοδικὴ διδασκαλία, βασισμένη πάνω στους κανόνες τῆς παιδαγωγικῆς, κι' εἶσαι ἄρχισαν νὰ βγάζουν μελέτες μὲ παιδαγωγικὰ συστήματα διδασκαλίας τῆς γνώμης τους. Ἀπὸ μιὰν ἀποψη — εἶναι ἀλήθεια πολὺ θλιβερὴ — δικαιώνεται ἡ ἐκδοσὴ τους. Ἄν σήμερα ψάξουμε στὴν ἐκπαίδευσή μας, εἶναι ζήτημα ἂν θὰ βροῦμε δέκα καθηγητὲς πού νὰ κατέχουν τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία, νάχουν ζήσει τὰ προβλήματά της καὶ νὰ τὴν ἔχουν παρακολουθήσει σὲ κάθε της ἐκδήλωσι. Καὶ τώρα, μὲ τις τεράστιες ἀπαιτήσεις πού παρουσιάζει τὸ μάθημα, δὲν ἦταν δυνατό παρὰ οἱ ἀνίδεοι, νὰ μείνουν μὲ

σταυρωτὰ τὰ χέρια μπροστὰ στις τεράστιες ὑποχρεώσεις τους. Τί μπορούσε νὰ γίνῃ; Πὼς θὰ γίνονταν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἱκανοὶ — μιὰ σχετικὴ δηλ. ἱκανότητα — νὰ διδάξουν στὰ παιδιὰ νεοελληνικὴ λογοτεχνία, ἀφοῦ γιὰ τοὺς ἴδιους εἶναι «terra incognita»; Ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ μηχανικὴ μέθοδο, βλαβερῆ ἴσως, ἀλλ' ὄχι βλαβερότερη ἀπ' τὴν ἑσθὴ ἀνάγνωσιν καὶ γνώσιν τῆς ἑλληνικῆς ἡμῶν γλώσσης», καθὼς ἦταν ὁ χθεσινὸς κύριος σκοπὸς τοῦ μαθήματος. Ἄν περιμέναμε, καθὼς ἰσχυρίστηκε ὁ κ. Γ. Σκουρτζῆς¹ — πολὺ-πολὺ σωστά, ἀλλὰ τόσο δυσκολοκατόρθωτα — νὰ μορφωθοῦν οἱ δασκάλοι μας πρῶτα μὲ συγγράμματα καὶ μελέτες πάνω στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία γραμμῆς φιλολογικῆς, θάπ.επε νὰ περάσει πολὺς καιρὸς γιὰ νὰ κατορθώσουμε κάτι τέτοιο. Μιὰ τέτοια μέθοδος θάταν ἀσφαλῶς ἢ ἰδανικὴ. Ἀλλὰ στὸν τόπο μας τί ὑπάρχει ἰδανικὸ γιὰ νάχουμε τὴν ἀξίωση νάσαι ἰδανικός κι' ὁ τρόπος τῆς προπαρασκευῆς τῶν δασκάλων μας καὶ μάλιστα γιὰ τὸ μάθημα τῆς νεοελλην. λογοτεχνίας, πού εἶναι ἀκόμα τόσο λίγα τὰ χρόνια τῆς ζωῆς του; Ἐχει βέβαια δίκιο, μεγάλο δίκιο ὁ κ. Σκουρτζῆς σ' αὐτὴ τὴ μελέτη του, λέγοντας πὼς ὁ ἴσιος δρόμος πού θὰ μᾶς φέρει στὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα, ποῦχει ὅλες τις δυνατότητες τὸ μάθημα τῶν «Ν. Ἑλληνικῶν» νὰ μᾶς ὀδηγήσει, εἶναι ἢ φιλολογικὴ ἢ ἐπιστημονικὴ δηλ. μόρφωσις τοῦ δασκάλου πάνω στὴ λογοτεχνία μας. Μὰ γιὰ νὰ ἐκδοθοῦν τὰ τέτοια φιλολογικὰ συγγράμματα, πού πολὺ δίκαια ἀπαιτεῖ ὁ κ. Σκουρτζῆς, εἶναι ζήτημα χρόνου. Γιὰ νὰ ξαναπαρουσιαστοῦν ἐκδόσεις σὰν τὸν «Ἐρωτόκριτο» τοῦ Ξανθοῦδιδῃ, εἶναι δύσκολο, πολὺ δύσκολο. Κι' εἶσαι δὲν πρέπει ν' ἀδικοῦμε αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους πού σκέφτηκαν — ἀνεπιστημονικὰ ἔστω — νὰ βγάλουν τέτοιες μελέτες γιὰ νὰ δώσουν μιὰ γενικὴ, πολὺ γενικὴ — δυστυχῶς γιὰ τοὺς δασκάλους μας — ἰδέα τῆς λογοτεχνίας κι' ἕναν τρόπο ἀποτελεσματικότερης διδασκαλίας. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο μπαίνει κάποιο μικρὸ πλάσμα στὸ κακό. Φανταζόμεστε πὼς μιὰ τέτοια διδασκαλία, ἔστω ἑσθὴ κι' ἐγκεφαλικὴ, εἶναι πολὺ προτιμώτερη ἀπ' τὴν «ἀνάγνωσιν» — ὅπως ἐννοεῖται ἐννοιωθῆναι τὴν ἀνάγνωσιν οἱ παλαιοί, νὰ στέκεσαι δηλ. στὰ κόμματα καὶ στὶς τελείες κανονικά, καὶ τίποτ' ἄλλο. Ἐγκρίνουμε μιὰν τέτοια ἐγγύση γιὰ προσωρινὴ μοναχά, ξεκινώντας ἀπ' τὸ «δύο κακῶν προκειμένων...». Θὰ περιμένουμε ὁμοῦ πάντα νὰ δεχτοῦμε μὲ τὸ μεγαλύτερο ἐνθουσιασμό μας φιλολογικὲς μελέτες πάνω στὴ λογοτεχνία μας, πού θὰ ὀδηγοῦσαν στὴν πρεπούμενη μόρφωση τοῦ δασκάλου τῆς γενιάς μας.

**

Κι' ὁ κ. Γ. Θέμελης, ξεκινώντας ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀνάγκη, ἔβγαξε πρὶν λίγο καιρὸ τὴ «Διδασκαλία τῶν Νέων Ἑλληνικῶν». Εἶναι καθηγητὴς φιλόλογος ὁ συγγραφέας, κι' αὐτὴν τὴν ἀνάγκη τὴν ἔχει ζήσει, βλέποντάς τιν κάθε μέρα στὸ δασκαλικὸ του βίο. Θὰ ἔχει ἀντιζυρεῖ ὀλίγη τὴν ἀπελπιστικὴν ἀμάθεια τῶν περισσότερων φιλόλογων, καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἐκδοσὴ τῆς μελέτης του δὲ μπορεῖ νάσαι παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀναγνώρισης ἐκ μέρους τοῦ συγγραφέα τῆς ἀνάγκης ἐνὸς ὀδηγοῦ, πού νὰ μπορεῖ νὸ χρησιμοποιηθεῖ ἀπ' τοὺς δασκάλους, μηχανικὰ ἔστω, ἀλλὰ πιθανώτατα ἱκανοῦ νὰ φέρει ἀποτελέσματα πρὸς ἐπιτυχίαν πρὸς τις ἀπαιτήσεις τοῦ μαθήματος. Κι' αὐτὸ πού ἐπιδιώκει ὁ συγγραφέας τὸ πετυχαίνει.

Γραμμῆς μὲ πολλὴν μεθοδικότητα ἢ μελέτη του, μᾶς ἀφίνει μετὰ τὸ διάβασμά της, ἐκτὸς ἀπ' τὸ θαυμασμὸ πρὸς τὸν συγγραφέα γιὰ τὴ βαθειὰ του γνώση τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας μας, ἓνα σύστημα παιδαγωγικὸ διδασκαλίας γερῆς, πού ἂν ἀπ' τοὺς δασκάλους μας ἐφαρμοζότανε, θὰ μπορούσε νὰ φέρει θαυμάσια ἀποτελέσματα καὶ θὰ ἀποφευγόταν τὸ κακὸ νὰ ὑπάρχουν τελείως

1. «Ἡ διδασκαλία τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας». Ἀνατυπώσεις ἐκ τῆς «Νέας Ἑστίας», Ἀθῆναι 1932.

φοιτοί γυμνασίου, πού νά μήν ξέρουν όταν τούς ρωτᾶς νά σοῦ ποῦν τί εἶδους πρᾶμα εἶναι οἱ «Ἐλευθεροὶ πολιορκημένοι» τοῦ Σολωμοῦ ἢ τί ὁ «Δωδεκάλογος» τοῦ γύφτου» τοῦ Παλαμά, καί νά μένουν μ' ἀνοιχτό τὸ στόμα πού νά βρίσκονται μπροστά σέ κάτι παράξενα, πολὺ παράξενα πράγματα, πᾶν πρώτῃ φορὰ στὴ ζωὴ τους τ' ἀκοῦν. Εἶχε βγάλει πρὶν δυὸ χρόνια κι' ὁ κ. Π. Σπανδωνίδης μιὰ μελέτη τῆς ἰδίας φύσης μὲ τοῦ κ. Θέμελη, ἀλλὰ κοῦν σύντομη, ἐπιγραμματικὴ μορφοῦσε νά περὶ κανεῖς. Καί εἰδικὰ στὸν τρόπο τῆς διδασκαλίας συνιστοῦσε ἕνα σύστημα ξερά-ξερά, χωρὶς ἐφαρμογές γιὰ τὴν καλλίτερη κατανόησή του. Ἐνῶ τοῦ κ. Θέμελη ἡ μελέτη δεῖχνει ἀπ' ὅλες τῆς τῆς μερῆς, τὴ μελέτη ὄλων τῶν προβλημάτων πού παρουσιάζει τὸ μάθημα. Φαίνεται πὼς τὸν συγγραφέα τὸν ἀπασχολοῦσε καιρὸ τώρα τὸ μάθημα τοῦτο καί τὸ παρακολούθησε μὲ τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον κι' ἀγάπη. Γιατί ἔτσι μᾶς πείθει ἡ σχετικὴ ἀριστεία τῆς μελέτης του.

Διαιρεμένη σὲ τρία μέρη, στὸ θεωρητικὸ, στὸ Παιδαγωγικὸ καί στὸ πρακτικὸ, μᾶς δίνει ὅλες τῆς φύσεις τοῦ μαθήματος.

Τὸ θεωρητικὸ πρῶτα-πρῶτα περιέχει γενικὰ τὴ φύση τῆς λογοτεχνίας,—τί εἶναι δηλ. λογοτεχνία, ἀπὸ ποιῆς ἀνάγκης ξεπήγαγε, ποῖος ὁ σκοπὸς τῆς, τὰ εἶδη τὰ λογοτεχνικά, τίς τεχνολογίες κ.λ.π. Λίγο βιαστικά ὅμως. Ὅχι ὅσο ἔπρεπε διεξοδικά. Θάνατι ἀσφαλῶς κατάλληλο γιὰ μαθητῆς, ὄχι ὅμως καί γιὰ ἕναν δάσκαλο, πού εἶναι τὸ κύριο πρόσωπο πού ἀφορᾷ τὸ βιβλίον. Γι' αὐτὸ, θὰ συνιστοῦσαμε στὸ συγγραφέα, ὅταν θὰ πρόκειται νά βγάλει καί δευτέρῃ ἐκδοσὴ—τοῦ τὸ εὐχόμεστε—νά σταματήσει περισσότερο στὸ πρῶτο τοῦτο μέρος τῆς «λογοτεχνίας» καί νά μελετήσῃ ὅλα τὰ κεφαλαία τῆς διεξοδικότερα. Ἐτσι θὰ μπορούσε νά προσφέρει περισσότερους καρπούς. Νά μὴ νομιστεῖ μ' αὐτὸ πὼς τὸ μέρος τοῦτο τῆς «Λογοτεχνίας» δὲν προσφέρει τίποτα καινούργιο, καί πὼς τὰ πρᾶγματα πού λέει ἐντελῶς τριμμένα. Στὸ «σκοπὸ καί κοινωνικὸ προσορισμὸ» λ. χ. (σελ. 16-18) διατυπώνει γνῶμες πολὺ ἐνδιαφέρουσες. Καί σὺν «τρόπο γνώσης» (σελ. 8-9) σταματοῦμε σὲ καλογραμμικὲς σκέψεις. Μὰ θὰ θέλαμε γενικὰ περὶ πλατεῖα τὴν ἐξέτασιν τοῦ κάθε κεφαλαίου. Εἰδικὰ τὰ «Λογοτεχνικά εἶδη», τὴν «ἐξέλιξιν τῆς λογοτεχνίας» μὲ μερικὲς γραμμὲς τὰ περναί. Ἐνῶ θάταν σκοπιμότερο νά σταματοῦσε περισσότερο.

Ὁ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῶν Νέων Ἑλληνικῶν, καθὼς, πολὺ σωστὰ μπαίνει στὸ «Παιδαγωγικὸ» μέρος, δὲν εἶναι μοναχὰ ἡ ἀπλὴ μετάγγισις τῆς οἰσθητικῆς συγκίνησιν· ἡ λογοτεχνία μπορεῖ νά δώσει «πολύμνη καὶ τελειότερη ἰκανοποίησιν», ἀν στηρίζουμε τὴν ἐξέτασιν τῆς πάνω σὲ συνειδητὴ κατανόησιν. Γιατί ἡ διαισθητικὴ γνώσιν μοναχὰ, χωρὶς διανοητικὴ ἐπεξεργασία δὲ φτάνει. Κι' ἐχτὸς ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο στοιχεῖα πού εἶναι ἀπαραίτητο νά ἐπιδιώκονται συνδυαστικά, ὑπάρχει καί τὸ γλωσσικὸ στοιχεῖο, πού ὅλα μαζί ἀποτελοῦν τὸν καθολικὸ σκοπὸ τοῦ μαθήματος.

Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ πού διατυπώνεται εἰς ἐπιστημονικὰ καί καθάρια, χωρὶς τὴν παραμικρότερην ἀτέλεια, ὁ σκοπὸς τῶν Ν. Ἑλληνικῶν. Γιατί ὁ κ. Θέμελης εἶναι πρὸ παντὸς δάσκαλος. Μιὰ ξερὴ καλαισθητικὴ ἀπόλαυσις, θάταν ἀρκετὴ μόνο γιὰ ἕναν ὄριμο μελετημένο ἄνθρωπο, ποτὲ ὅμως καί γιὰ ἕναν μαθητὴ πού βρίσκεται σὰ πρῶτα σκαλοπάτια τῆς γνώσης. Κι' αὐτὸ τὸ ξέρει πολὺ καλά. Δὲ σταματᾷ καθὼς οἱ προηγούμενοί του μελετητῆς (π. βλ. Π. Σπανδωνίδης: Διδασκαλία τῶν Ν. Ἑλληνικῶν Σελ. 32) σ' ἕνα μέρος μοναχὸ τοῦ σκοποῦ, τὸ πῶς εὐδιάκριτο, ἀλλὰ προχωρεῖ περισσότερο, ἐξετάζει τῆς δυνατότητες τοῦ μαθήματος καί κατασταλάζει σὰ συμπεράσματά του, πού γιὰ μᾶς εἶναι τὰ σωστότερα. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ κ. Σπανδωνίδης στὴ μελέτη του πῶς πάνω ἀνέφερα, πρῶτος αὐτὸς ξεχώρισε ἐχτὸς ἀπ' τὸν αἰσθητικὸ σκοπὸ τῶν Νέων Ἑλληνικῶν καί σκοπὸ γλωσσικὸ καί πολιτισμοῦ. Μὰ ἐπειδὴ ἦταν τέτοιας φύσης ἡ μελέτη του, δὲ σταμάτησε περισσότερο· ἔτσι ἐπιγραμματικὰ μᾶς ἄφησε νὰ καταλάβουμε τί ἤθελε νά περὶ. Ἐνῶ ὁ κ. Θέμελης διεξοδικὰ ἀναλύει καί ἐ-

πεξηγεῖ, καί μὲ τὰ παραδείγματα τρόπου τῆς ἐφαρμογῆς μᾶς πείθει γιὰ τὰ γραφόμενά του.

Ξεκινώντας τώρα ἀπ' τὸν τέτοιον σκοπὸ πού χάραξε, ἐξετάζει πὼς θὰ μπορούσε καλλίτερα νά φτάσει στὴν ἐπιτυχία του. Ἐξετάζει πολὺ ἐπιστημονικὰ τὴν ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ, κι' ἀνάλογο μὲ τίς ψυχικὰ καταστάσεις τῶν διαφόρων ἡλικιῶν, προτείνει, πολὺ παιδαγωγικά, ἰδιαίτερης φύσης λογοτεχνικά κομμάτια. Ἐξετάζοντας ὕστερα μερικὸς ἐξωτερικοὺς παράγοντες, καταλήγει στὴ Μέθοδόν του, πού βασισμένην στὸν χαραγμένο σκοπὸ, εἶναι χωρισμένη, σὲ δυὸ φάσεις—ἀμεση αἰσθητικὴ ἀπόλαυσις ἀ' φάσιν, διανοητικὴ μόρφωσις καί ἀνάπτυξις β' φάσιν—πού καταλήγουν μὲ «ἐνιαῖον τέρας τὴν ἰκανότητα συνειδητῆς αἰσθητικῆς κρίσεως, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ γενικὴ μόρφωσις».

Ὑστερ' ἀπ' τὴ θεωρητικὴ ἀνάπτυξιν τῆς «Μεθόδου» πού γίνεται στὸ «Παιδαγωγικὸ» μέρος διεξοδικὰ μπαίνει στὸ «Πρακτικὸ» παρουσιάζοντας λογοτεχνικά κομμάτια, βασισμένα σ' ὅλες τῆς θεωρητικῆς προϋποθέσεις πού ἀνάπτει σὰ προηγούμενα μέρη. Κι' ἔτσι ἡ ἐργασία του παρουσιάζεται ἄρτια ἀπ' ὅλες τῆς μερῆς.

Θάπρεπε τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ κ. Θέμελη—εἶναι τὸ καλλίτερον τοῦ εἶδους του πού γράφτηκε στὴ γλῶσσα μᾶς—νά διαβαστεῖ ἀπ' ὅλους τοὺς δασκάλους μᾶς. Ὅχι βέβαια γιὰ νὰ τοὺς χρησιμεύει γιὰ μοναδικὴ τους μόρφωσις. Ἴσως μὲ τὸ διάβασμά του κεντρίσει λίγο τὸ ἐνδιαφέρον τους, τοὺς ἀνοίξει καινούργιους ὁρίζοντες μελέτης, τοὺς ὑποβάλλει μερικὰ προβλήματα, κι' ἔτσι θὰ ὑπάρχει ἡ ἐπιθυμία νά ταραχτοῦν λίγο τὰ σατισμένα ἀπ' τὸν ὕπνο καί τὴν ἀκηνοσύνη νερά, καί νά λάμψει κάποια μικρὴ σπῆθα ζωῆς μέσα τους.

ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὁ κ. Ἀχιλ. Τζαρίτζανος, πρὶν μερικὸς μῆνες εἶχεν ἐκδόσει μετάφρασιν τῆς «Ἀπολογίας τοῦ Σωκράτη» τοῦ Πλάτωνα. Ἀφορμὴ γιὰ τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶχα γράψῃ τις σκέψεις μου γιὰ τὴν ἐκδόσιν του στὴ «Μελέτη—Κριτικὴ» (Δεκέμβριος 1933. Χρόνος Α! Ἀρ. 5), ὅπου πρὶν μερικὲς μέρες εἶδα νὰ μ' ἀπαντᾷ ὁ κ. Τζ. στὴ «Γλώσσα» (Μάρτιος 1933. Ἔτος Α! Τεύχος 3). Ἐπειδὴ παρατήρησα πὼς τὰ περισσότερα σημεῖα αὐτῆς τῆς ἀπάντησιν βασίζονται σὲ λαθεμένη κατανόησιν, ἐννοίωσα τὸν ἑαυτὸ μου ἀναγκασμένον νά γράψω τὰ λιγοστά τούτα λόγια, γιὰ νά διευκρινιστοῦν αὐτὰ τὰ σημεῖα πού παρανοήθηκαν—θεληματικὰ ἢ ἀθέλητα, δὲν τὸ ἐξετάζω—καί νά δεიχτεῖ τὸ πραγματικὸ τους περιεχόμενον.

1. Γράφει στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιστηλῆς ἀπάντησίν του ὁ κ. Τζ., πὼς χαρακτηρίζω γιὰ «ἐγκλημα» τὸ ὅτι μετάφρασε κι' αὐτὸς τὴν «Ἀπολογία» ἐνῶ τὴν εἶχε μεταφράσει πρωτότερα ὁ Νιρβάνας. Ἐνῶ ἐγὼ γράφω, πὼς «διαλέγοντας τὴν ἀπολογία τοῦ Σωκράτη γιὰ νά μεταφράσει ὁ κ. Τζ., ἔπρεπε νάχει ὑπ' ὄψιν του νὰ μᾶς παρουσιάσει κάτι καινούργιο, κάτι πού δὲ μπόρσσε ἡ ἐκδοσὴ τοῦ Νιρβάνα νὰ μᾶς γνωρίσει. Γιατί ἄλλοιῶς δὲ μπορούμε νὰ ἐξηγήσομε αὐτὴν τὴν προτίμησίν του. Πρᾶμα πολὺ δύσκολο, καί πού πολὺ ἀμφιβάλαμε ἀπὸ μιὰς ἀρχῆς πὼς θὰ τὸ κατόρθωνε».

2. Γιὰ τὴν «Εἰσαγωγή» τοῦ βιβλίου του, βάζει στὸ στόμα μου τὸ χαρακτηρισμὸ τῆς ἀσχοπῆς καινοτομίας, ἐνῶ τέτοια λέξις δὲν ἀναφέρο.

3. Ἐνα ὑπέροχο κομμάτι τῆς ἀπολογίας τοῦ Σωκράτη πού τὸ μεταφράζει ὁ κ. Τζ., «Ἀθηναῖοι, θέλετε πεισθῆτε σὲ ὅσα λέγει ὁ Ἄνυτος, θέλετε μὴν πείθεσθε, καί θέλετε ἀθωώσετε με, θέλετε μὴ ἀθωώσετε, γιατί ἐγὼ δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ πράξω διαφορετικά, οὔτε κι' ἀν πρόκειται πολλοὺς νὰ λάβω θανάτου», καί τὸ ἀναφορὸν γιὰ παράδειγμα τῆς νεοϋλιστικῆς μετάφρασίν του, ἔλεγα πὼς λόγια ἔτσι εἰπωμένα «δὲ δείχνουν τὸ ἀποφασιστικὸν κι' ἀγέ-

ρωχο σ' αυτή τη στιγμή του Σωκράτη, την αδιαφορία του για οποιοδήποτε εμπόδιο, όσοδήποτε μεγάλο, μπροστά στην εκπλήρωση της αποστολής του, αλλά δείχνουν περισσότερο άνθρωπο που λέει τάχα πως δεν τον νοιάζει για θάνατο μα ουσιαστικά κολημένο στο περρωμένο του, μοιρολάτη» και όλα αυτά τα λόγια για τον τ ρ ό π ο με τον οποίο μετάρρασε ο κ. Τζ., κι' όχι για το περιεχόμενο του κομματιού καθώς ισχυρίζεται.

4. Παρατηρώντας στά γραφόμενά μου, πώς ο κ. Τζ. ενώ λέει στην «Εισαγωγή» του, ότι ο «Σωκράτης φανερώνεται στην άπολογία του μιλώντας πολύ άφρόντιστα», και ενώ διακηρύττει πως «προσπάσησε αυτό το ειδικό χρώμα να το διατηρήσει τέτοιο που παρουσιάζεται στο πρωτότυπο», μεταφράζει ύστερα απ' αυτά τα λόγια του σε πελώριες προτάσεις και πρόστεσα: 'Επειδή ο Σωκράτης μιλούσε όχι προπαρασκευασμένος ρητορικά, αλλά σά να κουνβένιαζε, το ύφος της γλώσσας του δέ μπορεί νάβαι τέτοιο που τ βλέπουμε στη μετάφραση του κ. Τζ. με τις μακροσκελέστατες κι' έξαρτημένες τή μιά απ' την άλλη προτάσεις, αλλά με φράσεις αιώτελες οποσδήποτε και στρογγυλές. 'Αν στο πρωτότυπο οι προτάσεις είναι μεγάλες κι' έξαρτημένες, σήμερα μιλώντας κανείς εκ του προχείρου κι' άφρόντιστα, δέ θά συνέδενε έτσι πολύπλοκα τις φράσεις του. Το πνεύμα της νέας γλώσσας, δέ δέχεται την «καθ' ύπόταξη» σύνταξη, αλλά την «κατά παράταξη.» 'Απ' τα λόγια μου αυτά έβγαλε συμπέρασμα ο κ. Τζ. πως παραδέχομαι μόνο την «κατά παράταξη» σύνταξη στη γλώσσα μας, ενώ την «καθ' ύπόταξη» την έχω διαγράψει απ' το συντακτικό μας. 'Ενώ καθένια καταλαβαίνει πως μιλώντας έτσι, τόνιζα πως ή προοπτική της νέας γλώσσας ε ύ ν ο ε ι την «κατά παράταξη».

5. Μεταφράζοντας σ' ένα σημείο ο κ. Τζ. «έχουν υπάρξει πολλοί κατήγοροι μου», του παρατηρούσα πως κείνο το «έχουν υπάρξει» μπορεί νάβαι, τυπικά σωστό, μα σήμερα δέ μιλιέται και παραθέτω: «άν ζούσε σήμερα ο Σωκράτης δέ θάλεγε ποτέ «έχουν υπάρξει» αλλά θάταν φυσικότερο να πει «με κατηγορήσανε πολλές φορές». 'Ενώ δηλ. ή παρατήρηση περιοριζόταν στο «έχουν υπάρξει», τή μετέθεσε ο κ. Τζ. στο «πολλοί κατήγοροι» λέγοντας πως δέ μπορούσε να πει έτσι ο Σωκράτης, γιατί ήθελε να δείξει πως ήταν πολλοί οι κατήγοροι του.

Τελειώνοντας, θά παρακαλούσα όποιον τυχόν διάβασε τήν απάντηση αυτή του κ. Τζ. στη «Γλώσσα», να ρίξει και μιά ματιά στα δικά μου τα λόγια. Θά βρει πολλά πράγματα που νόμισε καλό και συμφέρον να μήν προσέξει ο κ. Τζ., κι' έτσι θάχει μιά συνολική εικόνα της εργασίας του.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ

21—4—33

ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΕΖΑ

- I. ΙΩΑΝ. ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑ : «ΙΖΟΛΔΗ»
- II. ΠΕΤΡ. ΑΦΘΟΝΙΑΤΗ : «ΑΗΣΤΕΣ»
- III. ΣΩΤ. ΧΟΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ : «ΗΡΩΕΣ ΧΩΡΙΣ ΑΘΛΟΥΣ»
- IV. ΛΕΥΤ. ΞΑΝΘΟΥ : «ΠΑΡΑΦΩΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ»

I. *Αν το μυθιστόρημα της δ. Μπουκουβάλα ή «Ιζόλδη» δέν παρουσιάζεται καθ' όλα άρτιο και πλούσιο στο περιεχόμενο και γενικά στην οικονομία του δέν είναι όμως, ούτε πληκτικό, ούτε άναξιο προσοχής. Είναι ένα συμπληρωτικό μυθιστορηματάκι, που σάν πρωτόλειο, σάν δείγμα της δυνατότητας της συγγραφής για μιά μελλούμενη και πιο ραφιναρισμένη εργασία, μās προκαλεί τήν προσοχή και τήν ενδιαφέρον.

—Κάτι που περισσότερο προσέχεται από τόν άναγνώστη και που του δημιουργεί τή σκέψη μήπως από τή δημιουργία του βιβλίου αυτού λείπει ή πα-

ρατήρηση και ή αντίληψη της πραγματικότητας, είναι ή μεγάλη της έπιμονή στο αισθηματικό μέρος του βιβλίου, έπιμονή που γεννά τήν έντύπωση του έξεζητημένου.

—'Απ' τις εκδηλώσεις της ζωής μας έλλειψε πιά ο παρατραβηγμένος ρομαντισμός, που ήταν τή δημιούργημα, μιάς εποχής της οποίας τή κύριο χαρακτηριστικό ήταν ή μεγάλη γαλήνη και ήρεμία, που κυριαρχούσε στο περιεχόμενο της, και κείνος που θά προσπαθήσει να δώσει στη σύγχρονη ζωή μας κάποιο τέτοιο περιεχόμενο, κιντνενεί να θεωρηθεί σάν άτομο που ζή έξω από τή ροή της, από τή λαμπρότητα του προορισμού της, ίσως κι' από τόν πολιτισμό της. 'Επειτα μιά τέτοια τάση με τόσο εκδηλη μονομέρεια δέ δίνει τήν ευκαιρία να δημιουργηθεί κάποια έννοια ισορροπίας που είναι άναγκαία να φούνται πως υπάρχει και κυριαρχεί στο περιεχόμενο κάθε βιβλίου.

'Η δ. Μ προσέχοντας συνειδητά ίσως ή και από φυσική άναγκαιότητα σ' αυτό τή αισθηματικό στοιχείο του βιβλίου της, δέ μπόρεσε να μās παρουσιάσει κάπως όλοκληρωμένους τούς ήρωές της... (έξαιρεση είναι τή πρόσωπο της Φρόσως ή οποία φαίνεται πως παίξει κάπως συνειδητά τή μέρος της π.χ. στη σκηνή μεταξύ της Φρόσως και του Δημήτρη Φουντουκάκι στη σελ. 39)... 'Νά μās διαφοροποιήσει τήν προσωπικότητά τους και να μās πείσει τελικά για τή δύναμη της δημιουργίας της. 'Εκτός απ' αυτό μās άφισε άμφιβολίες, πολλές άμφιβολίες για τή φυσικότητα τών αντιθέσεων, που παρουσιάζονται στο βιβλίο της, για τή φυσικότητα της θέσης στην οποία τοποθετεί κάθε τή πρόσωπο, άκόμη και για τή φυσικότητα μερικών σκηνών, που αναφέρονται στα πρόσωπά της, (δέν κάνω παραπομπές γιατί με κάποιο προσεκτικό διάβασμα σ' αυτά γίνονται άντιληπτά από τόν άναγνώστη, που δέν περιορίζεται στο να αιστανθεί τή συνηθισμένη ευχαρίστηση από τήν άνάγωση κάποιου βιβλίου).

Σ'ένα μυθιστορημα έκεινο που συγκεντρώνει περισσότερο, άν όχι όλη τή προσοχή και τή ενδιαφέρον του άναγνώστη, είναι ή διάκριση μεταξύ τών κυρίων και τών βοηθητικών γεγονότων του βιβλίου. 'Η δ. Μ. χάρισε κάπως φιλόλογρα αυτή τή διάκριση δέν ξέρω άν θά πρέπει να τή χαρακτηρίσει αυτό κανείς για έλάττωμα, έκεινο όμως που είναι εκδηλο, είναι τή ότι δέν δίνεται ή ευκαιρία, να κριθεί ή διαφοροποιητική—όπως είπαμε και παραπάνω—δύναμη της συγγραφής. 'Αν όμως υπάρχουν αυτά τα—ας μās επιτραπεί να τή ονομάσουμε έλαττώματα—απ' τή βιβλίο της δ. Μ. δέν λείπουν και τή αξιοπροσεχτα σημεία, που μās επιτρέπουν να άναγνωρίσουμε τήν κάποια συγγραφική της δύναμη. Είναι ή ευκολία που έχει στην έκφραση τών νοημάτων της και στην έξω-τερίκεψη του έσωτερικού κόσμου όρισμένων προσώπων της (προσέξε τήν έξω-τερίκεψη του έσωτερικού κόσμου της Αίνας και του Τηλέμαχου καθώς και της 'Ιζόλδης, στις τελευταίες περιπέτειές των). Α' αυτά είναι χαρίσματα της τέχνης της που πιστεύουμε, ότι άν στο πρωτόλειό της δέν κατόρθωσε να μās τή παρουσιάσει όλη τους τήν έκταση σ' ασφαλώς από έλλειψη πείρας και όχι από έσωτερική αδυναμία, σε μελλούμενη εργασία της θά μās τή δώσει πιά έντονα και πιο ξεκαθαρισμένα.

II. Μπορεί ένα βιβλίο, που ο συγγραφέας του διακρίνεται με τή χαρίσματα ενός καλού ήθογράφου, να πλαταινει τή περιεχόμενο του σε σύγχρονα γεγονότα, που προκαλούν ένα έξαιρετικό κοινωνικό ενδιαφέρον, γιατί παρουσιάζονται σάν προβλήματα και μάλιστα, σάν προβλήματα πνευματικά, σάν γεγονότα που τή περιεχόμενο τους ήρθε—έπειδή μεταβλήθηκαν οι όροι, που πρώτα ρυθμίζαν αυτό τους τή περιεχόμενο και τις εκδηλώσεις του—σε βαθμεία αντίθεση με τή ρυθμική σύγχρονης ζωής; 'Ο συγγραφέας ενός τέτοιου βιβλίου πως πρέπει να έξεταστεί; 'Νά μελετηθεί σάν δημιουργός που τή έργο του διακρίνεται για τή κοινωνικό του περιεχόμενο, σάν πρωτοπόρος που ενδιαφέρεται για τήν ουσία της σύγχρονης ζωής μας και ειδικά για κάποια της σημεία ή

νά θεωρηθεί σάν άτομο πού ξέφυγε απ' τόν κύριο σκοπό του—και συγκεκριμένα, στην περίπτωση πού εξετάζουμε, απ' τή συγγραφή ενός καλού ήθογραφήματος περιορισμένου μέσα στην έννοια πού έχει ή ήθογραφία κι' όλα τάλλα νά θεωρηθούν, σάν ελαττώματα τού βιβλίου και τού συγγραφέως; Στά έρωτήματα αυτά θά θέλαμε νά απαντήσει ο ίδιος ο συγγραφέας ο κ. Αφθονιάτης στού όποιου τού βιβλίου «Ληστές» αναφέρονται. Έμεις στό σημείωμα αυτό θά συζητήσουμε—κατά τού μέτρο πού μās επιτρέπεται σένα σημείωμα—τά σημεία εκείνα τού βιβλίου τού κ. Αφθονιάτη, πού αναφέρονται σέ κάποια γεγονότα, πού τώρα τελευταία κάπως περισσότερο από άλλοτε μās, άπασχόλησαν σάν προβλήματα πνευματικά. Στή σελ. 99 τού βιβλίου του ο κ. Αφθ. μās παρουσιάζει μιá σκηνή από έκκλησιαστική λειτουργία... «Εΐχαν πιαστεί στά χέρια μēs τού ιερού, έπερτε ξύλο, βριζόντουσαν. Κλέφτες, ύποκριτές, θεατρούχτες, θεατρούχοι... ο μητροπολίτης πέταξε τότε τή μήτρα του πάνω στην άγια τράπεζα κι' έτσι με τά χρυσά άμφια έψαχνε νά βρει τίς (κλεμένες) λειτουργίες... Καί ρωτούμε και πάλι τόν κ. Αφθ. αυτή τή σκηνή με τί σκοπό τήν μεταχειρίζεται σά σύμβολο νά πούμε, γιά νά μās παρουσιάσει με μιá τόσο χαρακτηριστική έφωγιά μιá κατάσταση, ένα κοινωνικό γεγονός, όπως είναι οί θρησκευτικές εκδηλώσεις ενός λαού, σάν κάτι πού έχει πιά χάσει τού νόμμά του στή ζωή μας, πού έχει φύγει απ' τού σκοπό τής ύπαρξης του ή άλλά αναφέρεται, χωρίς βαθύτερο σκοπό, σά μιá φωτογραφική—άν επιτρέπεται ή έκφραση—άπεικόνιση γεγονότων, πού παρουσιάζονται σάν άτομικές εκδηλώσεις χωρίς γενικότητα; Γιατί άν συμβαίνει τού πρώτο τότε θά πούμε στόν συγγραφέα, πως ένα τέτοιο πρόβλημα με τίς εκδηλώσεις και τίς επιρροές του, στή διαμόρφωση μιás κοινωνικής κατάστασης δέ θά πρέπει νά εξετάζεται με τέτοια απλότητα. Άν τού δεύτερο τότε ο συγγραφέας κινυνεύει, νά χαρακτηριστεί σάν άτομο, πού εργάζεται με μεγάλη άφέλεια και χωρίς έπίγνωση τών άποτελεσμάτων τής εργασίας του πάνω σέ ζητήματα πού μόνο σάν προβλήματα πνευματικά με καθολικότητα και βαθύτητα πρέπει νά εξετάζονται.

Στή σελ. 124... Η χώρα μας ξαναγιεννιέται. Τά γεγονότα προχώρησαν πού πολύ από τά πράγματα. Τό μοναστήρι είναι μιá άνορθογραφία, μέσα στή νέα μας έθνική ζωή, ο βίος ο μοναχικός δέν παίζει πιά κανένα ρόλο ούτε τωρινό ούτε μελλούμενο. Έδώ ο κ. Αφθ. φαίνεται νά δίνει πού συνειδητό νόημα στήν έκφραση τού θά μπορούσε όμως τού νόημα αυτό νά τού χαρακτηρίσει σένα πού ξεχωριστό αίσθημα έλευθερίας. Τό μοναστήρι δέν παρουσιάζεται μόνο σά μιá άνορθογραφία τής σύγχρονης ζωής μας, ούτε ή έννοια τού μπορεί νά σχετιστεί με τήν ακαθόριστη έθνική έννοια παρουσιάζεται κυρίως σάν κοινωνικό, σάν πρόβλημα πνευματικού περιεχομένου εν σχέσει πρós τήν έννοια τής πολιτείας στήν κοινωνική τής σημασία και σάν τέτοιο πρέπει κι' αυτό νά εξετάζεται.

Μιλάμε κάπως δογματικά αυτό όμως είναι τού δημιουργημά μιás ανάγκης πού μās επιβάλλει νά είμαστε όσο τού δυνατό πού σύντομοι σένα βιβλιοκριτικό σημείωμα πιστεύουμε πως γι' αυτή μας τή συντομία δέ θά μās κατηγορήσει, ούτε ο συγγραφέας, ούτε ο άναγνώστης.

III. Ο κ. Σωτος Χοντρόπουλος με τέσσερα διηγήματα, μās παρουσίασε ή μάλλον θέλησε νά μās παρουσιάσει συνολοποιημένη τή νέα του εργασία σά δείγμα τών προόδων, πού έπετέλεσε στήν πεζογραφία, από τόν καιρό τής έκδοσης τού πρώτου βιβλίου του. Τό πού χαρακτηριστικό τής νέας του άφίξης εργασίας είναι ότι τόν παρουσιάζει έξαιρετικά άνακόλουθο πρós τόν ίδιο τόν εαυτό τόν κι' έξηγουμαι. Ο κ. Χ. ξεκινάει με όλα τού δυνατά γιά νά ύπηρετήσει ένα σκοπό, νά μās πείσει νά εξετάσουμε—γιά νά μεταχειριστώ κάποια έκφραση—τόν άνθρωπο σάν άνθρωπο και ενώ ξεκινάει μαυτόν τόν άποστολικό σκοπό καταντά νά μās πείσει πως όχι μόνο δέν πλησίασε αλλά ούτε καν έννοιωσε τόν σύγχρονο άνθρωπο σάν βιολογικό—γιατί έτσι μās τόν παρουσιάζει—άτομο μέσα στίς σχέ-

σεις του, άπαιτησίες και ύποχρεώσεις στή σύγχρονη έννοια τής κοινωνίας. Άν όμως δέν κατορθώνει αυτό, δείχνεται άφταστος σέ κάτι άλλο, στή γελοιοποίηση τής ανθρώπινης ύπόστασης. Άν ένας συγγραφέας είχε ποτέ τήν κακντροχή πρόθεση νά μās παρουσιάσει τήν τραγικότητα μιás κατάστασης ή μερικόν φαινομένων, τών συγχρόνων κοινωνικών φαινομένων μέσα στά πλαίσια τού γελοίου και τού κομικού, άμφιβάλω άν θά μπορούσε νά φτάσει εκείνο πού εν «άφελεια» κατόρθωσε ο κ. Χ. Γενικά ή τέχνη τού συγγραφέως «τών ήρώων χωρίς άθλους» δίνεται σά δείγμα κούφιας κι' άπληρης προσπάθειας με μιá έλλειψη διανοητικής ύπόστασης; (τό σημείωμα αυτό καθώς και τάλλα με τόνόμα μου είναι δημιουργήματα κάποιου ύπηρεσιακού καθήκοντος άπέναντι στό περιοδικό «Ρυθμός» και στόν προορισμό πού έταξε νά ύπηρετήσει με τήν έκδοσή του) μιá τέτοια χοντροκομένη αντίληψη γιά τήν πλήρωση τού σκοπού τού συγγραφέα δίνεται στό διήγημα «παράξενα πρόσωπα» σελ. 9: Άχ. ο κ. ύποδιευθυντής δέν μιλούσε καθόλου, άπλά μόνο κτύταζε χωρίς νά καταδεχθεί νάφήσει τού ισχυρό βλέμμα του, πού σκοπούσε πανικό, νά πλανηθεί γιά λίγο μονάχα σένα πρόσωπο όλους μαζί. Τά καλοσιδερωμένα του ρούχα άφιναν ένα βαρύν άρωμα πού τόν συναντούσαν πού συχνά στίς μεταμεσονύχτιες άριστοκρατικές άμαρτωλές τής κεντρικής λεωφόρου με τά βαρύτητα γουναιρικά. Με τού δεξί του χέρι πού σά μαλακά δάχτυλα άστραφτε τού πριγιάντι τού δαχτυλιδιού, χάιδευε από κακή συνήθεια ίσως, τότε τήν όλοστρόγγυλη κοιλιά του! κλπ. κλπ.

Ο κ. Χ. θέλησε νά διαγράψει κάποιους τύπους, κάποιες μορφές άντιπροσωπευτικές και δέν κατορθώνει νά παρουσιάσει παρά ένα άχαρο μικρόκοσμο προσώπων, χωρίς καιμιά ιδιαίτερη προσοπικότητα και ένδιαφέρον: στό διήγημά του «γιά τήν έκπλήρωση τών πόθων» σελ. 27 παρουσιάζει κάποιον «πού τήν ζωήν τού άκατάπαυστα τυραννούσαν τά χίλια δυό κοινωνικά φαινόμενα... πού ώστόσο έπόθησε και λίγο έρωτα αισθηματικό πού νά στέκει σάν παρηγορητική άχτίδα στήν κουρασμένη του πορεία...» και ο κ. Χ. προχωρεί στή διαγραφή αυτού τού ανθρώπου, στή ζήτηση τού νέου του ιδανικού... «... έφτιαξε τή γραβάτα του γιά νά μη φαίνεται Θεέ! μου τού σχισμένο μέρος τού κόμπου της... κατέβασε λίγο τού καπέλο του—(χρειαζόταν όμως και κάποιο πλαίσιο γιά τήν έιδυλλιακή αυτή σκηνή) νάτο κι' αυτό... «ο πρωϊνός ήλιος σκορπούσε τού γέλιο σόλα τά πάντα...» (όλα όμως τά ξεπερνά ή τραγικότητα πού χαρακτηρίζει τού τέλος τής έρωτικής έστρατείας)... Δέν είμαι γιά σάς άγαπητέ μου... άφησε γιά ένα λεπτό τού είναι τού νά σκεπαστεί από τήν όδύνη, πού πιάνει όσους βλέπουν πως τήν άτομική τους αξία τήν ποδοπατούν οί άνθρωποι... τά μάτια τού άστραπιαία σχηματίσαν τόν καφετί κύκλο τής στενωχώρησης... Άναγκαζόμαστε νά μεταφέρουμε κομμάτια από τά διηγήματα τού κ. Χ. με τήν έλπίδα πως ίσως και ο ίδιος ο συγγραφέας βλέποντάς τα έξω από τού χαρτί τής συλλογής του, θά άισθανθεί κάποια τύψη γιά τήν άδικία πού κάνει στόν εαυτό του, στίς άπόψεις του, στήν προλεταριακή του ιδεολογία μιά και στήν έννοια τής πνευματικής δημιουργίας.

V. Σύντομα και σχεδόν δημοσιογραφικά ο κ. Λευτέρης Ξανθός, μās χάρισε στό βιβλιαράκι του «Παράφρονες ιστορίες» τήν εικόνα ή μάλλον μιá περίληψη τής ζωής μας, μέσα στήν άγωνία τής—πεινά...έξωση σελ. 40 44—στό κύλιμα κάποιου βρωμισμένου ρυθμού της—Κληρωθήκανε τά λαχεία; σελ. 51...Τελευταίοι χαιρετισμοί σελ. 57—Στήν αντίθεση κάποιας χαράς της,—Δυό Γυναίκες. Σκέψες μονόκλ, σελ. 16—Στή γραφικότητα κάποιας στιγμής της—σελ. 20-32—Στή γοργότητα κάποιας εικόνας της—Ρεπορτάζ σελ. 36—σε κείνα τέλος, πού θά μπορούσαν νά μās δώσουν κάποιο παλμό, νά μās γεννήσουν κάποιο στοχασμό και πού χωρίς αυτά ίσως—ας τού πούμε—ή ζωή θάταν τόσο μονότονη με τού βαρετό άγροσύλισμά της. Τίς «παράφρονες ιστορίες» μπορεί νά τις ξεχωρίσει κανείς, όχι τόσο σά δείγμα τέχνης, γιατί σάν πρωτόλεια πού είναι έ-

χουν και τα ελαττώματά τους, που κι' απ' αυτά τα περισσότερα ωφείλονται στη συντομία τη χαρακτηριστική με την οποία εξετάζει τα θέματά του ο κ. Ξ. αλλά σαν προσπάθει συμπληρωτική κι' αξιολογική που σκοπό της έχει να μας παρουσιάσει τη ζωή μας, μέσα στον πραγματικό της παλμό, στην κρυμμένη της αντίθεση, στα δάκρυα της θλιβεράς της ύπαρξης.

Μέσα στη σύγχρονη πεζότητα της πνευματικής παραγωγής των περισσοτέρων νέων πεζογράφων μας κλπ., που δεν κατορθώνουν παρά να δημιουργήσουν την πλήξη και την αποκαρδίωση για τη ρηχότητα της σκέψης των και του συλλογισμού των, το φαινόμενο κάποιας προσπάθειας—προπαντός ψυχολογημένης—που μας δίνεται και σαν προεργασία ενός νέου, θά πρέπει πάντα να χαιρετίζεται με κάποια ιδιαίτερη χαρά.

Ο κ. Ξ για το λόγο αυτό μας είναι συμπαθητικός κι' αξιοπρόσεχτος· γιατί η εργασία του είναι μια προσπάθεια, προπαντός ψυχολογημένη.

A. K. ΔΟΥΡΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΕΝΑΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Πέρασε ένας χρόνος σχεδόν από τότε που κυκλοφόρησε ο «Ρυθμός» και η ομάδα των νέων που τον ίδρυσε παύοντας με το φύλλο αυτό να τον έχει στα χέρια της, χρωστάει μερικές εξηγήσεις στους αναγνώστες που της έκαναν την τιμή να παρακολουθήσουν την προσπάθειά της· εξηγήσεις για όλα εκείνα τα ζητήματα που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια της ως τα τώρα έκδοσης του «Ρυθμού».

Έχει καταντήσει νόμος σχεδόν τα τελευταία χρόνια στην πνευματική μας ζωή κάθε νέο περιοδικό που βγαίνει και μάλιστα από νέους, να τον υποδέχονται τουλάχιστο με ένα ειρωνικό μειδίαμα. Ήμεεις όμως εξακολουθούμε να πιστεύουμε πως κι' όταν αποφασίζαμε την έκδοση του «Ρυθμού» ότι δεν κάναμε καμιά επιπολαιότητα και καμιά άνειλικρίνεια. Βέβαια δεν είτανε το περιοδικό μας όργανο καμιάς ομάδας με κοινές ή ομότροπες και συντονισμένες πεποιθήσεις, πεποιθήσεις και επιδιώξεις πάνω στην λογοτεχνία για την εξυπηρέτηση της οποίας και εκδόθηκε. Ούτε υποσχεθήκαμε καμιά τέτοια αναφορά για τη νεοελληνική λογοτεχνία. Μακριά από κάθε ύστερική προσκόλληση σε καμιά εκ των προτέρων αντίληψη για το περιεχόμενο της τέχνης και ειδικώτερα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, πιστεύαμε και πιστεύουμε στην ελευθερία της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Αυτό σημαίνει και ελευθερία στη μελέτη και στην κριτική των τάσεων που παρουσιάζονται σ' αυτήν. Και νομίζαμε ότι τόσο πού αναγκαία ήταν αυτή η αντίληψη, όσο ο «Ρυθμός» προοριζόταν για τους νέους, σχεδόν αποκλειστικά.

Άλλωστε η ταυτότητα αυτή στις πεποιθήσεις και τις επιδιώξεις σαν βάση μιας ομαδικής πνευματικής εκδήλωσης έχτος που δεν είναι κατορθωτή παρά μόνο σε γενικές, γενικότητες γραμμές, και μόνο όταν πρόκειται για πνευματικές κινήσεις που ασχολούνται με (ζητήματα) τη ρύθμιση ζητημάτων που σχετίζονται περισσότερο με την κοινωνική ζωή (πρω. «Ίδέα», «Σήμερα», «Νέους Προωτόπορους») ενώ σε θεωρητικότερα ζητήματα μεγαλώνουν οι αποκλίσεις των αντιλήψεων,—έχτος λοιπόν που δεν είναι κατορθωτή η απόλυτη ομοφωνία για τα ζητήματα της πνευματικής ζωής, ως μας επιτραπεί να νομίζουμε ότι δεν είναι αυτή το μόνο σπουδαίο ή το σπουδαιότερο απ' όλα όσα χρειάζονται για μια συνεργασία στα πνευματικά ζητήματα. Υπάρχει και κάτι άλλο που το προϋποθέτει βεβαίως η ταυτότητα στις αντιλήψεις, και που ένώνει με

ίσχυρους δεσμούς τους πνευματικούς ανθρώπους· το κοινό ήθος της σκέψης· το ομότροπο δηλ. αντίκρουσμα των ζητημάτων ανεξάρτητα από τις λύσεις που δίνει ο καθένας σ' αυτά. Η ζωή μέσα στην ίδια ήθικη ατμόσφαιρα του στοχασμού είναι άρκετο συντροφικό κεφάλαιο για καρποφόρα πνευματική επικοινωνία και άρκετο εφόδιο και για άγονες ακόμα πνευματικούς. Με την προοπτική αυτή νομίζουμε ότι δεν είτανε καθόλου άδικαιολόγητη η έκδοση του «Ρυθμού» πούχε σκοπό να προσφέρει ένα ελεύθερο όργανο στους νέους που ταυτίζονταν τα ενδιαφέροντά τους με τα ενδιαφέροντα του «Ρυθμού»—τα σύγχρονα προβλήματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

Δεν πρόκειται βέβαια να κρίνουμε εμείς κατά πόσο επέτυχε ο σκοπός μας αυτός. Δεν παύουμε όμως μ' αυτό να έχουμε συνείδηση των ελλείψεων και των σφαλμάτων που έγιναν, γιατί μας είναι πολύ ζωηρά τα προβλήματα και οι δυσκολίες που αντικρούσαμε. Κι' αν απομακρυνώμαστε από την έκδοση του «Ρυθμού» το κάνουμε από εξωτερική ανάγκη, κι' όχι γιατί νομίζουμε ότι έχρηστώθησε ή προσπάθειά μας αυτή, μακριά βέβαια από το να νομίζουμε ότι έδωσε και πλούσιους καρπούς, έχουμε κάθε λόγο να πιστεύουμε—πιστή που μας την σχημάτισε ή ως τα τώρα πείρα μας—ότι μπορούσε στο μέλλον, ανεξάρτητα από το αν και τι ως τα τώρα κατόρθωσε, πολύ περισσότερα να προσφέρει.

"ΡΥΘΜΟΣ,"

ΣΧΟΛΙΑ

— Ένα περιοδικό των «νέων» (το «Ξεκίνημα») άρχισε μιά «κοινωνιοφιλολογική» έρευνα όπως την τιτλοφορεί, και ρωτάει: Οί διάφορες μεταπολεμικές κοινωνιολογικές θεωρίες ώφέλησαν ή έβλαψαν με την επίδρασή τους τη λογοτεχνία μας; Στο έρωτήμα αυτό, άπροσδόκητα έντελώς, άπαντούν και οί δύο πρώτοι, που έρωτήθηκαν. Σ' εμάς, θά μας επιτρέψουν βέβαια οί καλοί αυτοί νέοι ν' άμφιβάλλουμε αν υπάρχουν μεταπολεμικές κοινωνιολογικές θεωρίες, τουλάχιστον με την έννοια που δίνουν σ' αυτές στο ρώτημά τους. Όσες υπάρχουν, είναι πολύ παλαιότερες. Μιά μάλιστα' άπ' αυτές, είναι δεμένη με τις πρώτες κι' όλα θεωρητικές αναπτύξεις του χριστιανισμού! Υπάρχει βέβαια και μία μετοπολεμική, τελικά τουλάχιστον, γιατί ούσιαστικά άνάγεται στο λατινικό πολιτισμό. Πρόκειται γιά τη θεωρία των πολιτισμών (Kultur και Zibilation) του A. Weber. Άλλ' αυτή τώρα μόλις γίνεται γνωστή στην Ελλάδα, χάρις στις έργασίες του κ. Π. Κανελλόπουλου.

Άλλά, θά μας επιτρέψουν ακόμα οί καλοί αυτοί νέοι, ν' άμφιβάλλουμε αν ξερουν τι σημαίνει «κοινωνιολογική θεωρία», και μάλιστα ικανή να επιρεάσει τη λογοτεχνία μιας χώρας. Κοινωνιολογική θεωρία, είναι κι' η θεωρία που άνάγει τις ταξικές διαφορές στις κατακτήσεις και υποδουλώσεις λαών, θεωρία βέβαια που πολύ λίγο μπορεί να επιρεάσει μιά λογοτεχνία! Οί καλοί αυτοί νέοι, μετροδούν πρωτότυπα και άφελέστατα πολιτική ζωή, πολιτικές άρχές και κοινωνιολογικές θεωρίες. Μιά κοινωνιολογική θεωρία, επιρεάζει τη λογοτεχνική ζωή άφου μεταβληθεί σε όλο πολιτικό, άφου γίνει πολιτική άρχή, όταν δηλ. από «θεωρία» μεταβληθεί σε «πράξη». Θεωρία, είτε και γενικώτερα, επιστήμη, όταν υπάρχουν αυτοτελείς, είναι ουδέτερες από κάθε στροφή και τάση της ζωής. Άποφύμε πώς τα καταφέρουν οί καλοί αυτοί νέοι και άνησυχοί και άσכולούναι και βασανίζονται με προβλήματα, που δεν τα καλαβαίνουν.

—Οί καλοί αυτοί νέοι, ρωτούν παρακάτω: Η σημερινή ποίηση, που τείνει όλοφάνερα ν' άφομοιωθεί με τον πεζό λόγο, σε τι προβλέπτε πώς κινδυνεύει να έξελιχθεί μελλοντικά; Πρόβλημα δηλ. σαν και τα παλαιά αίνιγματά της «Διαπλάσεως», που δίνουν τη λύση κάτω άπ' το αίνιγμα, γραμμένη όμως άναποδα. Άφου τείνει όλοφάνερα ν' άφομοιωθεί με τον πεζό λόγο, δεν βγαίνει πώς «κινδυνεύει να έξελιχθεί μελλοντικά» σε πεζό λόγο;

Ἔτσι ξεκινοῦν οἱ «νέοι» μας, ὅπως θάλεγε καί τὸ «Σήμερα». Ἐννοεῖται πὼς ἀπ' τὸν τρόπο πού θὰ χρησιμοποιήσουν τὶς ἀπαντήσεις στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ «γιά νά βγάλουν συμπεράσματα ἱκανά νά σταθοῦν ὡς ἀξιώματα στή σύγχρονη φιλολογία μας... καί γιά νά τὰ ἐγκολπωθοῦν οἱ νέοι ὡς ἀτομικές τῶν ἀρχές» καταλαβαίνομε εὐκολά ἂν καί πόσο εἶναι νέοι οἱ «νέοι» αὐτοί.

—Ἐνας ἄλλος—ὄμιλος αὐτὸς ἀνακαινιστῆς τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης—φιλόλογος, ὁ κ. Γ. Βαλέτ[τ]ας—ἄλλου γράφει μὲ ἓνα κι' ἄλλου μὲ δυὸ τ βάλθηζε νά ρεκλαμᾶρει τὸν καθηγητὴ κ. Λορεντζάτο, γράφοντας ἐξαιρετικὰς—Μιστριωτικὰς ὡς τὸ κόκκαλο ὡς πρὸς τὴν οὐσία βέβαια γιατί τὶς γράφει στὴν δημοτικὴ—μόνη διαφορά.

Στὴν τελευταία ἀπ' τὶς κριτικὰς τοῦ αὐτοῦ, βρῖσκει πὼς οἱ «θέσεις» τοῦ καθηγητῆ, εἶναι δυὸ: τὰ ἀρχαῖα κείμενα πρέπει νά κριτικίζονται στὴν πραγματικὴ φύση τους—ὅταν εἶναι λογοτεχνήματα, πρέπει σάν τέτοια νά τὰ σπουδάζουμε, κι' ὅτι δουλεῖα τοῦ φιλολόγου δὲν εἶναι νά κάνει γλωσσικὴ καὶ ἱστορικὴ ἀνατομία πάνω στὰ κείμενα, ἀλλὰ νά μᾶς διευκολύνει νά τὰ προσεγγίσουμε, μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἄλλων τῆς φιλολογίας ἐπιστημῶν. Τὶς «θέσεις» αὐτές, τὶς βγάζει ὁ κ. Β. ἀπὸ τὴν τελευταία ἐργασία τοῦ κ. Λ., τὸν «Αἴαντα», καί γι' αὐτὸ κι' ἐμεῖς τὸν ρωτοῦμε: α') Σὲ ποῖο μέρος τοῦ «Αἴαντα» ἐξετάζει ὁ κ. Λ. τὸ κείμενο πού ἐκδίδει σάν ἔργο λογοτεχνικό; ἄλλωστε καί τὴν πραγματικὴ «φύση» τῶν ἀρχαίων κειμένων, θὰ τὴν βροῦμε μὲ δικὰ μας κριτήρια, ἢ θὰ πάρουμε τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τῶν ἰδίων ἀρχαίων κειμένων (ὁ Θουκυδίδης εἶναι ἱστορία, καὶ ἢ ὄχι; Γιά μᾶς εἶναι καί ἱστορικὸ καί λογοτεχνικό, γιατί περιγράφει ἱστορικὰ γεγονότα, ἀλλὰ πραγματῶναι κι' ὅλα ἀξίως αἰσθητικῆς. Γιά τὸν ἴδιο τὸν συγγραφέα, εἶναι κριτικὴ στῆς σύγχρονης του ζωῆς. Ἄλλὰ de facto, δὲν ἔχει τὸ ἔργο καμμιά σταθερὴ, τυπικὴ μορφή; β') Ἄν δὲν ἐργαστεῖ στὴ γλῶσσα καί στὰ ἱστορικὰ τοῦ ἀρχαίου κειμένου ὁ φιλόλογος, πὼς μπορεῖ νά μᾶς βοηθήσει νά τὸ πλησιάσουμε; γ') Σὲ ποῖο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ ὁ κ. Λ. μεταχειρίζεται ἄλλη βοηθητικὴ ἐπιστήμη, ἐκτός ἀπ' τὶς ἐπιστήμες τῆς μορφῆς (Γλωσσολογία, Μετρικὴ, Ἀρχαιολογία κτλ.); Ἐπιζήσουμε πὼς ὁ κ. Β. θὰ θελήσει νά ἐπωφεληθεῖ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴ, γιά νά ἀναπτύξει κάπως πρὸ συστηματικὰ καί πρὸ συγκεκριμένως τὶς γνώμες του. Ἡ ἀπάντησή του ἴσως νά μᾶς χρειαστεῖ ἀκόμα γιά βάση σὲ μερικὲς ἀπορίες μας, γύρω ἀπὸ ἓν ἄλλο ἄρθρο του.

—Ἡ «Νέα Ἔστια» ἀφιέρωσε τὸ τελευταῖο τεῦχος τῆς στὸν Καβάφη. Ἡ συνεργασία τοῦ κ. Ἄγρα καί τοῦ κ. Νικολαεῖζη ἔσωσε ἀπ' τὴν μιὰ μεριά τὸν Καβάφη ἀπὸ μιὰ πλήρη γελιοποίηση, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη, μᾶς ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νά σκεφτοῦμε πόσο σημαντικὴ θὰ ἦταν σήμερον ἡ θέση τοῦ Παλαμά στὴ Νέα λογοτεχνία μας, ἂν ἔστω καί μαζί μὲ τὴν ἐπιπόλαια καὶ ἀκριτὴ ἕμνο-γραφικὴ φιλολογία πού ὀργιάσει—καὶ ὀργιάζει—στὸ ἔργο του ἔβρισκε, καί μερικὸς τῆς ἴδιας σοβαρότητας, μὲ τὸν κ. Ἄγρα καί τὸν κ. Νικολαεῖζη, μελετητές.

—Ἡ συζήτηση τῶν τριῶν φοιτητῶν ἀπ' τὴν «Ἰδέα» καί τοὺς «Νέους Προωποδότες» ἄλλαξε σὲ σχόλια καί ἀναφορὰς γεγονότων. Θὰ θέλαμε νά παρατηρήσουμε—μιὰ πού δίνεται ἔτσι ἡ εὐκαιρία—σχετικὰ μὲ τὴν συζήτηση πού γίνθηκε στὸ Πανεπιστήμιο πάνω στὶς ἀπόψεις τοῦ τότε ὑφηγητῆ κ. Ι. Συκουτρῆ γιά τὴν «ἀντιπολεμικὴ λογοτεχνία», ὅτι τὸ θέμα τῆς συζήτησης εἶχε ἐκλεγεί ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν ὑφηγητὴ—συνεπῶς εἶναι λάθος ὅτι προκλήθηκε ἡ συζήτηση γιὰτὸ ἀπ' τοὺς «Μαρξιστὰς»—ὅπως ἐτόνισε κι' ὁ ἴδιος στὴν εἰσήγησή, κι' ὅπως θὰ μπορούσαν νά βεβαιώσῃ τὸ συμβούλιο τοῦ «Ἀκαδημαϊκοῦ ὀμίλου». Στὴ συζήτηση αὐτὴ, δὲν θὰ μπορούσαν βέβαια οἱ ἀριστεροὶ φοιτητὲς νά καυχήθουν γιά τὸ ἐπιστημονικὸ τους ἦθος. Τὰ χειροκροτήματα κι' οἱ φωνές, τὰ

σχόλια κι' οἱ διακοπές, ἡ ὑποδοχὴ πού γίνθηκε στοὺς δυὸ φοιτητὲς μὲ τὶς διαφορικὲς θέσεις τους ἀπ' τοὺς Μαρξιστὰς, εἶναι βέβαια δείγματα—ἀπὸ κείνα πού δὲν μποροῦν νά παρουσιαστοῦν καί μὲ τὴν ἐλαστικότερη ὑπερφάνεια. Ἐπίσης θὰ ἔπρεπε νά θυμῶνται οἱ «μαρξιστὰς» ἀφοῦ τὸ θέμα τῆς περυσίνης συζήτησής τὸ προκάλεσαν καί τὸ συζήτησαν αὐτοὶ μὲ τὸν ἴδιο ὑφηγητὴ δὲν ἦταν ὁ «ἱστορικὸς ὕλισμός» ὅπως γράφουν, ἀλλὰ «δημιουργοὶ καί φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ».

—Ὁ θάνατος τοῦ καθηγητῆ Μενάρδου στέρησε τὸν καθαρευουσιανισμό τὸν ἐπιστημονικώτερο ἴσως ἀπολογητὴ του. Ὁ μακαρίτης καθηγητῆς, πού ὑποστήριξε μὲ νεανικὴ πάντοτε θέρη τὴν καθαρῆς, δὲν παρουσίασε κανένα ἀπὸ τὰ ἀνόητα, τὰ θλιβερά ἐκείνα ἐπιχειρήματα γιά τὴ διαφθορὰ τῆς γλώσσας, γιά τὸν μαλλιαροκομμουνισμό, γιά τὴ Μόσχα. Μὲ ἐπιχειρήματα παρμένα ἀπ' τὴν βαθειὰ γνώση του τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας—μάλιστα τῆς ἱστορίας τῆς, ἔδειξε πὼς ἡ δημοτικὴ εἶναι προγενέστερη γλωσσικὴ μορφή ἀπ' τὴν καθαρῆς καὶ διατηρεῖται ἀκόμα ἀπὸ λογοτεχνικούς μόνο φορεῖς, ἢ καλύτερα ἔπρεπε νά διατηρεῖται, μὲ τὴν χαρακτηριστικὴ τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας νά μεταχειρίζεται πάντοτε γλωσσικούς τύπους προγενέστερους ἀπ' τὸν ὑπόλοιπο γραπτὸ λόγο. Μὲ τὴν ἱστορικὴν αὐτὴ προοπτικὴ ἡ γλῶσσα τῆς λογοτεχνίας ἀποκτᾷ—καὶ ἐξωτερικὰ—τὴ μορφή τοῦ ἰδιότυπου, τοῦ ξένου, τοῦ διαφορετικοῦ καί πρὸ πέρα ὑποβῆται τὸν ὑψηλὸ, τὸν ἐπίσημο λόγο τῆς λογοτεχνίας. Τὸ γλωσσικὸ ζήτημα μετατίθεται ἔτσι ἀπὸ τὴν ἠθικὴ βάση του (Φωτιάδης, Κρουμπάχερ, Ψυχᾶρης, ἀλλὰ καί ἀπ' τοὺς ἄλλους Μιστριώτης, Σκιας, Χατζηδάκης) τὴν ἀρχετὰ ἀνόητη κι' ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές (ἐξάφραση κάνει ὁ Φωτιάδης), ὅπως κι' ἀπ' τὴν κοινωνιολογικὴ καὶ φιλοσοφικὴ (Κορδάτος καὶ Κανελλόπουλος) σὲ ἀπλή ἱστορικὴ διαπίστωση καὶ ὁ γλωσσικὸς διχασμὸς δικαιολογεῖται ἱστορικὰ καί «ἐκ τῶν ἔνδον» τοῦ Ἑλληνικοῦ φυλετικοῦ χαρακτήρος. Ἀγνοησὴ ἢ καὶ ἀποκλεισμὸς ἑνὸς ἀπὸ τὶς δυὸ γλωσσικὲς μορφές θὰ σημαίνει ἀγνοησὴ μιᾶς ζωντανῆς παραδόσεως. Ἔτσι, ὑποβῆται καί ἡ εἴρεση τῶν φορέων τοῦ δημοτικισμοῦ, τῶν συνειδητῶν τουλάχιστον, καθὼς καί τῶν φορέων τῆς καθαρῆς. Θὰ ἔπρεπε νά σημειώσουμε πὼς οἱ δημοτικιστὲς, ἐνὸς χειρῶν πολλὰς φορὲς καί ἀπρετα τὶς περισσότερες, τὸ Μενάρδο σὲ λεπτομερικὰ ζήματα, οὔτε κἂν ἐμίλησαν γιά τὶς γενικώτερες αὐτῆς γλωσσικῆς τῶν ἀρχῆς. Μόνο κάποιο ἀρθράκι δημοσιεύθηκε στὸ «Δελτίο τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ὀμίλου», ἀρχετὰ χαρακτηριστικὸ, ἴσως γιατί τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ μακαρίτη καθηγητῆ δὲν εἰπώθησαν μὲ θόρυβο καί τυμπανοκρουσίες, ὅπως τὰ περισσότερα τῶν καθαρῆς καὶ τῶν δημοτικιστῶν.

Σημαντικὴ ὑπῆρξε, ἴσως πρὸ σημαντικὴ—τουλάχιστον σὲ ἀπόδοση—ἀπ' τὴν γραπτὴ ἐπιστημονικὴ ἐργασία του, ἡ προφορικὴ του διδασκαλία. Ὅσοι τὸν παρακολούθησαν, δὲν θὰ ξεχάσουν ποτὲ τὸν ἐνθουσιασμό, τὴ θέρη, τὴν θαυμάσια εὐγλωττία, μαζί μὲ τὶς ὀξύτερες κριτικὰς τῶν παρατηρήσεως καί τὶς ἀναλύσεις του στὸ μάθημα τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας. Οἱ φοιτητὲς τῆς φιλολογίας, χάνουν ἄλλον ἓνα ἀληθινὸ δάσκαλό τους.

B. A.

Δείγμα τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο μερικὸι ξεσπαθῶντας ἀντικρίζουν τὰ σοβαρότερα προβλήματα ἀπὸ τὴν πνευματικὴν μας ζωὴ δὲν μπορούμε παρὰ νά δώσουμε κι' ἐμεῖς, ἔτσι ἀπὸ...ἀβρότητα κι' ἀπὸ κάποια ἐκμετάληψη τοῦ εἶδους πού φαίνεται νά προσέχετε πολὺ καί πού ἐμεῖς δὲν κατέχομε.

Ἀκοῦτε:

Τὸνομά του βρίζεται στὴ σειρά: γιά νά γνωρίσουμε τὸν Παλαμά. Ἔχει τὸ προτέρημα στὴ φιλολογικὴ του καριέρα νά παρουσιάζεται...δημοῦσιος καὶ ἀδαιρέτος. Εἶτε ποιήματα γράφει, εἶτε κριτικὰς, εἶτε ἀκόμα, ἂν προτιμᾶται, λιβέλλους, ὑπογράφεται πάντα—νέτα σέκτα—Καφαντώνης, ἤγουν, στὴ

γλώσσα του Κεράλ, Μαῦρος—'Αντώνη· Γι' αυτό δὲ θάχει καθόλου ἄδικο νάτονε φροβῶται ὁ κ. Καλαμάρας.

Ἄλλὰ ἀδιζιέται—πρὸ πάντων τότε τρώει ὁ λιχουδισμός.

Ἐκεῖνο πού δὲν εἰμπορεῖ π. χ. νά χωνέψη, εἶναι ἡ ἀσέβεια πρὸς τοὺς παλῆους καλοὺς καιροὺς, ὅπου οἱ ἄνθρωποι πρὸ κατάρσι κατάφεραν καὶ χάδεψαν «τὰ μαλλιά τῆς Μούσας!» (ἡ ποιητικὴ ἐτούτη ἔκφραση βρῖσκεται στὸ γείμενο καὶ τοῦτο γιὰ νά εἰμαστε εὐλικρινεῖς γιὰ ὅ,τι μᾶς ἀνήκει)—Μαβίλης, Κρουστάλλης, ἐνὼ τολμοῦμε νά θυμόμαστε τὸν Καβάφη.

Ἐξ ἄλλου τί θέλουν ἄλλοι καὶ γράφουν ποιήματα καὶ μάλιστα «ὑπερμοντερνίζοντα» μὰ καὶ ὑπάρχει ὁ Παλαμάς. Γιατί πρέπει νά ἐξηγήσουμε καὶ τοῦτο. Ἔτσι τοῦλάχιστον μᾶς λέει. Κι' ἀφοῦ τὸ λέει ἔτσι θάναί. Πῶς μπορεί κανένας νά παραβλέψη τὰ ἐξωτερικὰ στολίδια καὶ νά κνττάξῃ τὴν οὐσία; Αὐτὸ τοῦλάχιστον πιστέβει καὶ γιὰ τὴν ποίηση: πὼς εἶναι μετρικὴ καὶ οἷα, μαλίστα πλούσια οἷα. Σύμφωνα μὲ τὴ συνταγὴ ὁ κ. Παλατσώνης πού λέει τὸν Παπαδιαμάντη ποιητὴ, ἄς φυλάγεται ἀπὸ καμμιά πανταχούσα. Ἄλλὰ θὰ παρατραβούσαμε πολὺ κι' ἴσως νά μὴν ἀξίζει τὸν κόπο. Ἄς συνοψίσουμε καλύτερα:

Δόξα τῷ Θεῷ, ποίηση ἔχουμε—καὶ μάλιστα μεγαλόπνευστη. Δὲν τῆς λείπει μήτε ἡ συννεφιά, μήτε τὸ χαλάζι.

Θάνατο λοιπὸν στοὺς ἀπίστους, στοὺς ὑπερμοντερνούς, στοὺς κομμουνιστές.

Ζήτωσαν τὰ καλοῦπια, «ἡ παράνοια καὶ ἡ κακεντρέχεις ἀπομόρφωση».

Τέτοιο τὸ πεντάσηλο συναξάρι τῆς «Ἰδέας» εἰς πλάγιον μέχρι τέλους ἦχον.

Ἄμην.

Σ.

Πήραμε καὶ δημοσιεύουμε τὴν πάρα κάτω διαμαρτυρία.

Ἡ πολιτικὴ κρίση τοῦ τελευταίου τετραμήνου πού πήρε μιά ἐξαιρετικὴ σφοδρότητα καὶ ἡ ἀπορρόφηση τῆς προσοχῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, γύρω στὸ αὐτοὸ οικονομικὸ πρόβλημα τῆς καθημερινῆς βιοπάλης, ἔκαναν νά περᾶσει σχεδὸν ἀπαρατήρητη καὶ νά μὴν προσεχτεῖ ἀνάλογα μὲ τὴ σημασία τῆς ἢ νέα πολιτικὴ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας στὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα τοῦ τόπου.

Στὴ δημόσια ἐκπαίδευση ξαναγυρίζουν θεσμοὶ κλονισμένοι, ιδέες πού τίς γκρεμίσει ἡ ζωὴ. Ἡ δημοτικὴ γλώσσα, ἡ γλώσσα μας, χτήμα σφοδρῶν πολύχρονων ἀγώνων πού ἀποτέλεσε σπουδαῖο σταθμὸ τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης καὶ τὸ θεμέλιο τῆς παρατέρα πνευματικῆς ἀνάδοῦ τοῦ τόπου καταργεῖται. Στὸ δημοτικὸ σχολεῖο ξανάρχεται ἡ «**Ρητορία**».

Μιά σειρά μέτρων διοικητικῶν καὶ νομοθετικῶν, ὅπως ἡ κατάργηση τῆς μιχτῆς φοιτήσης, τοῦ ἐξαχρονοῦ δημοτικοῦ σχολεῖοῦ, ἡ εἰσαγωγή τῆς καθαρῆς οὐσίας σ' ὅλες τῆς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολεῖοῦ, ἡ ὀπισθοδρομικὴ τροποποίηση τῶν προγραμμάτων διδασκαλίας, ἡ κατάργηση ἐμπορικῶν σχολῶν ὁ ἀποκλεισμός τῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ ἀπ' τὴ μέση ἐκπαίδευση μὲ τὰ δυσθεώρητα ἐκπαιδευτικὰ τέλη, εἶναι τὸ πρῶτο μιστριωτικὸ παρολήρημα τῆς πολιτικῆς αὐτῆς. Παράλληλα ὁ ἀνηλεὲς πόλεμος, ὁ ἀγριὸς διωγμὸς πού γίνεται μὲ ἀκρίβεια σκαλιότητα ἀπ' τὸ φωτοσβέστη Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ἐναντία σὲ κάθε προοδευτικὸ στοιχεῖο μέσα στὸν βιοπαλαιόντα κόσμον τῶν παιδαγωγῶν μας, τῶν καθηγητῶν, καὶ τῶν δασκάλων ἐναντία σὲ κάθε διανοητικὸ ἐργάτη τοῦ σχολεῖοῦ, πού θεωρεῖ ἰδανικὸ τῆς ἐκπαίδευσης ὄχι τὴ στενὴ ἐθνικὴ ἀναγέννηση δηλαδὴ τὴν ἀφύπνιση τῆς «Ἀρχαιότητος» ἀλλ' αὐτὸ φλογερὸ ἰδανικὸ τῆς τωρινῆς γενιᾶς πού ἀστράφτει στὸ διεθνὴ ὀρίζοντα ἐναντία σὲ κάθε στοιχεῖο πού στέκει σὰν ἀχτίδα χαρᾶς στὸ σκοτεινὸ διανοητικὸ στερεῶμα τοῦ λαοῦ, ὅλα αὐτὰ ἔχουν σκοπὸ νά ἐκμηδενίσουν τὸ ἐλάχιστο γερὸ καὶ οὐσιαστικὸ πού ἔχει ἡ Παιδεία καὶ νά ἀπομακρύνουν ἔτσι τὸ ἐργαζόμενον στρώμα τοῦ πληθυσμοῦ μας ἀπ' τὸ

φῶς τῆς πρὸ στοιχειώδους προπαίδειας, κρατώντας το στὸ ζυγὸ τῆς ἀμάθειας.

Τὴν τερατώδη αὐτὴ πολιτικὴ «Ἐκ τῶν ἄνω» πού θὰ ἀυξήσει τὸ καταπληκτικὸ σχετικὰ μὲ τίς ἄλλες χώρες ποσοστὸ τῆς ἀγγραμματοσύνης στὴν Ἑλλάδα, πού θὰ σταματήσει τὴν ἀφύπνιση, πού ἀντιβαίνει στὸ Σύνταγμα τῆς Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας, ὅπου ὁ ἀποφασιστικὸς ρόλος ἀνήκει στὴν Πολιτικὴ μάζα, τὴν πηγὴ αὐτὴ τῆς εὐφωστῆς δημόσιας ἐμπνευσης, ὁ Κρητικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος ἀπ' τὴ σκοπιὰ τῆς πρωτοπορητικῆς σκέψης, καταγγέλλει δημόσια σ' ὅλη τὴ χώρα καὶ καλεῖ κάθε διανοούμενο τοῦ τόπου πού νοιώθει τίς ἀνησυχίες τοῦ λαοῦ σὰν ἀνησυχία του καὶ τὸν ὑψωμὸ του σὰν δικὸ του ὑψωμὸ, νά διακηρύξῃ τὴ διαμαρτυρία του καὶ τὴν ἀποστραφὴ του ἐναντία στὴν ὀπισθοδρομία, ἐναντία στὸν ἐκμηδενισμὸ τῆς λαϊκῆς παιδείας.

ΚΑΙ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΑΣ

— Μὲ τὸ σημερινὸ τεῦχος (Αὐγούστος—Ἄρ. 10-11-12) κλείνουμε τόμο τοῦ «Ρυθμοῦ».

— Διὸ τὸ προσεχὲς εἶχε μείνει μιά κριτικὴ γιὰ τὰ δεκάστιχα καὶ Βιλανέλλες τοῦ κ. Μάρκου Τσιριμιώκου.

— Βιβλιοκρισίες, γιὰ βιβλία πού μᾶς ἐστάλησαν καὶ πού δὲν μᾶς δώθηκε ὁ καιρὸς νά τὴ δημοσιεύσουμε εἶναι:

1ο) Γιὰ τὰ «Λυρικά σχέδια» τοῦ κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου.

2ο) Γιὰ τὰ «Μαραμποῦ» τοῦ φίλου μας Νίκου Καββαδία.

3ο) Γιὰ τὰ «Βραδινὰ μιλήματα» τοῦ κ. Ἄγη Λεβέντη.

4ο) Γιὰ τὸ «Θεῖο τραγί» τοῦ κ. Γιάννη Σαοίμπα.

5ο) Γιὰ τὸ «Ἅγιον Ὅρος» τοῦ κ. Θεμ. Κορνάρου.

— Τὸ μουσικὸ καμμιάτι πού δίνουμε σαυτὸ τὸ τεῦχος ἀνήκει στὸν κ. Μελέλο Παλλάντιο, διευθυντὴ τῆς Ἀνδρικής Χορωδίας Πειραιῶς.

Σημειώνουμε ἰδιαίτερος τὴν δημιουργικὴ διάφρωση τοῦ μουσικοῦ μέρους τοῦ ποιήματος τοῦ Κώστα Χατζόπουλου, πού εἶναι κι' ἀπὸ τὰ καλύτερὰ του.

Δ Η Λ Ω Σ Η

Ἀπὸ τὸ ἐρχόμενο φυλλάδιο ὁ κ. Σ. Θ. Σπανίδης ἀφίνει τὴ διεύθυνση τοῦ Περιοδικοῦ.

Στὸ μέλλο ὁ «Ρυθμὸς» θὰ διευθύνεται ἀπὸ ὅμιλο παλαιῶν καὶ νέων λογοτεχνῶν καὶ θὰ βγαίνει τακτικὰ στίς 15 κάθε μῆνα.

Τὸ 1ο Φυλλάδιο τῆς δευτέρας χρονιάς θὰ ἐκδοθεῖ στίς 15 Σεπτεμβρίου 1933.

Ὁ ἐκδότης
Π. ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ

ΔΕΝ ΓΥΡΕΥΩ ΞΕΝΟ...

- Για γυναίκα φωνητικό και πιάνο -

Durée: 3 minutes

ΕΤΙΧΟΣ ΚΩΣΤΑΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΠΑΛΛΑΝΤΙΟΥ

Andante malinconico *pp* *esistamente*

CHANT
Δέν γυ-ρεύω ξένο δέν γυ-ρεύω ξένο . δέν γυ-ρεύω

PIANO
p *dim* *lunga*
con Ped

χα - ρη κά - τι μου - χουν na' - ρει κά - τι μου - χουν na' - ρει με - γα - ρη - τι μου - χουν

pp *molto rit e dim*

Poco più mosso, espressivo molto
κα' δι - η - τας ου - ρε - ξω - τι - κα' και

Poco più mosso, espressivo molto

portato 3 3 3 3 3 3 3 3

piu mosso *accel* *Appassionato molto* *rit.*

- δευ η - ται χε - ρια κη - ται ε - να βρα - δυ ηδ - ηαι - (αν θο -)

Τα ριζιμο

χα στο μα - λο τας

boca giocoso

δε - ρια

Piu mosso, Allegretto

p *K'ho* *va* *ve - pas*

K'ho *va* *ve - pas* *accel. molto*

Piu allegro *ff* *Piu allegro* *molto appassionato*

K'ho - δε - να μο - λ - δι - απ - ω - δε - ρ - γη - χα - λι - νο - κα - νο - ο - θη - ται - ζει - τ - ad libitum

accelerando... dramatico *Te Krino. Poco à poco e più calmo.* *pp*

μου δρηνός ο μα-δί *Mēs ozo kō-má wí mi dra-mo mu-ou-*
ff accel ff

sempre più andante

κὸ δει-χτι τὸ γί- μα - ρί *ppp* κά - τι
rit

disperato.

κὸ-χουρ νά-ρε μεσ' ἀν' ἑα ψυ- χί κά-τι μὸ-χουρ
dim quasi-mocendo pp rit molto

νά - ρε
pp dim rit e dim ppppp

pp.

*